

ISSN 0430-4063 BROJ 256
BEOGRAD DECEMBAR 2003.

fi

TELISTA

ČASOPIS SAVEZA FILATELISTA SRBIJE

- MARKE BEČKOG ŠTAMPANJA (1866)
- DOPISNE KARTE: PRVI SVETSKI RAT
- POLEMIKE: PEČAT POŠTE ŠAVNIK
- LOKALNO IZDANJE ZA TRST (1945)
- FILAFEST 2003
- "SRBIJAFILA XIII" - IZLOŠCI ATESTATORA
- PROJEKAT "PHILATELICA DANUBIANA"
- REAGOVANJA ATESTATORA NA POJAVU NOVIH FALSIFIKATA
- IZLO BE: BANGKOK 2003
- LUBRAPEX/FEPAPEX 2003,
- PANČEVO 2003
- AVANGARDA: ZAŠTO BOJS?

EUROPA

2,00

SADRŽAJ

REČ UREDNIKA	1
Dušan Janjetović.....	3
IZLOŽAK MARAKA BEČKOG ŠTAMPANJA (1866)	
Branislav Kujundžić.....	12
O IZDANJU I UPOTREBI DOPIŠNE KARTE ZA UNUTRAŠNJI SAOBRAĆAJ SA MOTIVOM KRALJ PETAR NA BOJIŠTU 1915	
dr Milan Radovanović	15
NEDOVOLJNO POZNATA FRANCUSKA VOJNIČKA KARTA ZA RUSKE JEDINICE U SASTAVU FRANCUSKE ARMIJE	
dr Milan Radovanović	17
FRANCUSKE VOJNIČKE KARTE IZDATE U TUNISU	
Bogdan Petrović	19
POŠTANSKI ELEMENTI SU PRESUDNI	
Jovan Topić.....	22
"TRST JE NAŠ"	
Bogdan Petrović	28
FILAFEST 2003	
FILATELISTIČKA IZLOŽBA "SRBIJAFILA XIII" 22-27. SEPTEMBAR 2003. GODINE IZVEŠTAJ ŽIRIJA TRINAESTE TAKMIČARSKE IZLOŽBE ČLANOVA SAVEZA FILATELISTA SRBIJE "SRBIJAFILA XIII" PRVI PUT NA IZLOŽBAMA KOD NAS	
Vojislav Begović	34
EKSPERTSKE VITRINE NA "SRBIJAFILI XIII"	
Falsifikati Srbije i Crne Gore (atestator: dr Jovan Veličković).....	34
Falsifikati na teritoriji Jugoslavije (atestator: Bogdan Petrović)	37
Falsifikati Bosne i Hercegovine (atestator: Djorđe Radičević).....	40
Falsifikati na području Jugoslavije (atestator: Jovan Ristić)	42
Falsifikati u filateliji Krajine i Republike Srpske (atestator: Zoran R. Bošković)	42
Falsifikati, probe i predlošci taksenih maraka Jugoslavije(atestator: Miodrag Mrđa).....	46
dr Milan Radovanović - Vojislav Begović.....	49
PROJEKAT PHILATELICA DANUBIANA	
Zoran Bošković (član Saveta satestatora AFSCG)	58
REAGOVANJE ATESTATORA NA POJAVU NOVIH FALSIFIKATA	58
Dušan Janjetović.....	61
LUBRAPEX 2003/FEPAPEX 2003	
(komesar: Bogdan Petrović)	62
FILATELISTIČKI OBELEŽENA VELIKA GODIŠNJICA GRADA NA TAMIŠU	63
ANGAŽOVANA UMETNOST	64
OSVAJANJE SLOBODE UKIDANJEM NAMETNUTIH STEGA	64
Dobrica Kamperelić.....	64
BOJSOVI MULTIPLI	
Vojislav Begović	66
OD ODUŠEVLJENJA DO NERAZUMEVANJA	
UPUTSTVO AUTORIMA ZA PISANJE RADOVA ZA ČASOPIS "FILATELISTA"	68

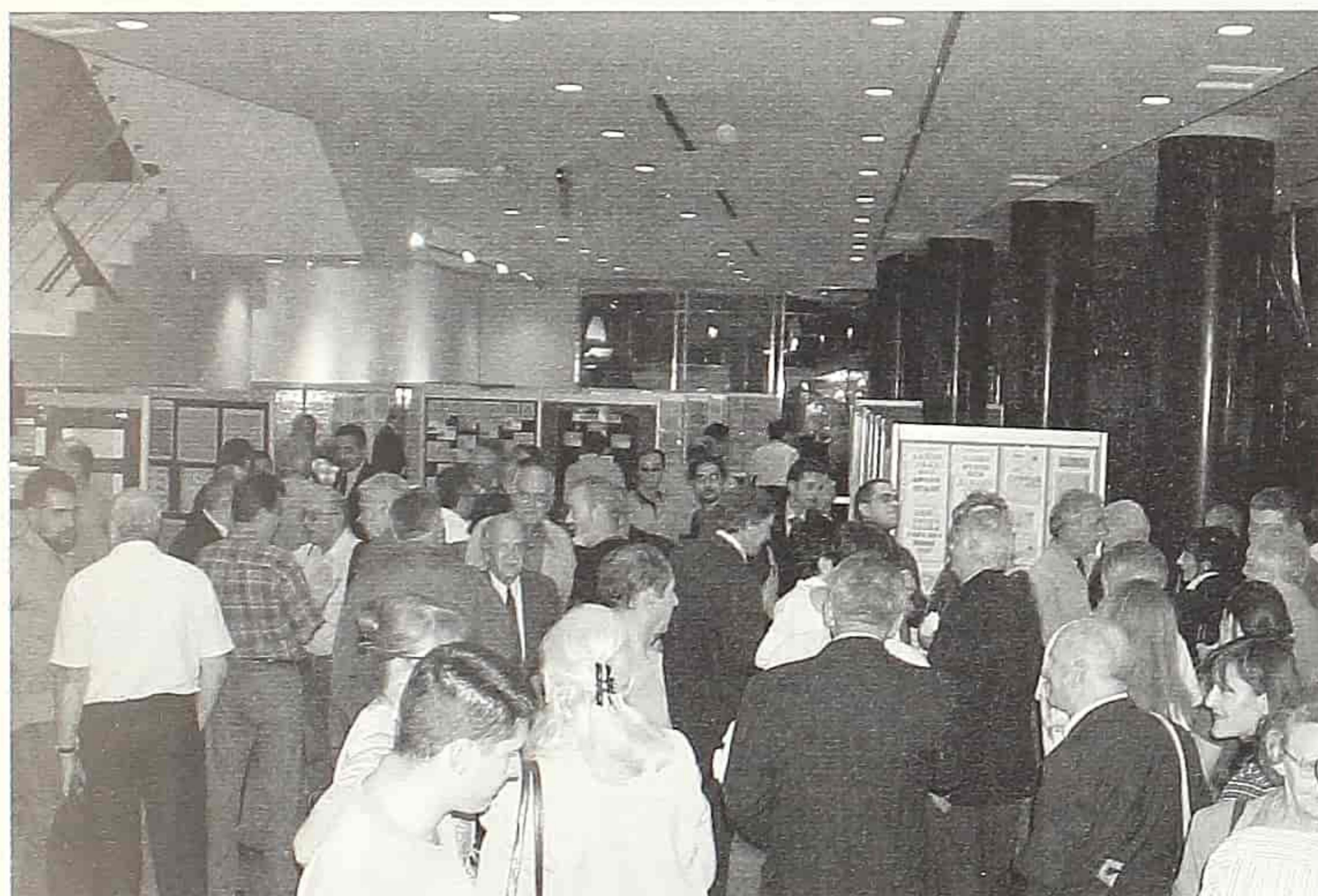
REČ NA POČETKU

Septembra meseca ove godine Beograd je bio centar umetnosti i kulture podunavskih zemalja, ne samo zbog prisustva mnogih ličnosti iz kulturne politike i umetnosti, već i po mnoštvu izložbi i različitih događaja - pre, u toku i po završetku Druge međunarodne dunavske konferencije za umetnost i kulturu.

U tim događajima filatelija je imala posebno mesto. Kao deo pratećeg programa Konferencije, priređena je međunarodna izložba "Philatelica Danubiana", a u okviru jedne od tema Konferencije predstavljen je filatelistički projekat "Philatelica Danubiana". Još dve izložbe otvorene u razmaku od svega tri dana ("Joseph Beuys Postkarten" i "Sr-

bijafila XIII"), činile su celinu ovogodišnje manifestacije - Filafest. Desetak izložbenih dana bili su dobra prilika da se filatelija predstavi kao veoma prisutan i važan činilac kulturnog povezivanja ljudi.

Promovišući kocept filatelije kao kulturnog aktivizma, organizator je uspeo da iznese nesporne i veoma ubedljive argumente o prirodnoj povezanosti filatelije sa umetnošću i kulturom. Na određen način, ovu tvrd-

*"Srbijafila XIII":
Detalj atmosfere na
otvaranju (snimio:
A. Despotović)*

nju potkrepljuje prisustvo visokih zvaničnika na otvaranju; prisustvovali su ministar za kulturu i medije Republike Srbije, gospodin Branislav Lečić, predsednica Skupštine grada Beograda gospođa Radmila Hrustanović, gradski sekretar za kulturu, gospođa Tanja Petrović, najviše ličnosti Pošte "Srbija" i Pošte Srbije i Crne Gore, brojni visoki zvaničnici i učesnici Konferencije, među kojima gospodin Erhardt Busek iz Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope i gospođa Doris Pak iz Evropskog parlamenta - predstavnik Centralno-evropskih inicijativa (CEI).

Centralni događaj Filafesta bila je "Srbijafila XIII". Takmičarski značaj ove izložbe je nešto od čega se mora poći kada se posmatraju rezultati koji izlagačima (ne)omogućavaju prolaz do nacionalne izložbe i dalje do međunarodnih izložbi. Za taj ozbiljan posao od najveće pomoći su podaci koji pokazuju broj izložaka i njihov raspored po

klasama, broj izložaka koji se prvi put pojavljuju, broj izložaka u eksperimentalnim klasama, ocene žirija i sve to u odnosu na prethodne izložbe. Kada se u prvi plan ističu masovnost, popularizacija među mladima, pridobijanje šire javnosti, baštinjenje tradicije, rizikuju se neposredni ciljevi takmičarske izložbe. Sve drugo možemo označiti dugoročnim ciljevima, ali ne i rezultatima, jer zbog svog odloženog efekta oni nisu vidljivi odmah. Potrebno je, naime, da protekne izvesno vreme pa da se pojave novi izlagači, neposredno podstaknuti onim što su videli.

I pored dobro poznate istine da se u svakom poslu postižu najbolji rezultati i najviše napreduje kada postoji takmičarski duh (konkurencija), na mnogim izložbama kod nas pronalaze se brojni razlozi (izgovori) da im se ukine taj važan element, pa one postaju prigodne, pokazne, jubilarne (obično kao jubileji lošeg izlaganja), na lokalnom ili regionalnom nivou.

Suočeni sa tom činjenicom, odbori prave selekcije mogućeg, a ne selekcije najboljeg. Pred tim ne treba zatvarati oči. Ulazak na "Srbijafile" je odavna limitiran kategorijom kvaliteta (ova izložba je davno prestala da bude kontejner u koji će ubacivati ko šta stigne). To je činjenica, ali je isto tako činjenica da se u nekim tradicionalno "slabijim" klasama "proguta" i ono što ne može idržati ozbiljan kriterijum. To je slabost koja se mora lečiti sa prvim koracima izlaganja. Zato je potrebno da, umesto izložbi koje su same sebi cilj, lokalne i regionalne izložbe budu mesta prvog pojavljivanja i prepoznavanja onoga što je filatelistički dobro.

Izložbe jesu osnovni pokretači interesovanja za izlagačku filateliju i zbog toga ne smeju proći bez detaljnijeg stručnog komentrisanja u filatelističkoj štampi. Na "Srbijafile XIII" broj novih izložaka je bio do sada najveći (24). Ono što je takođe dobro i vodi u pravcu širenja interesovanja za izlagačku filateliju jesu eksperimentalne klase (one frame, npr.) u kojima je sve više novih izložaka. Očigledno je da nove FIP klase dobijaju prolaz u smislu njihove privlačnosti i prihvatljivosti za nove izlagače, čija je orijentacija na materijal koji iz najrazličitijih razloga nema izdašne izvore ili zbog svoje savremenosti otvara nove horizonte filatelističkog sakupljanja (open class, npr.).

Ponovićemo stav koji su neki označili kao geslo naše izložbene aktivnosti koji glasi: - bez izložbi nema ozbiljne i organizovane filatelije. Ovo je istovremeno poziv filatelistima, da se odvaže i izlažu i na taj način omoguće da njihov rad i ulaganja u zbirke, kao kulturna dobra, postanu pristupačni široj javnosti.

Za sve koji su radili na organizaciji Filafesta ili su izlagali na nekoj od njegovih izložbi može se reći da su dali veliki pojedinačan doprinos uspehu manifestacije. Takođe je ostvarena odlična saradnja sa Poštom i visokim ustanovama kulture Beograda. Ovogodišnji Filafest možemo označiti kao najavu rađanja nove institucije kulture iz domena filatelije.

Danas, ovakvi poduhvati imaju karakter **p r o j e k t a** i podrazumevaju značajna materijalna ulaganja i studiozan rad.

Urednik

IZLOŽAK MARAKA BEČKOG ŠTAMPANJA (1866)¹

Dušan Janjetović

Početak ove godine, Filatelistička federacija Portugalije pozvala je članice Evropske filatelističke federacije da povodom proslave 150 godina izdanja prve marke Portugalije učestvuju na izložbi, na kojoj će svaka od njih na jednoj vitrini prikazati prva izdanja maraka svojih država.

To je bio razlog da izložak sa prvim markama Kneževine Srbije, u do sada najkompletnijoj postavci takozvanog Bečkog štampanja, ovih dana, doživi svoju evropsku premijeru na izložbi u Lisabonu, a naši filatelisti sačekaju neku novu priliku da bude prikazan kod nas.

Objavlivanjem ovoga rada želeli smo da damo priliku posetiocima "Srbijafle XIII" da se putem kataloga bliže upoznaju sa sadržajem ovog ekskluzivnog izložka.

Formalno gledano, sticajem poznatih okolnosti, marke sa likom kneza Mihaila, od 10, 20, 40 para franko i 1 i 2 pare novinske, za koje su klišeji bili izrađeni i štampanje izvršeno u Beču, nisu se pojavile na šalterima pošta 1. juna 1866. godine (kako je to bilo najavljeno). Toga datuma pojavile su se samo novinske marke, poznate pod imenom "Grbuše", od 1 i 2 pare štampane u Beogradu. Bečko štampanje maraka ušlo je u promet 1. jula 1866. godine.

I pored obuhvatanja celokupnog izdanja "Grbuša" (sva četiri štampanja) i nastojanja da se u izložak uključe objekti iz nekoliko zbirki, nije bilo moguće sastaviti više od 10 vrhunskih izložbenih listova; razume se, bez nepotrebnih ponavljanja banalnog materijala, i razređivanja listova. Rečju, 10 listova se pokazalo kao maksimum - neprobojan zvučni zid.

Činilo se da je samo nešto malo bolja situacija sa Bečkim štampanjem, ali tu je postojala rezervna varijanta da se dodaju i oba Beogradska

sl 1.

sl 2.

štampanja, što bi u krajnjem ishodu omogućilo da se sastavi 15 vrhunskih izložbenih listova.

Ipak, tokom ove godine, nabavljeni su izuzetni i jedinstveni primerci iz perioda Kneževine Srbije, posebno Bečkog štampanja, tako da smo u mogućnosti da prikazemo ovaj izložak, reprodukujući samo vrhunske objekte.

Pošto je izložak sastavljen po pravilima tradicionalne filatelije, treba reći da su marke prikazane na površini od šest i po izložbenih listova (na približno 45% raspoložive površine). Na prvom listu prikazane su sve tri vrednosti kao neupotrebljene, pojedinačno upotrebljene i u parovima na isečcima sa žigom НАПЛАТЕНО. Na jednom izložbenom listu prikazana je samo marka od 10 para, u četiri nijanse žute boje kao i sve varijante poništavanja: ravnim, okruglim i elipsastim žigovima kao i ručno poništavanje. Takođe su prikazana i tri para ove vrednosti na isečcima sa ravnim, okruglim i ručnim poništavanjem (ukupni ekvivalent od 3 lista) (sl. 1-4).

¹ Rad je prvi put štampan u katalogu "Srbijafila XIII". Zbog interesovanja filatelista i nemogućnosti da svi dođu do izložbenog kataloga, redakcija je odlučila da ovaj i još dva studijska rada štampa u broju 256 i narednim brojevima.

sl 3.

Marke od 20 para prikazane su na ukupnoj površini jednog i po izložbenog lista: četiri izrazite nijanse crvene boje, jedina poznata proba Bečkog štampanja marke od 20 para (sl. 5),

sl 4.

vrlo retka poništena marka sa neodštampanom četvrtinom površine (sl. 6), isecci sa tri (sl. 7) i četiri marke ... (sl. 8).

sl 5.

sl 6.

sl 7.

Marke od 40 para prikazane su na ukupno dva izložbena lista, u nijansama plave boje - kao čiste, zatim na isečcima sa tri marke u horizontalnom nizu (sl. 9) i četiri marke (najveća poznata frankatura sa upotrebom maraka od 40 para, sl. 10).

sl 8.

Pisma i isecci na ovom izložku čine neverovatnu koncentraciju materijala sakupljenog na jednom mestu.

Naravno, sve počinje pismom sa dve "Bečke desetke" poslatim 1867 iz Požege za Užice, jednim od četiri poznata objekta (iako sva četiri nisu i priznata). Ovo je jedan od najverodostojnijih (sl. 11).

sl 9.

Isečak sa po dve marke od 10 para i dve marke od 40 para. Svaka od ovih vrednosti zastupljena je u Bečkom i

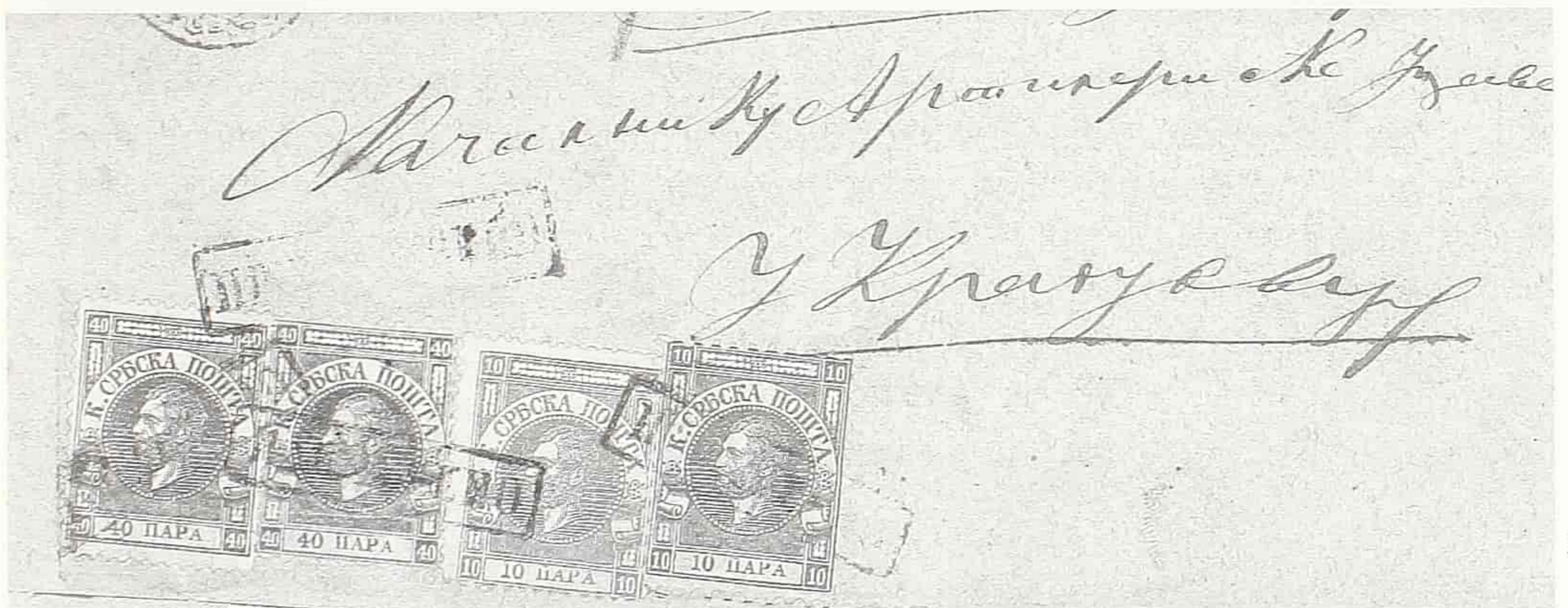

sl 10.

Prvom beogradskom štampanju što čini neverovatnu četvorbojnu mešanu frankaturu i predstavlja jedan od najznačajnijih objekata klasične Srbije (sl. 12).

sl 11.

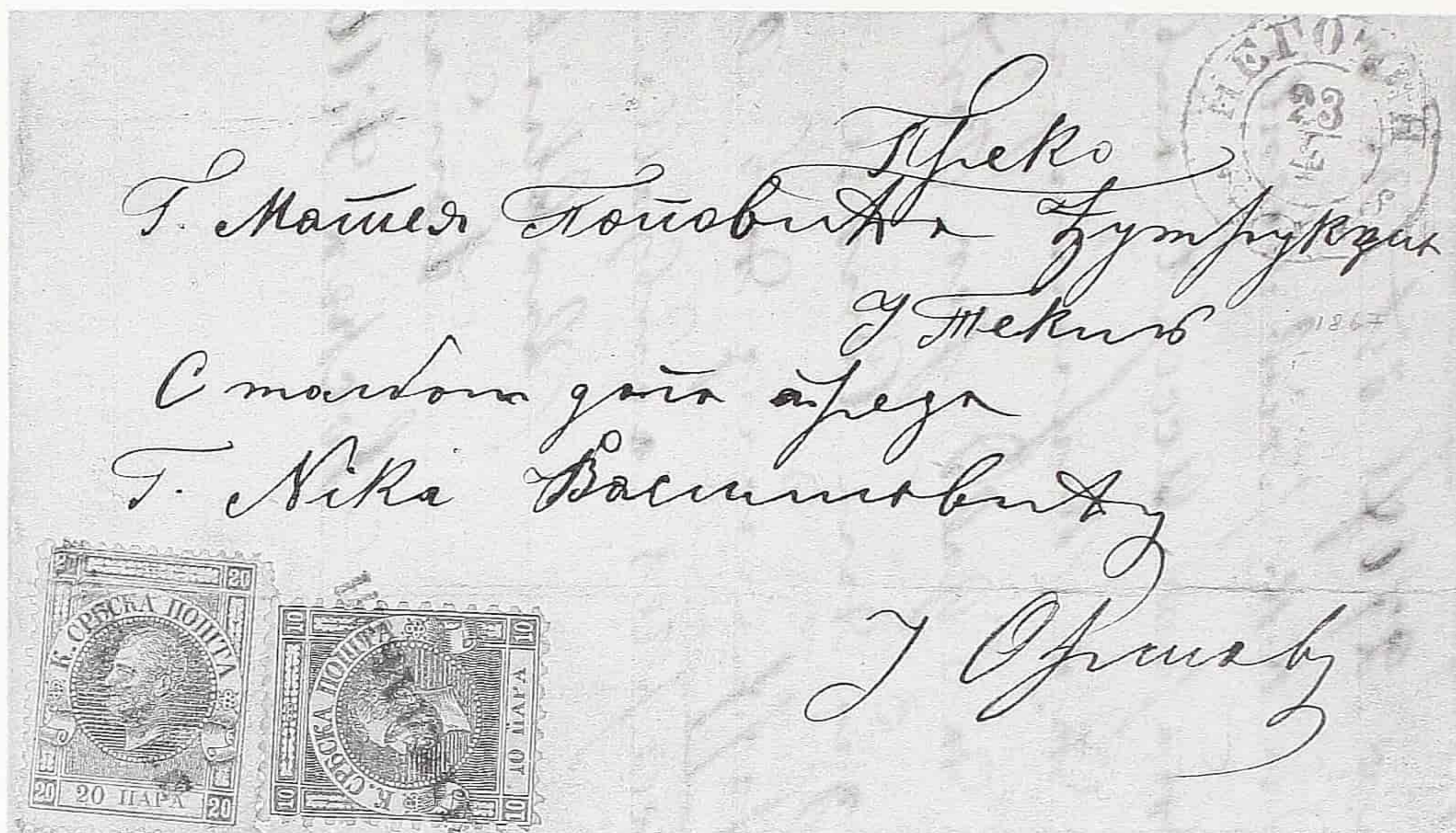

sl 12.

sl 13.

Od nekoliko sačuvanih pisma sa markama od 20 para poništenih okruglim žigom mesta prikazana su dva. Za potrebe ovog članka reprodukujemo jedino poznato pismo (1867) na kome je upotrebljeno više od jedne marke (u ovom slučaju dve) (sl. 13).

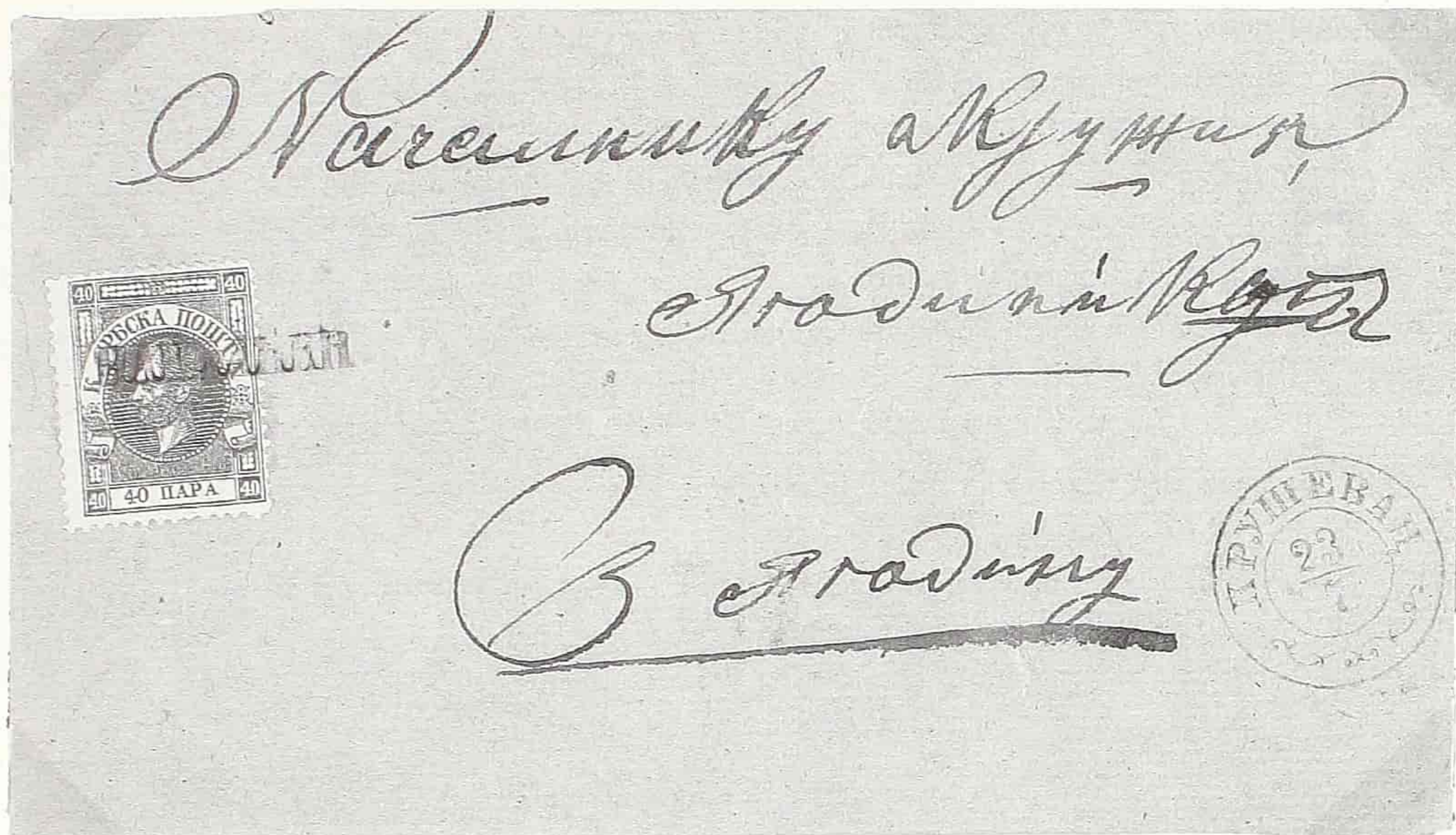
sl 14.

Tu je i jedinstveno pismo sa markom od 20 para Bečkog štampanja i 10 para na pelir papiru, kao jedina poznata frankatura toga vremena od 30 para. Pismo je poslato iz Negotina za Orşavu (1867), s tim da ga đumrukdžija u Tekiji preda adresatu u Orşavu. Atestator je za ovo pismo naveo da je pored marke od 20 para za prosto pismo, zalepljena i poništena marka od 10 para kojom je plaćen prevoz pisma preko Dunava. Ovde ga navodimo kao izuzetnu retkost i nema ničega sličnog što je do sada viđeno (sl. 14).

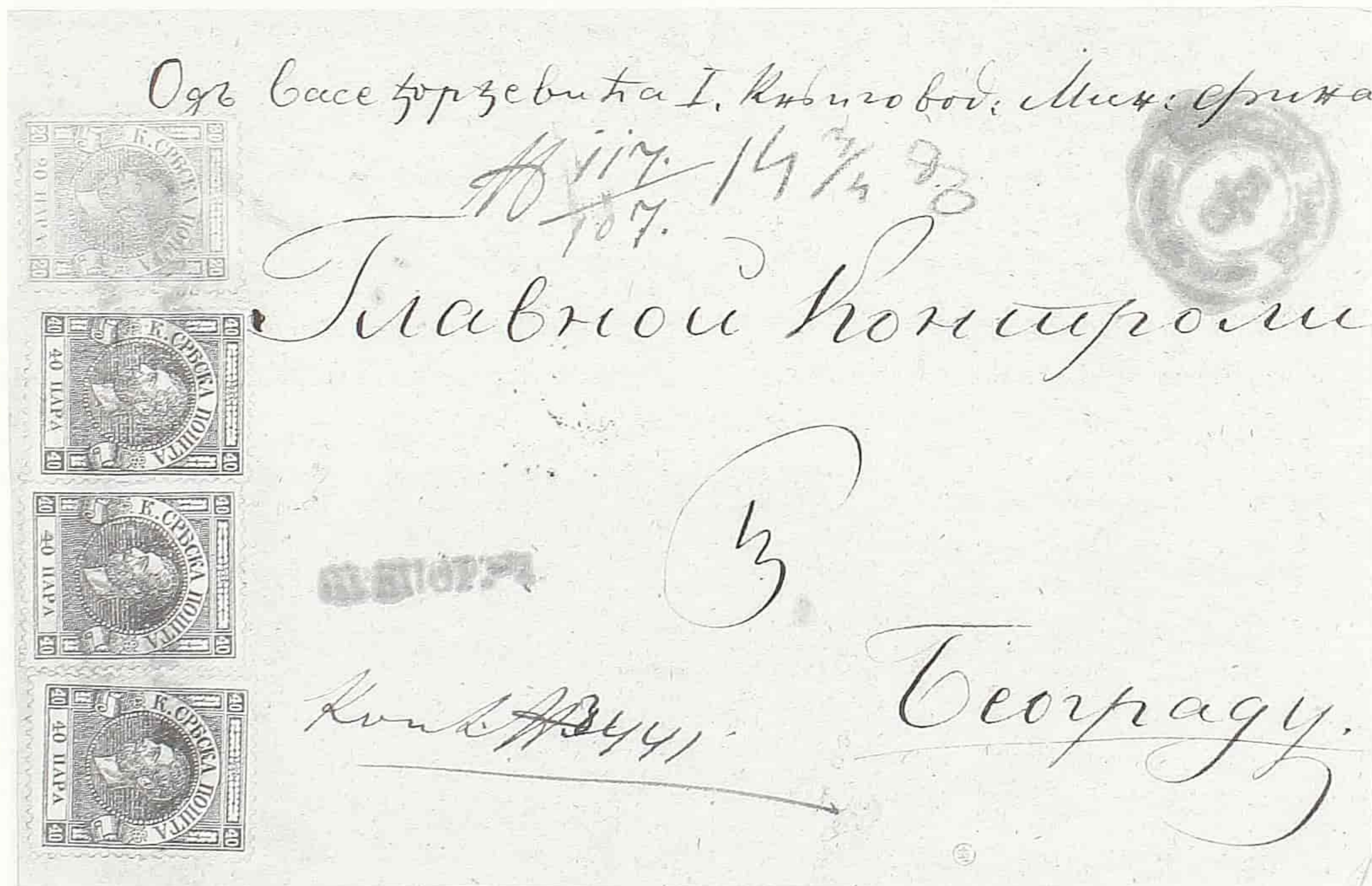
sl 15.

Pismo poslato iz Beograda za Pirot (Turska) 1866. godine, sa markom od 20 para, za isporuku do Aleksinca (granice), gde ga je preuzeo kurir po imenu Hristodulo iz Aleksinca i preneo u Tursku. Ovo je jedno od dva poznata pisma za Tursku sa markama Bečkog štampanja (sl. 15).

sl 16.

Prikazujemo i pismo poslato iz Kruševca za Jagodinu (1867) sa markom od 40 para. Pored ovoga, do sada su poznata još tri slična pisma sa solo markom od 40 para (sl. 16).

sl 17.

Pismo poslato iz Negotina za Beograd (1866) frankirano jednom markom od 20 para i sa tri marke od 40 para, što je odgovaralo tarifi za preporuku sa potvrdom prijema i trostrukom težinom (sl. 17).

Sličan je isečak sa istom kombinacijom maraka (20 para + 3 x 40 para), na kome se nalazi, do sada, najveći poznati vertikalni niz maraka od 40 para (sl. 18).

Pismo sa horizontalnim parom maraka i pojedinačnom markom od 40 para poslato iz Šapca za Beograd (1866), dvostruka težina + НАПЛАЋЕНО + potvrda prijema, jedno je od tri do sada poznata ove vrste (sl. 19).

sl 18.

sl 19.

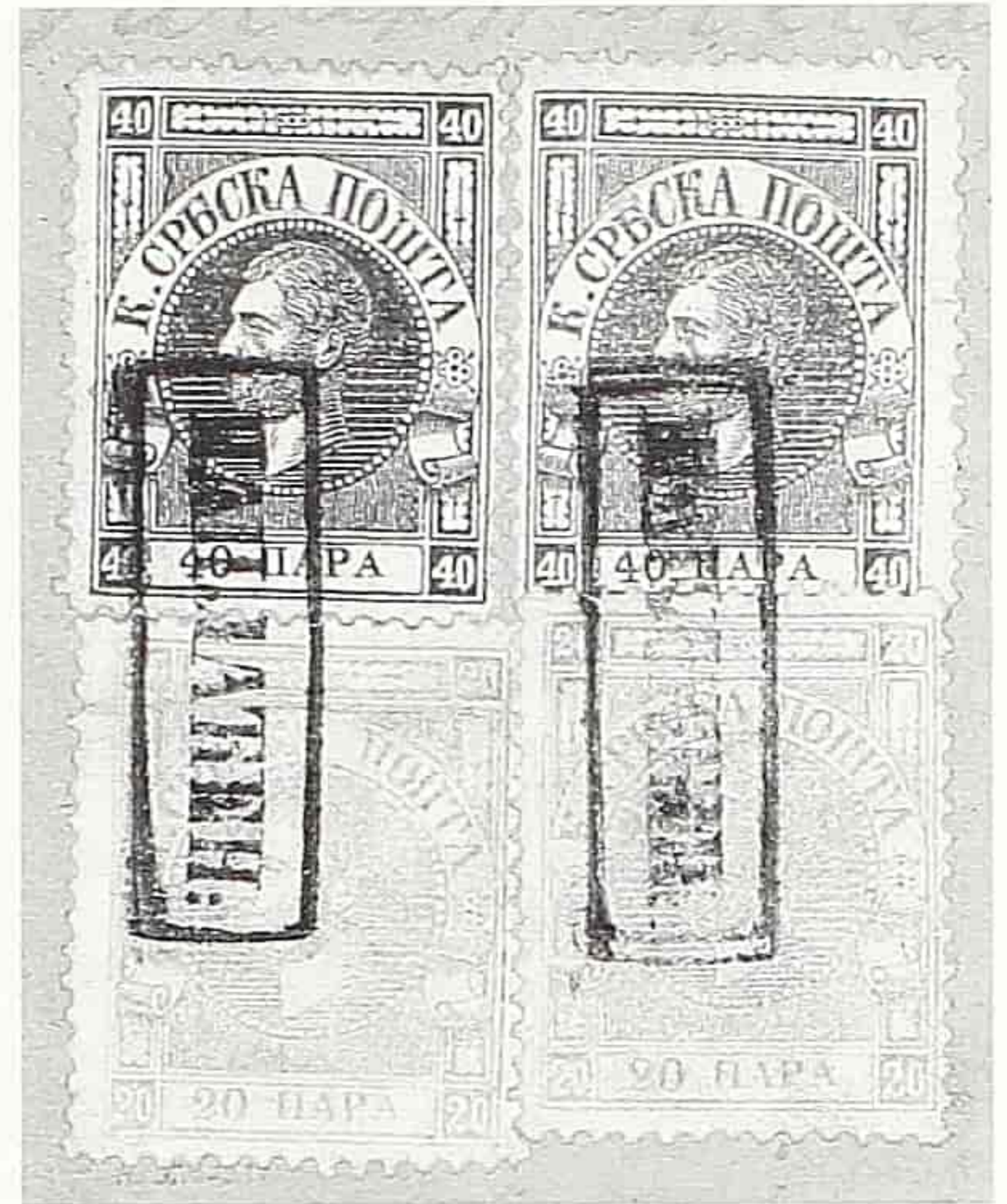
Izdvajamo i pismo poslato iz Jagodine za Čupriju frankirano sa jednom markom od 20 para i dve marke od 40 para, u vertikalnom paru (sl. 20), kao i dva isečka sa frankaturom 1 x 20 para + 3 x 40 para (sl. 21) i 2 x 20 para + 2 x 40 para (sl. 22).

sl 20.

sl 21.

sl 22.

Između 6 - 7 poznatih pisama sa markama Bečkog štampanja koja su putovala za inostranstvo izdvajamo pismo poslato iz Jagodine za Peštu (1867) preko austrijske konzularne pošte u Beogradu i Zemuna (sl. 23).

sl 23.

*Post Canton
Peterwardein*

An Fin

Theresia Pawlowitsch

*Obrenowatz
zu
Belgrad in
Serbien*

*ge se na skopju's cheserawindley
obge abasjucki
Holl K. H. H. H.*

*Belgrad
Serbien
19/1*

*4. April 1867.
Holl K. H. H. H.
Holl K. H. H. H.
Holl K. H. H. H.
Holl K. H. H. H.
Holl K. H. H. H.
Holl K. H. H. H.
Holl K. H. H. H.*

Prikaz izložka završavamo opisom jednog veoma lepog i retkog pisma iz 1867. godine, poslatog iz Futoga, preko Petrovaradina, Zemuna, austrijske konzularne pošte u Beogradu i srpske pošte u Beogradu za Obrenovac, gde je pošta u Obrenovcu od primaoca naplatila i poništila marku od 20 para, kao frankaturu za prosto pismo (sl. 24)

Takođe, izdvajamo pismo sa markom od 40 para Bečkog štampanja i 20 para na pelir papiru, poslato iz Beograda za Užice (1868) (sl. 25), kao i isečak sa dve marke od 40 para; jednom Bečkog i drugom Prvog beogradskog štampanja (sl. 26).

sl 25.

Na kraju, želim da naglasim da je najveći deo izloženog materijala iz zbirke g. Predraga Antića, jedno pismo pripada zbirci g. Slobodana Šotre, a još nekoliko objekata je iz zbirke pisca ovih redova.

sl 26.

O IZDANJU I UPOTREBI DOPISNE KARTE ZA UNUTRAŠNJI SAOBRAĆAJ SA MOTIVOM KRALJ PETAR NA BOJIŠTU 1915.

Branislav Kujundžić

Povodom godišnjice pobede u Kolubarskoj bici prema fotografiji V.Černova puštena je u promet celina od pet para za unutrašnji saobraćaj sa likom Kralja Petra na bojištu kod Garevice. Celina je štampana u Državnoj markarnici u Nišu. Uštampana marka je otisnuta u žuto zelenoj i maslinasto zelenoj boji na belom polukartonu. Poznate su greške u napomeni "samo za adresu", slomljeno "S" i slomljeno "U" nastale usled istrošenosti klišeja.

U katalogima kao datum izdanja navodi se 1. oktobar 1915. Sada možemo reći da je ova dopisna karta u prometu u septembru mesecu. Ovo izdanje za unutrašnji saobraćaj bilo je u opticaju do povlačenja Srpske vojske i evakuacije pošta.

U periodu od 1916. do 1918. godine dopisna karta nije bila u prometu, a nije se ni službeno koristila (zbog malverzacija poštanskog službenika).

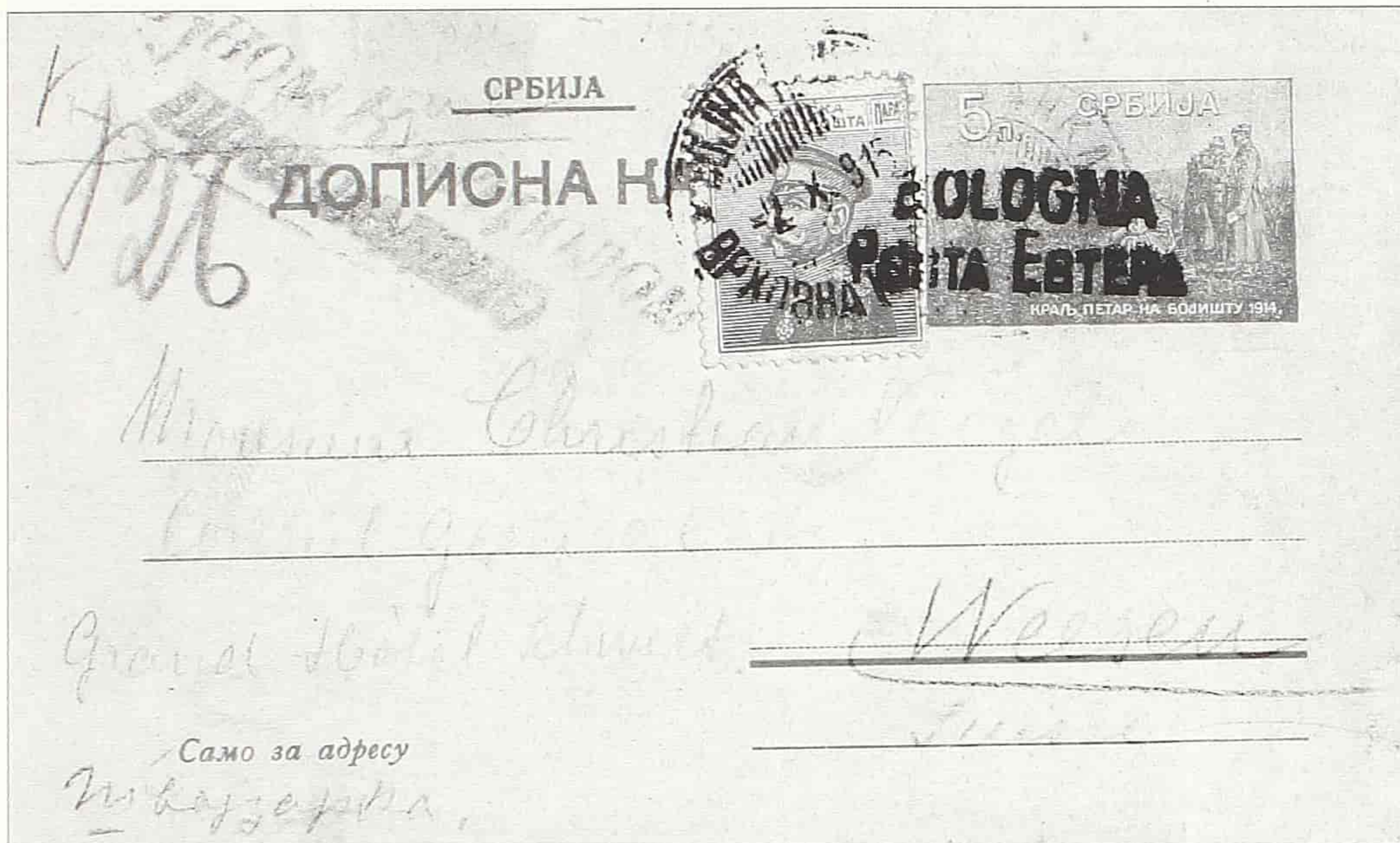
Posle preuzimanja Niša okupaciona vojska je zaplenila izvesnu količinu i klišeje pa su ove celine korišćene kao Nemačke, Austrougarske i Bugarske provizorne "Feldpost" karte.

Karte su upotrebljavane i od strane privatnih lica u korespondenciji na Solunskom frontu. U Crnoj Gori upotrebljavane su 1916. godine, za međunarodni saobraćaj sa dolepljenom markom od 10 para i likom Kralja Nikole. Poznati su i primerci upućeni iz Skadra za Italiju dofrankirani italijanskim markama.

Sl. 1 (25. septembar 1915) Dopisna karta od 5 para, Kralj Petar na bojištu sa plavim parafom enzora i dvokružnim crvenim žigom niške cenzure. Upućena iz Niša za Beograd trgovcu Alkalaju (na turskom jeziku). NAJSTARIJI POZNATI DATUM UPOTREBE.

Dve dopisne karte upotrebljene od strane okupacionih snaga nemačke i bugarske vojske, kao FELDPPOST KARTE (sl. 3 i 4).

Sl. 2 (2.10.1915) Dopisna karta od 5 para upotrebljena u međunarodnom saobraćaju sa doplatom 5 para sa polaznim žigom mesta Palanka, žigom Vrhovne komande, cenzurnim ravnim žigom, "Vojnom kontrolom pregledano" i žigom "Bologna posta estera" poslata za Vespa (Švajcarska).

Sl. 3 (30.5.1916) Dopisna karta upotrebljena u međunarodnom saobraćaju. Poslata iz Bugarske sa polaznim žigom mesta "Gradsko" za Čepel (Austrougarska).

Sl. 4 (13.2.1916) Dopisna karta upotrebljena kao nemačka FELDPPOST KARTA, sa žigom 101. pešadijske divizije i ljubičastim žigom pešadijske baterije pri 101. diviziji. Upućena za Drezden.

Sl. 5 (2.2.1919) Dopisna karta upotrebljena u unutrašnjem saobraćaju sa doplatom od 5 para (1919), poslata iz Beograda za Kruševac.

NEDOVOLJNO POZNATA FRANCUSKA VOJNIČKA KARTA ZA RUSKE JEDINICE U SASTAVU FRANCUSKE ARMIIJE

dr Milan Radovanović

Prema Katalogu celina jugoslovenskih zemalja, Tom I/1: Srbija 1873-1921 M.R.Vukovića (1) u odeljku pod nazivom E. Zagranična izdanja i izdanja drugih država, 1. Solunski front 1916-1918, b. Strana izdanja u zvaničnoj upotrebi kod srpskih pošta, pod R1) i R2) navode se ilustrovane karte za ruske jedinice u sastavu francuske armije. Nadalje su definisane sa tekstom koji je dvojezičan (francusko-ruski), a pomeren od sredine karte ulevo se nalaze četiri zastave: po dve francuske i ruske zastave. Razlika između ova dva izdanja (R1 i R2) što se kod izdanja pod oznakom R1 - "carističkog" izdanja na desnoj (a ne na levoj kako stoji u pomenutom katalogu) nalazi ruski grb, a kod izdanja pod oznakom R2 - "Kerenjski" izdanja, grb je pretisnut površinom crnog pravougaonika (Sl.1).

Sl. 1 Francuska vojnička karta sa pretiskom (R2) za ruske jedinice u sastavu francuske armije upućena iz Vojne pošte IV za Vojnu poštu 12 na Solunskom frontu. Žigovi Vojnih pošta IV od 14.5.18 i Prve armije od 15.5.18, kao i vojne cenzure "Pregledala vojna/cenzura (95)"

Figure 1 French military postcard (R2) for Russian soldiers in French Army sent from MP IV to MP 12. Postmarks MP IV dated 14.5.18 and MP 111 dated 15.5.18 as well as censorships mark "Seen by military censor (95)".

Pored navedenih izdanja, postoji i treće, koje do sada nije opisano u stručnoj literaturi i čija će dva primerka niti prikazana (Sl.2 i Sl.3). Analogno do sada korišćenim oznakama biće obeleženo sa R3.

Ovo izdanje se razlikuje od prethodnih što nema ni grba, pa time ni pretiska na desnoj strani, ruski tekst Франция-Россия i francuski tekst France-Russie je pomeren udesno na njihovo mesto, a u sredini karte se nalaze četiri zastave: po dve francuske i ruske zastave. Dok je kod opisanih karata R1 i R2 tekst "Franchise postale" ispod grba, odn. pretiska, kod karte R3 je tekst "Franchise

Sl. 2 Francuska vojnička karta sa pretiskom (R3) za ruske jedinice u sastavu francuske armije upućena iz Vojne pošte 222 za Vojnu poštu XX na Solunskom frontu. Žigovi vojnih pošta 222 od

3.2.18, kao i ljubičaste vojne cenzure "(13) Pregledala vojna/cenzura"

Figure 2 French military postcard (R3) for Russian soldiers in French Army sent from MP 222 to MP XX. Postmarks MP 222 dated 3.2.18 and violet censorships mark "(13) Seen by military censor".

Sl. 3 Francuska vojnička karta sa pretiskom (R3) za ruske jedinice u sastavu francuske armije upućena iz Vojne pošte XVI za Vojnu poštu 414 na Solunskom frontu. Žigovi Vojnih pošta XVI od 26.3.18 i 414 (datum nečitak), kao i ljubičaste vojne cenzure "Pregledala vojna/cenzura (59)"

Figure 3 French military postcard (R3) for Russian soldiers in French Army sent from MP XVI to MP 414. Postmarks MP XVI dated 26.3.18 and MP 414 and violet censorships mark "Seen by military censor (59)".

postale" u gornjem desnom uglu i podvučen. Kod R1 i R2 karata korišćena su u tekstu "Franchise postale" mala slova (sem F), dok su kod karte R3 sva slova velika. Ostali detalji, kao što su adresne linije i pripadajući tekst, praktično su isti (uz sitnija odstupanja).

Literatura

1. M.R.Vuković, *Katalog celina jugoslovenskih zemalja, Tom I/1: Srbija 1873-1921, Beograd, 2000*

FRANCUSKE VOJNIČKE KARTE IZDATE U TUNISU

dr Milan Radovanović

Prema francuskim izvorima (3), brojno stanje srpske vojske na dan 28. marta 1916. bilo je: na Krfu 130.500, u Solunu 3.000, u Alžiru 2.604, u Bizerti 14.330, na Korzici 3.000, i u Albaniji 5.000.

Pored uobičajenih francuskih vojničkih karata, u Severnoj Africi su bile od 1917 godine u upotrebi i vojničke karte štampane u Tunisu (sl.1).

O ovim vojničkim kartama pisao je u časopisu "Filatelista" Vuković M. još daleke 1950??? godine (1), navodeći ih kao "zvanično upotrebljavana izdanja lokalnih vojnih vlasti" odn. "1917. Francuska vojnička dopisnica : izdanje lokalnih vojnih vlasti" u Katalogu celina jugoslovenskih zemalja, Tom I/1: Srbija 1873-1921, navodeći dve štamparije: Papeterie Rapide., Tunis i J.Picard & Co., Tunis (2), prema natpisu teksta na ovim kartama. Ove vojničke karte nisu pobudile veću pažnju sakupljača ove tematske oblasti. Pregledom većeg broja ovih karata utvrđeno je da je bilo više izdavača od navedenog i više izdanja. I pored činjenice da sve ove vojničke karte izgledaju prividno isto, pogotovo sa gledišta štamparskog sloga, može se analizom utvrditi da postoje određene razlike. Osnovni kriterijum u ovoj analizi je bio naziv izdavača, koji se na ovim kartama nalazi (ili ne nalazi) ispod druge adresne linije. Prema navedenom, prema dimenzijama vojničkih karata, kao i pre-

Sl. 1 Francuska vojnička karta izdata u Tunisu upućena sa Solunskog fronta za Bizertu. Polazni žigovi Timočkog puka III poziva (VP br.XX od 9.5.1917), Vrhovne komande (VP br.999 od 15.5.1917) i cenzurni žig "Pregledala vojna cenzura (37)" plavoljubičaste boje.

Fig.1 French military stationery card issued in Tunisia and sent from Salonica front to Bizerta. Military post marks Nr.XX (9.5.1917), Nr. 999 (15.5.1917) and Serbian Military Censorship Mark (37) in blueviolet.

ma nekim drugim pokazateljima, može se konstatovati da postoje sledeći izdavači i izdanja:

1. J.Picard & Co., Tunis, (139x90 mm, 139x92 mm, 140x90 mm)
2. Tunis, Imp. Nouvelle – J.Danguin, (138x88 mm)
3. Tunis, - Imprimerie Rapide. (136x84 mm, 138x88 mm,)
4. Tunis, - Imp. Rapide. (139x83 mm, 134x85 mm)
5. Tunis, - Imp. Papeterie Rapide. (140x88 mm, 142x87 mm),
6. bez ikakvih obeležja o izdavaču (140x90 mm).

Takođe, pored drugih pokazatelja, može se uzeti u obzir i veličina slova u tekstu CORRESPONDANCE MILITAIRE, gde se uočava se da su u štampariji Imp. Nouvelle – J.Danguin korišćena nešto manja slova od 3,5 mm, umesto 4 mm kao kod ostalih štampara.

Navedeni detalji sa oznakama štamparije prikazani su na slici 2, oznakama a, b, c, d, e i f.

Sl. 2 Gornji desni ugao vojničkih dopisnica na kome se nalaze povećane oznake štampara:

- a) J.Picard & Co., Tunis, b) Tunis, Imp. Nouvelle – J.Danguin, c) Tunis, - Imprimerie Rapide. d) Tunis, - Imp. Rapide. e) Tunis, - Imp. Papeterie Rapide., f) bez ikakvih obeležja o izdavaču

Fig.2 Upper right corner of military stationery cards with the name of printing office: a) J.Picard & Co., Tunis, b) Tunis, Imp. Nouvelle – J.Danguin, c) Tunis, - Imprimerie Rapide. d) Tunis, - Imp. Rapide. e) Tunis, - Imp. Papeterie Rapide., f) without any data about printing office

Daljom analizom, pokušano je da se utvrdi štampar vojničke dopisnice bez oznake štampara. Vršeci poređenje ove francuske vojničke dopisnice bez oznake štampara sa ostalim, može se utvrditi da postoji razlika u odnosu na karte štampane u Imp. Papeterie Rapide i Imp. Nouvelle – J.Danguin, a podudarnost sa kartom koja je štampana u J.Picard & Co. Pored i ovde uočljivih razlika između prva dva navedena štampara, ova razlika, odnosno podudarnost se vidi u štampanom tekstu u donjem desnom uglu (sl 3).

Sl. 3 Donji desni ugao vojničke dopisnice na kome se nalazi francuski tekst: a) J.Picard & Co., Tunis, b) Tunis, Imp. Nouvelle – J.Danguin, c) Tunis, - Imprimerie Rapide. d) Tunis, - Imp. Rapide. e) Tunis, - Imp. Papeterie Rapide., f) bez ikakvih obeležja o izdavaču

Fig.3 Lower right corners of military stationery cards with french text: a) J.Picard & Co., Tunis, b) Tunis, Imp. Nouvelle – J.Danguin, c) Tunis, - Imprimerie Rapide. d) Tunis, - Imp. Rapide. e) Tunis, - Imp. Papeterie Rapide., f) without any data about printing office

Na osnovu ovoga se može nedvosmisleno zaključiti da je karta bez oznake štampara štampana u štampariji J.Picard & Co., Tunis (data u celosti na sl.1).

Posle svega se može izvesti zaključak da je umesto dve, kako je to u citiranoj literaturi navedeno, bilo tri štamparije, od kojih je J.Picard & Co imala dva štampanja, Imprimerie Rapide – tri štampanja, a Imp. Nouvelle – J.Danguin – jedno. Ovo sve ukazuje na najmanje šest različitih francuskih vojničkih dopisnica izdatih od lokalnih vojnih vlasti u Tunisu koje su koristili naši vojnici.

Literatura

1. Vuković M., Srpska vojna pošta u Bizerti 1916-1918, Filatelista, ????
2. Vuković M., Katalog celina jugoslovenskih zemalja, Tom I/1: Srbija 1873-1921, Beograd, 2000
3. Popović N., Srbi u I svetskom ratu, Beograd,1998

Abstrakt

Pored poznata dva izdavača francuskih vojničkih dopisnica u Tunisu (Papeterie Rapide. Tunis i J.Picard & Co., Tunis), utvrđeno je da je postojao i treći: Imp. Nouvelle – J.Danguin. Dodatno je utvrđeno da umesto samo dve vojničke dopisnice ovog tipa iz ovog perioda postoji najmanje šest, koje su u tekstu opisane.

Abstract

In addition to the two different printing offices of military stationery cards in Tunisia (Papeterie Rapide., Tunis i J.Picard & Co., Tunis), the third printing office has been also recorded: Imp. Nouvelle – J.Danguin. Additionally instead of two military stationery cards from this type and this period known until now, at least six different post-cards are found and described.

POŠTANSKI ELEMENTI SU PRESUDNI

Bogdan Petrović

U broju 249 časopisa Filatelista objavljen je članak dr Jovana Veličkovića "Pisma Crnogorske pošte Šavnik iz 1945. godine" koji govori o upotrebi do sada nepoznatog žiga pošte Šavnik na pismima sa markama Cetinjskog provizornog izdanja. U broju 251, u tekstu "Anatomija jednog falsifikata" osporio sam taj žig i navedena pisma potkrepljujući svoje tvdnje sa više ilustracija i drugih relevantnih dokaza. U broju 255, pod naslovom "I treći put o žigu Šavnik" istorijskim i drugim činjenicama (žigosane marke Cetinjskog provizorija itd.) dr Veličković je dao opširnije obrazloženje u prilog nepoznatom žigu i odgovarajućim objektima sa markama provizornog izdanja.

Smatrajući da nije potrebno da ponavljam argumente iz kojih je proistekao moj stav koji sam već izneo o žigu pošte Šavnik i predmetnim pismima u "Filatelisti" broj 251, zadržaću se isključivo na stavovima mog poštovanog kolege, objavljenim u prethodnom broju časopisa (255).

U daljem tekstu fontom Times New Roman prikazani su citati iz "Filatelisti" 255 teksta pod radnim naslovom "I treći put o žigu Šavnik", a fontom Times New Roman bold italic prikazani su moji komentari.

Citat: "Filatelisti" br. 255/str.17 četvrti pasus. "Pogledajmo detaljnije šta su ova četiri dokumenta: sažeto rečeno, radi se o krštenici, uverenju o završenom školovanju i zdravstvenom stanju Milenke Cerović, devojke iz Boana, nedaleko od Šavnika. Pri dnu svakog od

ovih dokumenata, odnosno prepisa, nalazi se overa originalnosti: potpis V.D. upravnika pošte u Šavniku Alekse Špadijera, kao i inkriminirani žig Šavnika sa datumom 7.06.1945. Bio sam zbunjen: kakve veze ima pošta sa overom dokumenata koji je trebalo da obavi Narodni odbor ili Opština. Razumem skepsu autora, i sam sam se zapitao može li to da bude autentično?"

Zapisnik o polaganju zakletve Milenke Cerović ("Filatelista" br. 255 slika 1) u kome u zaglavlju jasno piše DIREKCIJA POŠTA, TELEGRAFA I TELEFONA, overa upravnika pošte je sasvim logična, pa naravno i žig pošte Šavnik, jer je poštanski obrazac. Zapisnici o zdravstvenom stanju, završenom školovanju i tako dalje, iste osobe Milenke Cerović, koji su ranije navedeni u "Filatelisti" broj 251, a overeni spornim žigom Šavnik, nisu imali poštansko zaglavlje, odnosno ne mogu da verujem da se pošta mogla smatrati zdravstvenom ustanovom ili matičarskom kancelarijom, a još manje službom unutrašnjih poslova za proveru i potvrdu verodostojnosti dokumenata.

Citat: "Filatelista" br. 255/str.18 drugi pasus "Došao sam i do dalja dva dokaza u prilog originalnosti provizornog žiga. Kao prvi, poznati italijanski istoričar Astolfi u svojoj knjizi (Lit. 3) iznosi podatak da je Šavnik u periodu italijanske okupacije koristio "dvokružni provizorni žig prečnika 30 mm koji nije imao datumski blok, tako da je datum unošen ručno".

Upravo je ovaj navod kontra dokaz spornom žigu Šavnik, jer u ovom slučaju datum nije unošen rukopisno, već je tzv. žigom datumarom otisnut u prazan prostor sredine žiga. Uostalom i prečnici žigova u navođenju Astolfija i spornog žiga Šavnik nisu isti, a takođe Astolfi spominje dvokružni žig, što znači da je sa koncentričnim krugovima, dok je sporni žig Šavnika nepravilnog oblika.

Citat: "Filatelista" br. 255/str. 18 drugi pasus "žig je nesumnjivo izrađen lokalno rezanjem. O provizornim žigovima, rezanim lokalno i ručno, piše i Chiavarello (Lit.4) koji navodi da je takvih žigova bilo više, a da su njemu poznati žigovi Šavnik, Berane i Rožaj."

To je nažalost priča radi priče, jer upravo ovaj "ključni" dokaz treba da ima i odgovarajuće slike takvih žigova, koji naravno nisu slikom dokumentovani uz citirani tekst.

Citat: Filatelista br. 255/str.19 drugi pasus "u vezi sa osporavanjem cenzurnih žigova vojna cenzura Šavnik, KOJI NIJE U POPISU VIŠACKOG... ZBOG NEDOSTATKA MATERIJALA... područje Crne Gore je ostalo NEOBRAĐENO..., i ako je Crna Gora MORALA DA IMA najmanje desetak cenzurnih punktova".

Sve "konstatacije" su proizvoljne i neubedljive, kao i nesretni žig Šavnik i čitava konstrukcija istorijskih činjenica o porodici Švarc, teškom vremenu, lokalnim rezačima žiga i tako dalje.

Citat: "Filatelista" br. 255/str. 19 peti pasus "Branko Švarc se u proleće 1945. godine očigledno zatekao u Bariju pri misiji NOV, tako da je poštu primao DIREKTNO PREKO MISIJE, bez posredstva italijanske pošte, što objašnjava odsustvo italijanskih cenzurnih žigova".

Ovakva konstatacija pokazuje svu besmislenost daljih napora da se dokaže da je žig Šavnik originalan. Naime, ako je pošta išla DIREKTNO PREKO MISIJE, naplata za prenos pisama (lep-ljenjem maraka provizornog izdanja) jednostavno nije bila potrebna. Usput, primalac u Bariju nije Branko Švarc nego Vladimir Švarc, što dovodi do dalje konfuzije u izlaganju činjenica.

Citat: "Filatelista" br. 255/str. 21 drugi pasus "dva su NEOBORIVA DOKAZA da su te marke, odnosno samo neke od njih bile u redovnoj poštanskoj upotrebi. Prvo je raspis o puštanju u promet poštanskih maraka odeljenja Cetinje 28.2.1945.... drugi dokaz... 9 maraka provizorijuma... žigosanih autentičnim žigovima".

U periodu 1944-1945 donešeno je više poštanskih uredbi o puštanju u promet maraka provizornog izdanja, međutim, poznato je da su neke od njih samo Filatelistički žigosane (na primer: marke provizornog izdanja direkcije Sarajevo, koje su 7, 8 i 9 jula 1945. god. prodavane na pošti Sarajevo a potom trajno povučene) ili, recimo, marka od 4 pf (sa likom Hindenburga tzv. mariborsko izdanje, koja nikad nije bila u poštanskom prometu). Posmatrajući uopšteno realnu upotrebu provizornih izdanja maraka (1944.-1945.) postoje velike nepoznanice kod upotrebe nekih izdanja u koje svakako spada i izdanje Cetinjskog provizorija. "Filatelista" broj 255 slika 2, prikazuje poništene provizorne marke. Očigledno je da se radi o uslužno žigosanim markama, pa onda sigurno sporni žig Šavnika pada u vodu...

Citat: "Filatelista" br. 255/str 17 treći pasus "Ključno pitanje u ovom slučaju je verodostojnost žiga Šavnik, upotrebljenog na ovim pismima: ako je žig uredu, ostale primedbe padaju u vodu, ako nije, PISMA SU FALSIFIKOVANA".

Uslužno žigosane marke ne mogu biti ključni dokaz za korišćenje istih na pismima, odnosno dokaz je upravo suprotan. Pisma bi mogla da dokažu da li su marke sa pravim žigovima.

Citat: "Filatelista" 255/str. 17 četvrti i peti pasus "Ne bi trebalo, ali ... poslužila me je sreća".

Pošto su prvo dati atesti za "Šavnička pisma" sa pozitivnim mišljenjem, odnosno da su autentična iz vremena, pa je posle više meseci kolegu poslužila sreća i to u "Filatelisti" broj 255 u članku "I treći put o žigu Šavnik". Montiranim prikazom slike (slika 1. zakletva Milenke Cerović iz 1945. godine i uveličano mesto overa (1) sa provizornim i (2) konačnim žigom Šavnika) Filatelistička javnost je dovedena u nedoumicu, da li je ovo montaža ili original.

Citat: Filatelista 255/str. 19 šesti pasus "Autor, pod 2, nastavlja da analizira tarifu na pismima, izvlači zaključak da ona nisu u redu. Analizira se pismo sa šest maraka sa likom Maršala Tita i netačno navodi da je na tom pismu 30 "okupacijskih" dinara, iako ona ustvari iznosi 180..."

Na žalost u Filatelisti br. 251 na 24. strani pod brojem 1 je očigledno napravljena tehnička greška koja nije u saglasnosti sa slikom na 26. strani, tako da je deo rečenice koji objašnjava frankaturu ispušten. Uostalom, tumačenje tarife nije ključni element za utvrđivanje originalnosti spornog žiga Šavnik. Na svim prikazanim pismima sa spornim žigom Šavnik frankatura je do te mere nasumice lepljena da je nažalost jasno da to ne može biti relevantan dokaz u korist spornog žiga.

ZAKLJUČAK: Uzevši sve u obzir, na žalost nisam promenuo mišljenje o spornom žigu Šavnik. Dodatne činjenice još više otkrivaju nesporan falsifikat žiga Šavnik i njegovu upotrebu.

"TRST JE NAŠ"

Lokalno izdanje maraka za Trst – 1945

Jovan Topić

Zabrazio sam ovaj naslov članka jer je prepoznatljiv ne želeći da povredim bilo čija osećanja, jer se iza ovih reči može svako svrstati. Samo ona starija generacija filatelista čuva sećanje na ovaj jedinstveni slogan iz posleratne Jugoslavije.

Želja mi je da potkrepljujući novim činjenicama doprinesem rasvetljavanju poštanske istorije posleratnog Trsta, nastale u jedinstvenim okolnostim borbe za prevlast (kako u teritorijalno-političkom, tako i u poštanskom smislu) triju strana - savezničke, jugoslovenske i italijanske.

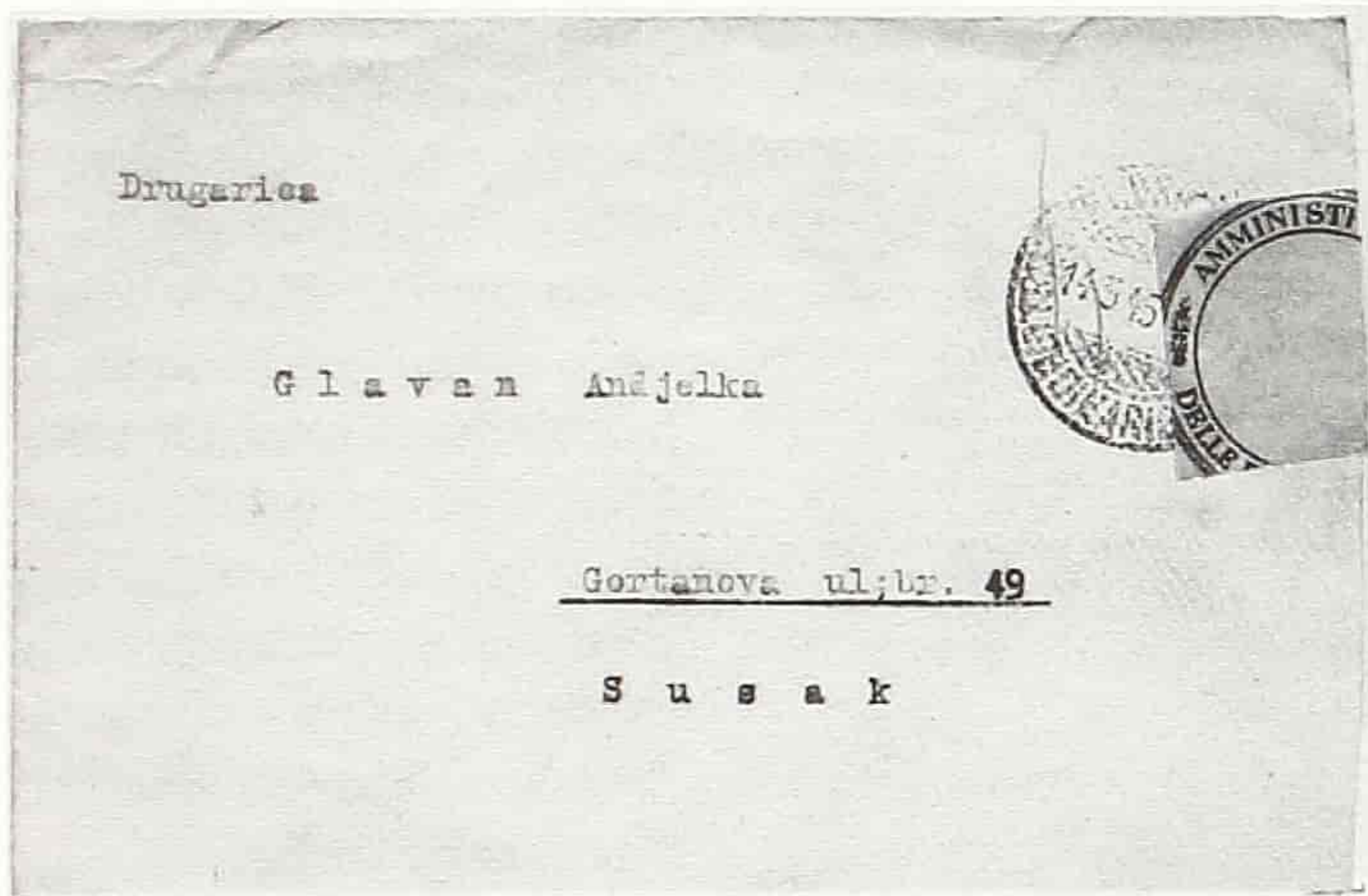
Sl. 1 Nefrankirana razglednica upućena iz Trsta 17.5.1945. godine brodom jugoslovenske mornarice (formacijski žig „Komanda Jugoslovenske Mornarice“) za Orebić (dolazni žig 15.6.1945.), a potom readresirana za Split. Prošla je dva cenzurna punkta, žigovi „CENZURISANO“ i „CENZURIRANO Br.16“.

Kao vrhovno upravno telo u gradu, sa jugoslovenske strane delovao je Pokrajinski narodno-oslobodilački odbor za Slovensko Primorje i Trst, a sa italijanske – Nacionalni komitet oslobođenja (Comitato di Liberazione Nazionale tj. C.L.N.). Oni su putem svojih sekcija, pa tako i novoosnovani Odeljak za PTT, radili na uspostavljanju svih gradskih službi.

Poštanska služba je ponovno uspostavljena tek 9. maja i to na uskom regionalnom području koje je činio grad sa zaleđem. Sve zatečene poštanske vrednosnice, marke i dopisnice, Kraljevine Italije i marke sa pretiskom „Repubblica Sociale Italiana“, u poštama i glavnom poštanskom depou, (Cassa Provinciale di Trieste) proglašene su za nevažeće.

Oslobođenjem i ulaskom u grad jugoslovenskih partizana i manjih talijanskih partizanskih jedinica i proglašenjem 1. maja 1945. danom oslobođenja Trsta (ne potpunog, jer su se borbe u pojedinim delovima ovog velikoga grada vodile sve do 12. maja), započinje period ponovnog uspostavljanja svih gradskih službi, uključujući i poštansku.

Sistem naplate poštarine bio je do kraja pojednostavljen – plaćalo se gotovinom na poštanskom šalteru. Na pisma, a verovatno i na dopisnice (mada, po mom saznanju nije pronađen primerak koji bi ovo potvrdio) stavljane su nalepnice, trake (bandarole) odštampane od strane pošte a sa natpisom: „AMMINISTRAZIONE DELLE POSTE“ ili „PAGATO“ (ital. plaćeno) sa rukom napisanim iznosom naplaćene poštarine. Iz početka su isključivo bila obična rukovanja poštom (pisma i dopisnice), a kasnije i sva ostala, novčane i paketske pošiljke.

Sl. 2 Pismo upućeno 14.5.1945. iz Trsta za Sušak (sada deo Rijeke) od strane pošiljaoca iz sastava 3.čete, 1.cestovnog bataljona, IV Armije. Pismo je zatvoreno bandarolom „Amministrato delle poste“ i ručno napisana visina naplaćene poštarine od 4 lire.

ni koji su bili daleko od svojih kuća mogli javiti da su živi i zdravi, kao i o svojim velikim pobjedama i zauzeću ovog velikog grada.

Napomenuću samo nekoliko istorijskih momenata iz toga perioda. Krajem 1944. godine i početkom 1945. godine, a naročito tokom marta, aprila i maja, čitav severni deo Italije, pa tako i njena najistočnija provincija VENEZIA GIULIA, u čijem je sastavu bila Istra, severno Primorje sa ostrvima i gradovi Trst, Rijeka, Pula, Kopar i Zadar, nalazili su se u jednom civilnom bezvlašću - sve od pada Nemačke pa do uspostavljanja Repubblica Sociale Italiana (kapitulirala 25. 4. 1945.), tzv. Repubblica di SALO (po gradu proglašenja). Brzo napredovanje saveznika i Jugoslovenske armije nije dalo vremena za uspostavljanje većih i jačih oblika civilnih vlasti, delovale su samo VOJNE UPRAVE za pojedina područja.

U svim mestima područja osnivani su nacionalni komiteti oslobođenja - CLN sa talijanske i narodnooslobodilački odbori, tj, NOO sa jugoslovenske strane, već prema tome koja je strana oslobodila koje mesto ili područje.

U tom sveopštem metežu, mnogi od tih CLN i NOO su davali lokalnim štamparijama naloge za štampanje novih maraka ili nalepnica (koje su imale poštansku valjanost) ili naloge o preštampavanju zatečenih maraka. Zaključno sa oslobođenjem Trsta, na teritoriji severne Italije i ove provincije je štampan značajan broj tih izdanja. Navešću samo neka: za Valle Bormida, Val d' Aosta, Barge, Belluno, Domodossola, Parmu, Piacenzu, Ponte Chiasso, Savona . . . U talijanskoj i drugoj filatelističkoj štampi sva ova izdanja su svrstana pod nazivom "I francobolli del C.L.N." - u slobodnom prevodu "Partizanske marke".

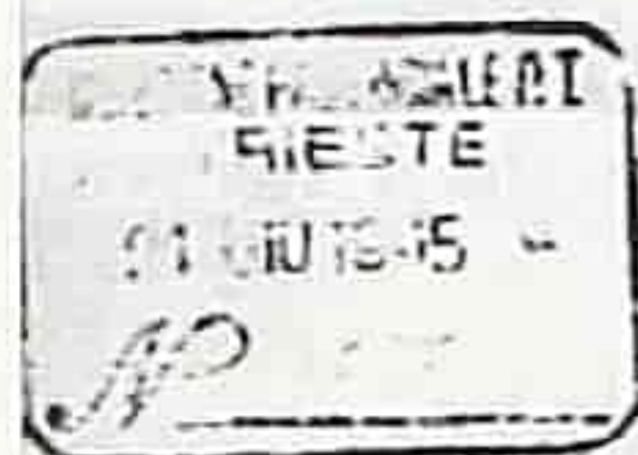
Nije bilo razloga da se ovako ne postupi, dakle izdaju "partizanske marke" i u Trstu. Postojala je procena, da bi bilo šteta ne iskoristiti milione maraka zatečenih u glavnom provincialnom poštanskom depou (Cassa Provinciale di Trieste), a ujedno da bi se nešto novca zaradilo i od kolekcionara - filatelista.

3874

**COMITATO REGIONALE DI LIBERAZIONE NAZIONALE
PER IL LITORALE SLOVENO E TRIESTE**
Sezione p.t.t.

Prot. N. 169

Trieste, 21/6/1945

ALLA DIREZIONE PROVINCIALE P.T.
TRIESTE

Finita la prima parte della soprastampa dei francobolli abbiamo l'onore di trasmetterVi la relazione finale della commissione per la soprastampa dei francobolli e Vi invitiamo di ordinare :

- 1) che la Cassa Prov. P.T. di Trieste provveda di esonerarsi dell'importo di Lire 66.255.- (valore nominale dei francobolli scartati e distrutti) ma in via del conteggio interno sia pagando l'importo ex complesso della soprastampa,
- 2) che vengano distrutti tutti i vecchi non soprastampati francobolli per R. S. I. - con eccezione dei francobolli enumerati sub. 10) e 11) dell'acclusa protocolla finale e che ne ci viene presentato il protocolla firmato dalla Commissione apposita istituita a questo caso.

M.P.

L.P.

IL CAPO SEZIONE :

Luigi Vignani

Sl. 3 Originalni dopis (Protokol Br.169) šefa Sekcije P.T.T. upućen Provincijskoj direkciji P.T.T. Pokrajinskog NOO za Sloven.Primorje i Trst, u vezi poslova oko preštampavanja maraka (arhiv Vašington, USA).

REGIONALNI KOMITET NACIONALNOG OSLOBOĐENJA
SLOVENSKOG PRIMORJA I TRSTA
Sekcija p.t.t.

Trst, 21/6/1945

Prot. Br. 169

DIREKCIJI PROVINCISKE P.T.T.

TRST

Po završetku prvog dela preštampavanja maraka, imamo čast da Vam damo na uvid konačan izveštaj Komisije za preštampavanje maraka i da Vas podsetim na sledeće odluke:

- 1) da Provincijski (poštanski) depo P.T. bude oslobođen plaćanja iznosa od 66.255 lira (nominalna vrednost maraka škartiranih ili uništenih) zbog unutrašnjeg prebrojavanja i zbog iznosa pridodatog doplatnom višku,
- 2) da se unište sve stare nepreštampane marke od R. S. I. - sa izuzećem onih maraka označenih pod 10) i 11) iz priloga na kraju protokola, koji nam je dat na uvid s potpisima članova Komisije ustanovljene za ovaj slučaj.

S.F.

S.N.

Šef sekcije

Pokrajinski NOO za Slovensko Primorje i Trst putem svoje Sekcije za P.T.T., daje nalog Direkciji provincijske P.T.T. da u štampariji RENATO FORTUNA (u Trstu) izvrši preštampavanje maraka zatečenih u glavnom depou. U okviru Sekcije za P.T.T. osnovana je Komisija za preštampavanje. Dokumentacija o svim pripremama, obavljenom poslu, distribuciji i usmeravanju prikupljenih sredstava od prodaje maraka pronađena je u arhivima Vašingtona (USA), jer po povlačenju jugoslovenske vojne vlasti iz samog grada u njegovog zaleđa, svu upravu i arhiv preuzimaju Saveznički vojni upravitelji iz sastava armije USA.

Iz dosada dostupne arhivske građe nije bilo moguće zaključiti, da li se radi o prigodnom izdanju (povodom oslobođenja Trsta), ili o redovnim markama. Još nešto je ostalo nedorečeno, a to je: povod i namena doplatnog viška prikupljenog od prodaje maraka. Italijanski izvori navode da je doplata išla u korist „siromašnih grada“, dok jugoslovenski izvori navode da je doplata bila za pomoć ranjenim trščanskim partizanima. Ove marke su bile jedine poštanske vrednosnice, a njihova upotreba bila je obavezna, tako da se više ne nalaze pisma sa plaćenom poštarinom u gotovini.

Insistiranju jugoslovenske strane, da svi pretisci budu u crvenoj boji (sa crvenom zvezdom) nije se moglo udovoljiti

Sl. 4 Prevod protokola br. 169

iz jednostavnog razloga, što nije bilo dovoljno crvene štamparske boje, pa su pretisci rađeni u više boja.

Serijski ulazi veoma kasno u promet – tek 12. 6. 1945, što je utvrđeno po pronađenoj arhivskoj građi. Same marke i pretiske neću detaljnije obrađivati, jer su to već uradili svi svetski katalogi. Aljkavost i brzopletost kod pripreme i izdavanju ove serije, obogatili su zbirke sa mnoštvom specijaliteta. Kako klišeji nisu komisijski uništavani, ovo izdanje obiluje i mnogim falsifikatima, koji nisu rađeni odmah na štetu pošte, već kasnije. Ma koliko je ova serija jeftina i podcenjena, falsifikata ima jako mnogo.

Predviđeni ukupni doplatni višak, po prodaji svih preštampanih maraka, trebao je biti 8.977.600 lira. Iz jednog dopisa Poštanske Uprave Trsta od 22. 6. 1945. vidi se da je do tog dana već prikupljeno 4 miliona lira prihoda od doplatnog viška, koji, međutim, nikad nije predat NOO. Kopija originala i prevod dopisa-fakture NOO tj. njene Sekcije za P.T.T. od 21. 6. 1945. prikazana je u ovom članku.

Izuzetno je zanimljiva jedna činjenica iz ovog dopisa. Pri dnu su velikim slovima napisane skraćenice M.F. i L.P. (Morte al Fascismo – Liberta ai Popoli), tj naša „antologijska“ parola : Smrt fašizmu – sloboda narodu, koja se u Jugoslaviji upotrebljavala na kraju skoro svih dopisa i pisama posle rata.

Ultimativni zahtev saveznika o povlačenju iz samog grada u njegovu okolinu, jugoslovenska vlast je morala ispoštovati 15. 6. 1945. Saveznici preuzimaju kompletnu upravu u gradu, pa tako i poštansku službu. Međutim, zbog svojih unutrašnjih političkih i organizacionih problema, ne menjaju zatečeni poštanski sistem sve do 15. 7. 1945., kada vraćaju u ponovnu upotrebu ranije povučene marke iz serije „Imperiale“ (sa i bez fašio znaka), marke iz serije „Monumenti distrutti“ (Oštećeni spomenici) – sa i bez vodoznaka.

Pošto su marke sa pretiskom „Repubblica Sociale Italiana“ – R.S.I. iz tršćanskog poštanskog depoa po nalogu NOO uništene, razlog njihovog ponovnog pojavljivanja u upotrebi, verovatno leži u tome da su ih privatna lica na svoju ruku donela iz susednih mesta i svojevolejno sa njima frankirala pošiljke, a postojeća poštanska služba ih je prećutno priznavala, kao što su slučajevi iz drugih krajeva pod savezničkom upravom. Bilo je dopuštena i upotreba maraka sa pretiskom „P.M.“ tj. „Posta militare“, od ranije preštampanih za potrebe savezničkih vojnika. Od 22. 7. 1945., marke iz preštampane serije se prodaju bez doplatnog viška, samo za nominalni iznos, mada su se na poštanskim šalterima prodavale samo preostale vrednosti od 50 centi i 1 lire.

Sl. 5 Preporučeno pismo poslato 2.7.1945. iz San Giovanni di Guardiella – Trieste, (kasnije pošta Trst 14) za Pulu. Frankirano je sa, u kasnijem periodu, jedinim dostupnim tršćanskim markama od 50 centi i dve po 1 lire, koje su u to vreme prodavane sa doplatnim viškom.

Sl. 6

Ovakvo stanje je potrajalo sve dok Saveznička uprava nije uvela u upotrebu svoje marke sa pretiskom „A.M.G. – V.G.” (Allied Military Government – Venezia Giulia, tj. Savezna Vojna uprava – Venecija Đulija), dana 22. 9. 1945. godine (sl.6).

Sva pisma iz ovog vremenski ograničenog razdoblja, originalno putovala, sa gore navedenim markama su veoma retka, a sa preštampanim markama R.S.I. su raritetna. Prateći njihovu ponudu i rezultate na nekoliko

poznatih aukcija, mogu slobodno reći da postižu izuzetno velike cene, jer spadaju u poštanske raritete istorije Italije, USA i naravno Jugoslavije. Baš zbog toga moram napomenuti da je to razlog pojavi velikih količina uslužno frankiranih pisama, pa čak i naknadno urađenih.

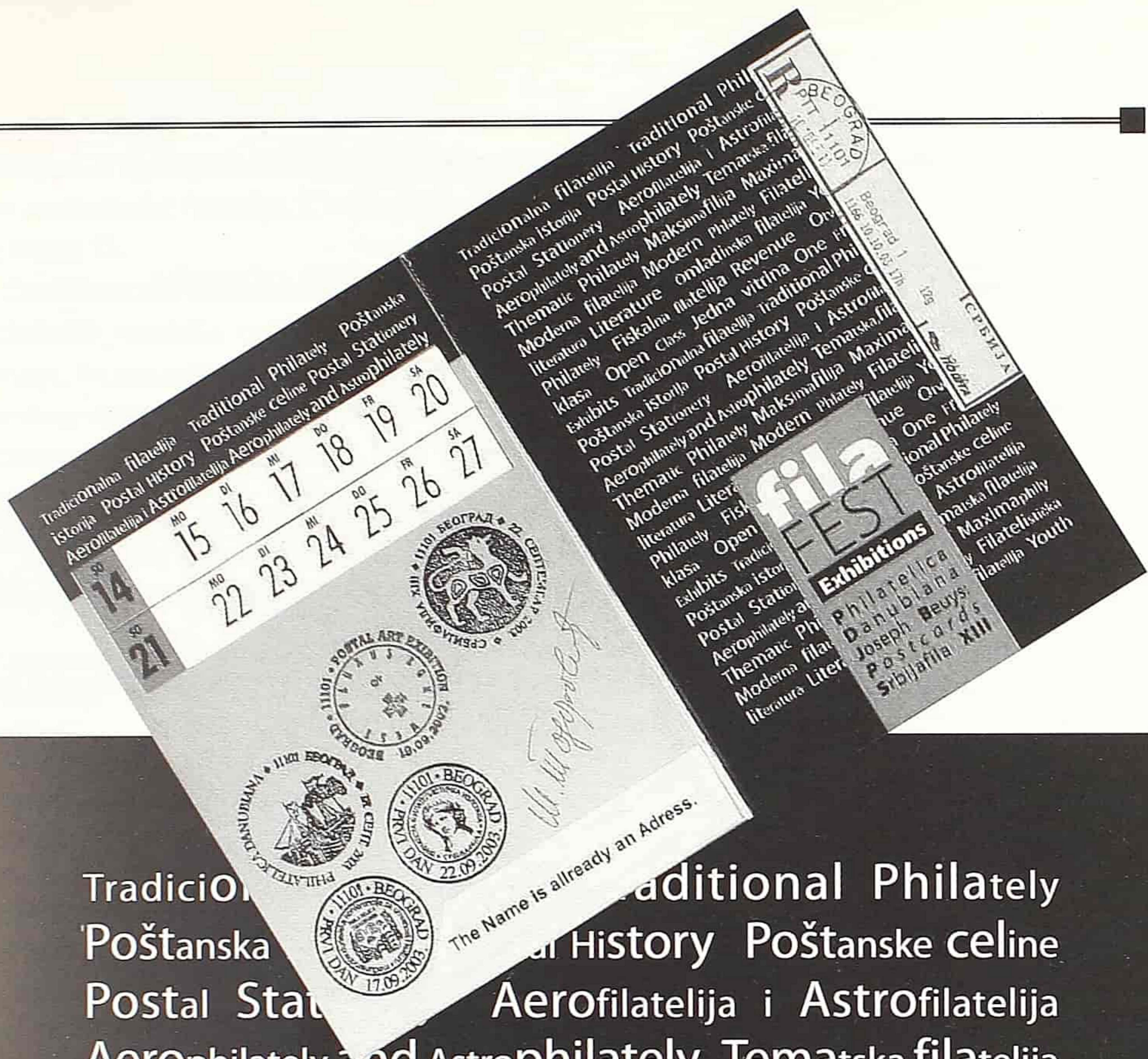
Tršćanski trgovci, u gradu je tada bilo desetak filatelističkih radnji, nastojali su da do kraja iskoriste konjukturu ovog područja, a tršćanska kriza tada bila je svetska tema broj jedan. Za potrebe filatelista iz celog sveta, uslužno je žigosano na desetine hiljada koverata sa ovim markama. Zato je potrebno u detalje poznavati poštanske tarife ovoga područja, kako unutar ove zone tako i prema okolnim zemljama, gde je korespodencija i najviše išla. Nepoznavanje poštanskih prilika ovog prostora je zavelo i neke atestatore, da pogreše i atestiraju veoma čudne i fantazijske objekte (probne otiske, filatelistički urađena pisma kao putovala), što ih nikako ne opravdava. Moje iskustvo i preporuka je da se obavezno konsultuje što širi krug poznavaoaca ovog područja.

Sa prestankom upotrebe maraka preštampanih po nalogu NOO za Slovensko Primorje i Trst kao sastavne delove teritorije pod upravom jugoslovenskih vojnih vlasti, poštanska istorija područja grada Trsta prestaje biti deo jugoslovenske poštanske istorije.

Šta na kraju reći. Nadam se da sam ovim člankom malo proširio saznanja o ovom marginaliziranom poštanskom području, da sam naveo i druge kolege filateliste da svoja viđenja o ovom, obznane u nekom svom članku. Dakako da i arhive u Vašingtonu, kriju još mnoge tajne, koje čekaju svoje istraživače da ih iznesu u javnost.

Sl. 7 Dve tršćanske marke upotrebljene za frankiranje razglednice poslate 24.11.1945. iz mesta Prestranek (na putu Postojna-Pivka) u Ljubljano. Od strane poštara marke su izolovane, zbog prestanka frankaturne važnosti tih maraka (do 22.9.1945.) i u dolasku je portirana markom od 2 dinara.

Tradicionalna filatelija Traditional Philately
 Poštanska istorija Postal History Poštanske celine
 Postal Stationery Aerofilatelija i Astrofilatelija
 Aerophilately and Astrophilately Tematska filatelija
 Thematic Philately Maksimafilija Maximaphily
 Moderna filatelija Modern Philately Filatelistička
 literatura Literature omladinska filatelija Youth
 Philately Fiskalna filatelija Revenue Otvorena
 klasa Open Class Jedna vitrina One Frame
 Exhibits Tradicionalna filatelija Traditional Philately
 Poštanska istorija Postal History Poštanske celine
 Postal Stationery Aerofilatelija i Astrofilatelija
 Aerophilately and Astrophilately Tematska filatelija
 Thematic Philately Maksimafilija Maximaphily
 Moderna filatelija Modern Philately Filatelistička
 literatura Literature omladinska filatelija Youth
 Philately Fiskalna filatelija Revenue Otvorena

fila
FEST
Exhibitions
 Philatelica
 Danubiana
 Joseph Beuys:
 Postkarten
 Srbijafila XIII

The Name is already an Address.

FILAFEST 2003

IZVEŠTAJ PREDSEDNIKA ORGANIZACIONOG ODBORA

Bogdan Petrović

Pod nazivom Filafest 2003 održane su tri izložbe:

1. "Philatelica Danubiana", u okviru Druge međunarodne konferencije dunavskih zemalja za umetnost i kulturu (hol Skupštine grada Beograda), od 18-20. septembra ove godine.
2. "Srbijafile XIII", republička takmičarska izložba (Galerija "Progres"), od 22-27. septembra ove godine.
3. "Postkarten", izložba multipla nemačkog konceptualnog umetnika Jozefa Bojsa iz kolekcije Emila Koinša, (Atrijum Narodnog muzeja) od 19-25. septembra ove godine.

Više od dvadeset godina naši filatelisti nisu imali ovakav tip i karakter izložbi. Organizacioni i Izvršni odbor izložbi su uspeli da na jednom projektu povežu Poštu, "Jugomarku", Kulturni centar Beograda, Savez filatelista Srbije i Asocijaciju filatelista Srbije i Crne Gore. Sada je potpuno jasno da je ovaj kombinovani sastav ustvari dobitna kombinacija za sve buduće izložbe filatelista u organizaciji SFS i AFSCG. Kao predsednik Organizacionog odbora, najlepše se zahvaljujem članovima Organizacionog odbora, članovima Izvršnog odbora, izlagačima, žiriju, sponzorima, generalnom pokrovitelju Pošti "Srbija", pokrovitelju "Jugomarki", Kulturnom centru Beograda, Skupštini grada Beograda, Narodnom muzeju, galeriji "Progres" i svima onima koji su svojim angažovanjem u organizaciji Filafesta 2003 pomogli da ova velika manifestacija uspe.

Centralni događaj "Srbijafile XIII" je ovoga puta iznedrila dvadeset četiri nova izložka i uvrstila se u jednu od najplodnijih manifestacija u tom smislu. Može se izvući zaključak da smo počeli mnogo pažljivije da gradimo izložke i primenjujemo međunarodna pravila u pripremanju i opisanju istih. Imam utisak da je tehnička obrada na svetskom nivou i da smo počeli da pratimo inovacije u filatelističkoj prezentaciji. Žiri izložbe je jednoglasnim odlukama na zadovoljavajući način ocenio izložke. Međutim, na žalost, uvek ima i neko ko nije zadovoljan aktuelnim ocenjivanjem. U svim slučajevima ocenjivanja, koliko je meni poznato, nije bilo pristrasnosti niti malicioznosti. Sudijska odluka je konačni čin i formalno nema prigovora, uostalom, potpisivanjem prijave za izlaganje svako od izlagača je preuzeo obavezu da bez pogovora prihvati sud žirija. Izložba je imala logičnu postavku po klasama i iskreno se nadam da su svi posetioци izložbe, a pogotovo filatelisti, mogli na logičan način da prate izložke po klasama. Da smo imali fond od 6,5 miliona dolara (kao izložba "Bangkok 2003"), verujem da bismo mogli da kupimo toliko sijalica i reflektora da osvetlimo svaki detalj jedne marke ili jednog izložka, odnosno da kupimo vitrine za 12 listova da neke kolege ne bi klečale dok gledaju poslednji red vitrina.

Izložbu je posetilo preko 2000 posetilaca. Organizovan je prevoz preko našeg sponzora "Banbus"-a dece beogradskih osnovnih škola, autobusima pre i posle podne, što je uvelo izuzetnu živost na izložbi.

Na izložbi "Srbijafile XIII" prikazana su 64 izložka i to: u klasi tradicionalne filatelije 3, u klasi poštanske istorije 7, u klasi poštanskih celina 4, u klasi aero i astrofilatelije 4, u klasi tematske

filatelije 7, u klasi maksimafilije 5, u klasi moderne filatelije 2, u klasi filatelističke literature 10, u klasi omladinske filatelije 3, u klasi fiskalne filatelije 2 u otvorenoj klasi 2 i u klasi izložbi na jednoj vitrini 15.

Dodeljeno je 49 medalja: dve velike zlatne medalje, osam zlatnih medalja, deset velikih pozlaćenih medalja, devet pozlaćenih medalja, pet velikih srebrnih medalja, deset srebrnih medalja, tri posrebrene medalje i dve bronzane medalje, kao i u eksperimentalnoj klasi izložbi na jednoj vitrini petnaest opisnih ocena i to: četiri dijamanta, tri rubina i osam smaragda. Izložbu su obogatili izložci u službenoj klasi ZJPTT, PTT Muzeja iz Beograda i "Jugomärke" kao i izložci članova žirija, izložci atestatora i izložci po pozivu Dragana Vicića i Djordža Radivovića. Grand prix izložbe dodeljen je jednoglasno Aleksandru Boričiću za izložak "Poštanska istorija Crne Gore 1844-1913".

*"Philatelica Danubiana":
Visoki predstavnici
Evropskog parlamenta,
Pakta za stabilnost
Jugoistočne Evrope, Pošte
"Srbija", političkog
i kulturnog života i
filatelisti na otvaranju
izložbe u Skupštini grada
Beograda.*

(snimio: A. Despotović)

"Philatelica Danubiana" je praktično inicijacija ASFCG i konkretnog projekta koji je pročitao i uvršten unutar projekta Druge međunarodne konferencije za umetnost i kulturu dunavskih zemalja, koji je promovisao predsednik SFS dr Milan Radovanović. Daljim radom na projektu "Philatelica Danubiana" očekujemo da će za dve godine zemlja domaćin Austrija ostvariti odgovarajuću filatelističku saradnju dunavskih zemalja takmičarskim projektima.

Izložba "Postkarten" konceptualnog umetnika Jozefa Bojsa, otvorena je performansom grupe "Kvart" pod vođstvom Dobrice Kamperelića, koja je na jedan impresivan način prikazala život i rad Jozefa Bojsa. U svakom slučaju, prikazivanjem mejl arta i pripajanjem filatelističkim izložbama dobijamo jednu novu dimenziju filatelije kao umetnosti pošte ili kao poštanske umetnosti. Zahvaljujući Vojislavu Begoviću koji već više godina sa punim pravom insistira na prikazivanju i pripajanju filateliji, došli smo do potpuno prirodne simbioze filatelije i mejl arta.

Uzevši sve u obzir dobro je što smo prerasli iz obične filatelističke u realnu stvarnost koja je svakako deo kulture.

FILATELISTIČKA IZLOŽBA "SRBIJAFILA XIII"

22-27. SEPTEMBAR 2003. GODINE

Izveštaj komesara

Beogradska jesen 2003. godine obeležena je nizom značajnih filatelističkih događaja, pre svega filatelističkim izlozbama ("Philatelica Danubiana", "Srbijafla XIII", "Joseph Beuys Postkarten" i "50 godina Večernjih novosti"), emisijama novih poštanskih maraka, pojavom novih knjiga, promocijama i prisustvom u medijima.

U okviru ovogodišnjeg Filafseta, svakako da centralno mesto pripada izložbi "Srbijafla XIII", koja je održana od 22-27. septembra ove godine u beogradskoj Galeriji "Progres".

Izložba je organizovana na osnovu odluke Predsedništva SFS od 12. maja 2003. godine. Veću materijalnu potporu za njeno održavanje obezbedili su JP PTT "Srbija", preduzeće "Jugomarka" i Galerija "Progres".

Imajući u vidu obim i složenost projekta, formirani su organizacioni i izvršni odbor izložbe sa konkretnim zadacima i rokovima.

Pripremne aktivnosti za organizovanje "Srbijafla XIII", posebno u delu obaveza i ovlašćenja komesara, otpočele su sredinom maja 2003. i trajale su sve do otvaranja izložbe.

Prepiskom i upućivanjem poziva obuhvaćena su 84 člana SFS i institucije iz Srbije, Crne Gore i Republike Srpske. Odazvalo se 64 izlagača sa 80 izložaka, što pokazuje da postoji veliko interesovanje za najveću filatelističku izložbu u Srbiji.

Od prihvaćenih izlagača, u toku pripreme izložbe opravdano i iz objektivnih razloga, odustali su sledeći izlagači: Djorđe Jovičić, Novi Sad; Milan Radovanović, Beograd i Imre Belec, Senta.

Saglasno članu 5 Pravilnika, prihvaćeni izložci raspoređeni su u sledeće klase:

I Izlagači van konkurencije

(Službena klasa, klasa članova žirija i klasa ostalih izlagača van konkurencije)

Ovde kao novinu treba posebno istaći šest izložaka, na "jednoj vitrini", falsifikata naših područja koje su prikazali atestatori ASCG, kao i ostale vredne i značajne van takmičarske izložke drugih izlagača,

II Takmičarske klase

koje su na ovoj izložbi zastupljene sa svih 12 klasa, predviđenih članom 4 GREX-a Međusobni (brojčani) odnos izložaka u takmičarskim klasama je standardan (već duži niz godina) i odražava naše izlagačke kapacitete i interesovanje izlagača.

Ono što bi bilo karakteristično za "Srbijaflu XIII" u ovom smislu je veliko interesovanje za izlaganje na Jednoj vitrini (15 izložaka) zatim značajan porast izložaka u Fiskalnoj filateliji (2 izložaka) i tendencija porasta izložaka u Omladinskoj filateliji (7 izložaka – 3 izlagača u omladinskoj klasi i 4 izlagača u klasi Jedna vitrina), pokušaji izlaganja i drugih materijala prema propozicijama u Otvorenoj klasi (školjke, ordenje), kao i promotivni izložci (telefonske kartice).

Numerički podaci koji pokazuju obim i raznovrsnost izlagačkog materijala, učešće izlagača i angažovanje opreme su sledeći:

- Broj izlagača 61 (od toga 7 omladinaca),
- Broj izložaka 77 (64 takmičarskih, 12 van konkurencije, 1 promotivni izložak i
- Broj vitrina 235.

Kao i na dosadašnjim manifestacijama, izložbu je pratio ukusno opremljen katalog i palmares čiji sadržaji i dizajn zaslužuju sve pohvale.

Nažalost, iz neobjašnjenih razloga, katalog nije bio u prodaji tokom izložbe, što je izazvalo opravdano negodovanje posetilaca i izlagača.

"Srbijafila XIII": Pogled na izložbu (snimio: A. Despotović)

Ovoga puta (za razliku od prethodnih) prodaja je bila dobro organizovana; zainteresovani posetioци i gosti bili su u mogućnosti da pored noviteta kupe starija izdanja i literaturu. Značajno je istaći da je ponovo u izložbenom prostoru bila organizovana pošta PTT Srbije, ovoga puta uglavnom snabdevena propagandnim materijalima i tehničkom opremom. Pošta nije imala redovni poštanski žig, već se na izložbi koristio samo prigodni žig "Srbijafila XIII", najčešće upotrebljavan na prigodnom FDC kovertu.

Pored izlaganja filatelističkog materijala, kao osnovnog programa izložbe "Srbijafila XIII", sva-

kodneвно (sa malim izuzecima) je realizovan i prateći program, najčešće u vidu promocija i panel diskusija.

Posebno zapažena bila je promocija knjige dr Vojislava Mićovića "Srbija 1804-1918 – istorija pošta i žigovi".

Na izložbi nije vođena precizna evidencija posetilaca. Procenjuje se da je "Srbijafila XIII" videlo blizu 2.000 posetilaca, uključujući otvaranje i izuzetno dobro organizovane grupne posete učenika beogradskih osnovnih škola ("Karađorđe", "Despot Stefan Lazarević", "Ivan Gundulić" i "Siniša Nikolajević").

U organizacionom i tehničkom smislu, na izložbi nije bilo većih propusta, ali ipak treba

istaći neke organizacione slabosti:

- loše organizovana dežurstva i obezbeđenje izložaka,
- greške u montaži klase Maksimafilija,
- nepoštovanje radnog vremena izložbe i
- neblagovremno izmirivanje participacije od strane pojedinih izlagača.

Kao poseban kvalitet treba istaći da je celokupan izlagački materijal uredno vraćen bez ikakvih primedbi i potraživanja izlagača.

"Srbijafila XIII" je u skladu sa članom 10 Pravilnika ostvarila prihod od izlagačke participacije, što će biti prikazano u posebnom finansijskom izveštaju.

"Srbijafila XIII" kao izložba i manifestacija u okviru projekta "Filafest" ispunila je očekivanja, afirmišući filateliju u najširem smislu, kao i našu filatelističku organizaciju.

Miodrag Mrđa

IZVEŠTAJ ŽIRIJA TRINAESTE TAKMIČARSKE IZLOŽBE ČLANOVA SAVEZA FILATELISTA SRBIJE "SRBIJAFILA XIII"

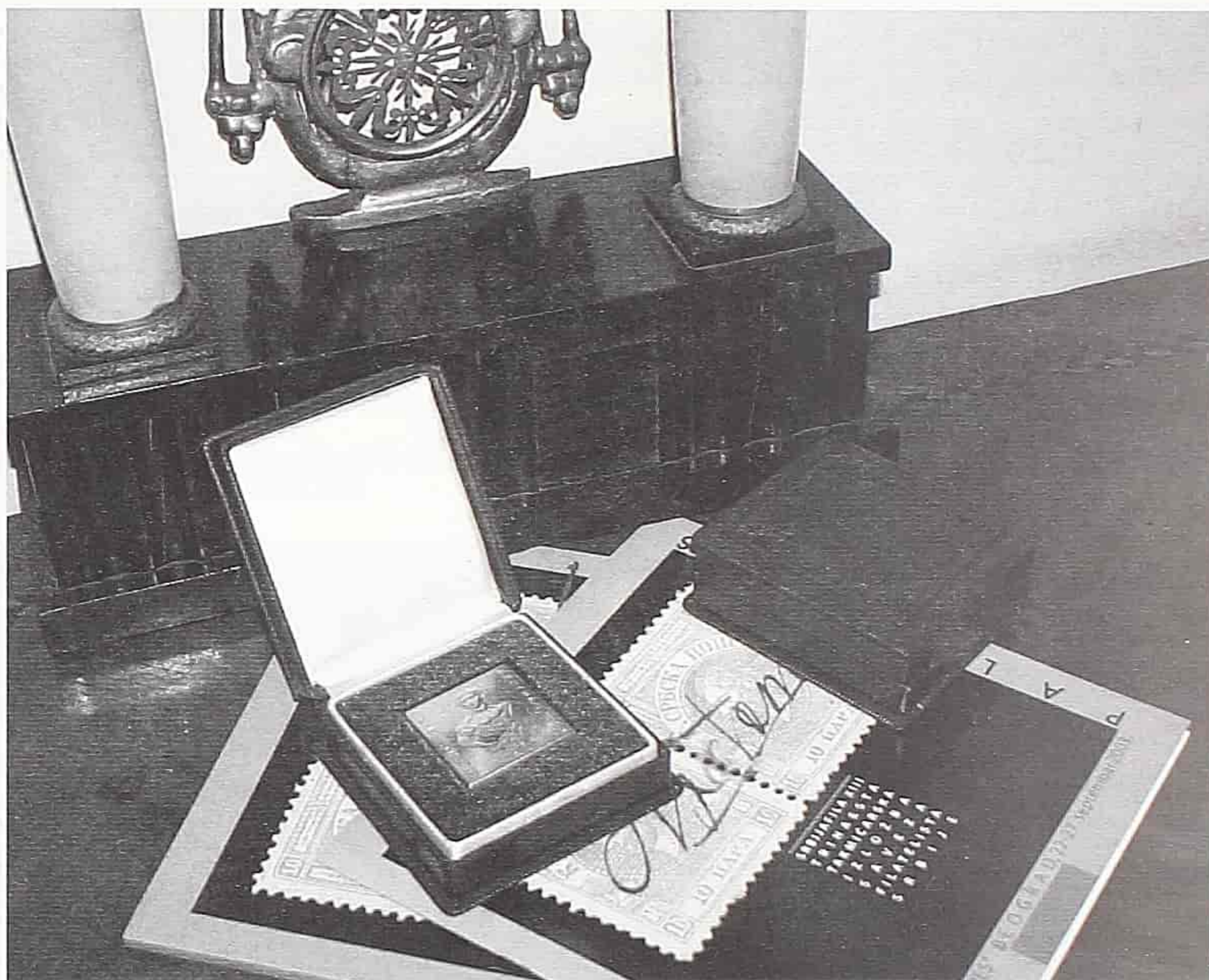
Za ovu filatelističku manifestaciju Predsedništvo SFS odredilo je žiri u sledećem sastavu: Branislav Kujundžić, Slobodan Šotra, Tomo Katuriće, Dragoljub Jovanović i Mirko Caran (predsednik). Istim povodom određeni su i pripravnici za članove žirija: Vukadin Dimitrijević, Branislav Igić i Ivan Tangl, a za sekretara žirija određen je Zoran Racić.

Formiran je takođe poseban žiri koji je ocenio izložke u Otvorenoj klasi.

Na ovogodišnjoj izložbi prikazano je ukupno 76 izložaka. Od ovoga broja, 64 izložaka su raspoređena u dvanaest takmičarskih klasa, dok je u vantakmičarskoj kategoriji bilo dvanaest izložaka, u četiri vantakmičarske klase.

Raspored izložaka u takmičarskoj kategoriji, po klasama, bio je sledeći:

1)	Tradicionalna filatelija	3 izložaka
2)	Poštanska istorija	7 izložaka
3)	Poštanske celine	4 izložaka
4)	Aero i Astro filatelija	4 izložaka
5)	Tematska filatelija	7 izložaka
6)	Maksimafilija	5 izložaka
7)	Moderna filatelija	2 izložaka
8)	Filatelistička literatura	10 izložaka
9)	Omladinska filatelija	3 izložaka
10)	Fiskalna filatelija	2 izložaka
11)	Otvorena klasa	2 izložaka
12)	Izložci na jednoj vitrini	15 izložaka
UKUPNO		64 izložaka

"Srbijafila XIII": Deset velikih zlatnih i zlatnih medalja (snimio: A. Despotović)

Raspored izložaka u vantakmičarskoj kategoriji, po klasama, bio je sledeći:

1)	Službena klasa (PTT Muzej i "Jugomarka")	2 izložka
2)	Klasa članova žirija	2 izložaka
3)	Izložci atestatora	6 izložaka
4)	Izložci po pozivu	2 izložka
UKUPNO		12 izložaka

Žiri je izložke ocenio primenom Opštih pravila FIP za ocenjivanje takmičarskih izložaka (GREX) i Pravilnika izložbe "Srbijafla XIII".

Žiri je počeo sa pregledanjem izložaka dva dana pre otvaranja izložbe i nastavio tokom njenog postavljanja. Ocenjivanje je vršeno uz uzajamno konsultovanje, pa su konačne odluke donete punim konsenzusom, bez ijednog izdvojenog mišljenja.

Na osnovu konačnog sabiranja bodova ostvaren je sledeći raspored medalja:

1)	Velika zlatna medalja	2 izložka
2)	Zlatna medalja	8 izložaka
3)	Velika pozlaćena medalj	10 izložaka
4)	Pozlaćena medalj	9 izložaka
5)	Velika srebrna medalja	5 izložaka
6)	Srebrna medalja	10 izložaka
7)	Posrebrna medalja	3 izložka
8)	Bronzana medalja	2 izložka
UKUPNO MEDALJA		49

Petnaest izložaka u klasi "Izložci na jednoj vitrini" ocenjeno je sledećim ocenama:

1)	Dijamant	4 izložka
2)	Rubin	3 izložka
3)	Smaragd	8 izložaka
UKUPNO		15 izložaka

Žiri je odlučio da se izlagačima u klasi "Izložci na jednoj vitrini" dodele zlatna, srebrna i bronzana medalja - prema ocenama: dijamant, rubin, smaragd respektivno.

Žiri dodeljuje posebno priznanje, u rangu zlatne medalje, Vojislavu Begoviću za kolekciju pratećeg štampanog materijala za projekat FILAFEST 2003 koju čine katalogi izložbi: "Philatelica Danubiana", "Joseph Beuys Postkarten" i "Srbijafla XIII". Navedeni proizvodi po svome dizajnu, obradi, izboru tekstova i ilustracija i visokom kvalitetu predstavljaju reprezentativno izdanje, na svetskom nivou.

Žiri je u svome radu, drugog dana, ostao bez pripravnika Ivana Tangla koji je izjavio da zbog obaveza na radnom mestu ne može da dalje učestvuje u radu žirija. Član žirija Dragoljub Jovanović se nije pojavio na žiriranju i zbog toga je žiri radio u smanjenom sastavu. Na osnovu navedenog konstatuje se da Ivan Tangl nije obavio pripravnčki staž za člana žirija, kao i da Dragoljub Jovanović nije učestvovao u radu žirija izložbe "Srbijafla XIII".

Takođe se konstatuje da su Branislav Igić i Vukadin Dimitrijević, na ovoj izložbi, uspešno obavili pripravnčki staž. Na taj način ispunili su potrebne uslove za učešće u radu žirija na budućim filatelističkim izložbama u Srbiji i Crnoj Gori.

PRVI PUT NA IZLOŽBAMA KOD NAS

EKSPERTSKE VITRINE NA "SRBIJAFILI XIII"

Vojislav Begović

Impuls odluci Organizacionog odbora da u netakmičarski deo izložbe Srbijafila XIII uvrsti izloške članova Saveta atestatora AFSCG, dala je Evropska izložba u Amsterdamu 2002. godine, na kojoj su članovi Međunarodne asocijacije filatelističkih eksperata (AIEP) bili pozvani da na jednoj vitrini prikažu falsifikate maraka i drugog filatelističkog materijala sa područja koja atestiraju.

Na amsterdamskoj izložbi dr Jovan Veličković prikazao je falsifikate Kneževine i Kraljevine Srbije ("Principality and Kingdom of Serbia, forgeries"). Vitrine eksperata zauzimale su jedno od centralnih mesta izložbe, a brojni posetioci pokazali su zaista veliko interesovanje za ovaj neobičan, pomalo zagonetan i, moglo bi se reći, redak materijal.

Za filateliste kojima eksperstski rad nije dovoljno poznat mogućnost da se prvi put na jednoj izložbi kod nas sretnu sa falsifikovanim materijalom i dobiju odgovarajuća objašnjenja ima veliki značaj, a za one posetioce izložbe, koji nemaju taj interes, prikazivanje ovoga materijala je intrigantno, u smislu saznanja dokle sve ide mašta onih koji se odvažavaju na korak falsifikovanja. Ovaj prikaz nas neće odvesti u teorijsko razmatranje fenomena falsifikovanja, niti će nam otkriti posledice te raširene pojave (stare koliko i filatelija), ali će svakako ukazati na značaj eksperetskog rada na njenom suzbijanju i opomenuti nas da kada se radi čak i o materijalu manje vrednosti, za koji se zna da je u nekom trenutku bio zloupotrebljen (falsifikovan), da se obraćamo ovlašćenim ispitivačima za stručno mišljenje.

Naš cilj je da filatelistima koji nisu posetili izložbu, u kratkim crtama, prikažemo ono što su sadržale ekspertske vitrine na "Srbijafili XIII".

Falsifikati Srbije i Crne Gore

(atestator: dr Jovan Veličković)

Ovaj izložak, na jednoj vitrini, obuhvata blizu 250 objekata (maraka, pojedinačnih, u paru ili većem broju primeraka neodvojeno i nekoliko pisama) i predstavlja deo veće celine prikupljenog i sistematizovanog materijala tokom dugogodišnje prakse ovoga ispitivača. Jedna vitrina je takođe prikazana na amsterdamskoj izložbi 2002. godine, a ovo što smo videli na Srbijafili XIII predstavlja nastavak izlaganja tog važnog referentnog materijala.

Izložak počinje prikazom falsifikata žigova na markama redovnog izdanja sa likom kneza Milana Obrenovića (izdanja 1869-1880). Reč je o izvorno originalnim žigovima upotrebljenim uglavnom posle povlačenja ovih maraka iz upotrebe ili povlačenja žigova iz upotrebe. Dati su primeri upotrebe nekih od njih na markama Pošte Crne Gore (žig НЕГОТИН)! Marke tog relativnog ranog perioda srpske filatelije prikazane su sa falsifikovanim žigovima mesta: БЕОГРАД, ВАЉЕВО, ПРЊАВОР, КРУШЕВАЦ, uputničkim žigom УБ, mesnim žigovima ПИРОТ, БРЗАНСКЕ...

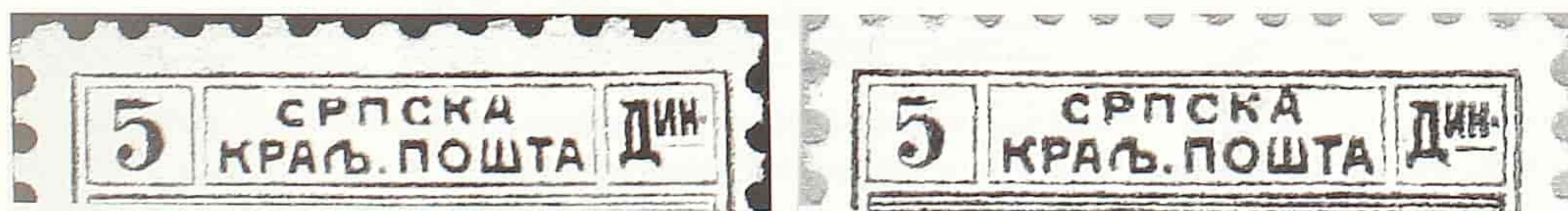

Sl. 1 Preporučeno pismo sa traženom potvrdom prijema (atraktivan "trobojac") predato na pošti ПРЊАВОР 1/V za Beograd, nedovoljno frankirano (korektna frankatura bila bi 10 + 20 + 20 para), nije bilo u prometu, marke poništene neovlašćeno upotrebljenim žigovima uzetim iz arhiva.

Slede falsifikati maraka redovnog izdanja (1896) sa likom kralja Aleksandra Obrenovića, u retkom zupčanju $13 : 13 \frac{1}{2} : 11 \frac{1}{2}$, sa objašnjenjem - falsifikovano zupčanje na celim markama, rađeno od nezupčanih, negumiranih i nedovršenih tabaka. Falsifikati rađeni doradivanjem.

Prikazani su i falsifikati maraka prigodnog izdanja (osam vrednosti) povodom stogodišnjice Prvog srpskog ustanka (1804). Marke su označene kao "potpuni falsifikati". Isti komentar odnosi se i na redovno izdanje maraka (1905) sa likom kralja Petra I, poznato među filatelistima kao "Gologlavi Petar". Pokazani su i primerci maraka sa lažnim žigom "BEOFRAD BELGRAD".

Falsifikatori su se izgleda dosta bavili markama redovnog izdanja 1911. i 1913. godine, sa likom kralja Petra I Karađorđevića, među filatelistima poznatim kao "Kačketuše". Prikazani materijal sadrži više primera tih fabrikata. Za potrebe ovoga članka izabrali smo primer prikazan na izložku uvećanjem dela "glave marke" (sl. 2).

Sl. 2 Skenerska obrada dela marke, radi utvrđivanja falsifikata.
Levo original, desno falsifikat.

Falsifikovana je i porto marka vrednosti od 10 para, izdanja Kraljevine Srbije iz 1914. godine. U tu svrhu korišćeni su ukradeni ispravni i oštećeni klišeji, pa su kao rezultat dobijeni uspeli i man-

je uspeli falsifikati. Prikazani su primerci sa i bez oštećenja gornje i donje ivične linije, u različitim bojama, na papirima različite debljine itd.

Drugi deo izložka ovoga izložka prikazuje falsifikate maraka Crne Gore (1874-1916). Najpre je prikazano pet vrednosti referentnih originala redovnog izdanja maraka Pošte Crne Gore sa likom kneza Nikole I Petrovića, koje su se nalazile u optičaju od 1874. do 1902. godine.

Dr Veličković prikazuje vrlo redak falsifikat marke od 2 novčića (žuta) za koji kaže da je dobro pogođena hartija originala, a zupčanje čisto 11 ½. On navodi da se ovaj falsifikat uvek sreće sa neodgovarajućim lažnim žigom (sl. 3).

Sl. 3

Relativno masovniji falsifikati postoje kod svih vrednosti ovoga izdanja, sa odstupanjima u crtežu, lošim zupčanjem (11 ½) i neodgovarajućim, lažnim nemim žigovima.

Povodom proslave 400 godina Obodske štamparije (1893) izvršeno je pretiskivanje prigodnog teksta na svim vrednostima maraka redovnog izdanja sa likom kneza Nikole, s tim što su pretiskivane marke II, III, IV i V štampanja.

Dr Veličković pokazuje četiri do sada poznata falsifikata pretiska. Ovde ćemo prikazati uvećane detalje originalnog i falsifikovanog pretiska sa legendama kao na izložku (sl. 4 i sl. 5).

Sl. 4
Detalj originalnog pretiska, donji red. Pretisak tzv. III ploče. Pozicija 19 ploče za pretiskivanje od 25 polja.

Sl. 5 Detalj donjeg reda falsifikovanog pretiska I. Nalazi se relativno često, na svim vrednostima, osim na 2 novčića na markama zupčanim 10 ½ i 11 ½. Gorni red 11 ½.

Kod ovog izdanja, inače bogato obrađenog, kao falsifikat navodi se i obrnuti pretisak i to na markama III i V štampanja i to, kako kaže autor - loše izveden.

Originalne marke Kneževine Crne Gore izdate povodom proslave 200 godina dinastije Petrović (1896) štampane su u Državnoj štampariji u Beču i zupčane 10 ½ i 11 ½.

Sve vrednosti falsifikata zupčanja 11 ½ loše su izrade i na njima se uvek javljaju lažni žigovi.

Sve vrednosti Dopunskog izdanja maraka Kneževine Crne Gore, sa likom kneza Nikole I Petrovića, od 1, 20, 30, 50 novčića i 1 i 2 fiorina doživele su svoje falsifikate. I po pravilu, verovatno zbog uverljivosti, uglavnom se sreću poništeni primerci sa odstupanjima u boji papira, boji štampe i lažnim žigovima.

Originalne marke izdanja Kneževine Crne Gore izdate povodom proslave 200 godina dinastije Petrović, sa motivom Cetinjskog manastira, poništavane su lažnim žigovima od kojih pojedini nisu imali nikakve veze sa poštom Crne Gore (npr. žig srpske pošte НЕГОТИН iz 1865. godine, žig CETINJE iz perioda Kraljevine Jugoslavije, izvestan arapski žig i još neki nepoznatog porekla).

Po mnogo čemu signifikantan je lažni jednokružni žig sa oznakom godine ЦЕТИЊЕ 10/8/96 (sl. 6)

Sl. 6

Marka redovnog izdanja (1902), sa likom kneza Nikole I Petrovića, od 2 helera je relativno retka u zupčanju 13 : 13 1/4. Falsifikat ove marke proizveden je iz jeftine marke u zupčanju 13 : 13 ½, naknadnim zupčanjem vertikalnih strana. Kako se radi o češljastom zupčanju, otkrivanje je moguće analizom skaniranjem pod velikim uveličavanjem.

Falsifikovanje nije mimoišlo ni porto marke Kneževine Crne Gore, izdanja 1895 i 1902. godine. Nezupčane marke su proizvedene iz zupčanih, sa širokim ivicama, odsecanjem zubaca na svim stranama. Ova tehnika se naročito primenjuje kod maraka sa linijskim zupčanjem (kao što je to slučaj kod ovih izdanja), koje imaju dovoljno široke ivice.

Na markama redovnih izdanja (1895 i 1902) sa likom kneza Nikole, vršeno je preštampanje prigodnog teksta povodom proglašenja Ustava na Nikoljdan 1905. godine. Prilikom falsifikovanja pretiska pravljene su različite kombinacije, sve sa ciljem da se proizvedu komercijalno vredni primerci, pa se tako imitira dupli pretisak ili se na markama sa originalnim pretiskom u crvenoj boji doštampana lažni crni pretisak.

Falsifikati na teritoriji Jugoslavije

(atestator: Bogdan Petrović)

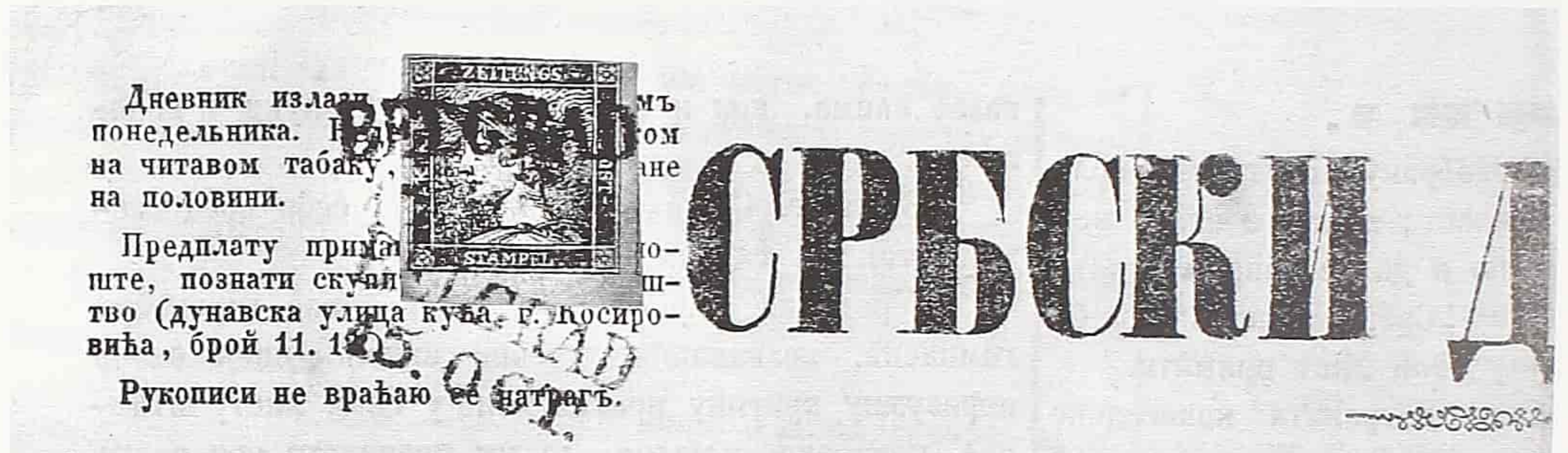
Prvi list ovog ekspertskog izloška sadrži uvodnu napomenu da se radi o izabranom materijalu, iz atestatorskog arhiva ispitivača Bogdana Petrovića, koji obuhvata falsifikate Kneževine i Kraljevine Srbije i falsifikate Nemačke okupacije Srbije u Drugom svetskom ratu.

Petrović iznosi zanimljiv stav, da javno prikazivanje falsifikovanog materijala izlaže kritici autora (ispitivača, prim V.B.) i da izazovi falsifikatora i ispitivača imaju svoje interne zakonitosti. Određeni oprez u pogledu mogućnosti otkrivanja činjenica kojima ispitivač raspolaže u vezi sa ispitivanim materijalom i kao posledica toga objašnjavanje metoda i postupaka ispitivanja, samo u osnovnim crtama, rezultat su saznanja da otkrivanje metoda borbe protiv falsifikata dovodi do usavršavanja načina falsifikovanja. Zbog toga je ispitivač ograničen u javnom istupanju i iznošenju onih detalja koji bi mogli biti zloupotrebjeni.

Izložak prikazuje velike štamparske forme maraka i falsifikate pojedinih emisija, od uspeh do neuspeh. Težište je stavljeno na falsifikovanje materijala koji pripada poštanskoj istoriji.

Na prvom listu prikazana su tri predfilatelistička pisma sa falsifikovanim žigovima mesta BEOGRAD, BRZA PALANKA I POŽAREVAC.

Sledi list sa falsifikatima žigova Austrijske konzularne pošte u Beogradu (sl. 1) i turskim žigom mesta Veles (Koprulu).

Sl. 1 Austrijska novinska marka "Mercur" (novotisak) na originalnim srpskim novinama "Srpski dnevnik". Dvostruko otisnut falsifikovan žig Austrijske konzularne pošte BELGRAD/15.OCT

U izboru više primeraka srpskih novinskih marka sa motivom državnog grba prikazane su originalne marke sa falsifikovanim žigovima i petnaestak primeraka falsifikata maraka od 1 i 2 pare, sa velikim odstupanjima u boji štampe u odnosu na originalne. Idući dalje nailazimo na falsifikate maraka sa likom kneza Mihaila Obrenovića. Pada u oči veća celina nezupčanih maraka od 2 pare sa neverovatnim ovalnim tačkastim žigovima, u vidu pravilno raspoređene mreže. Radi se o potpunom falsifikatu maraka sa likom kneza Mihaila Obrenovića. Na sledećem listu,

Sl. 2

objašnjen je tzv. "Folov falsifikat" maraka sa likom kneza Mihaila Obrenovića. Pokazani su primerci od 1 i 2 pare, u četvercima i pojedinačno (sl. 2 i sl. 3) i veća celina od petnaest primeraka maraka od 2 pare, linijskog zupčanja 11 ½.

Središnji deo sledećeg lista zauzimaju potpuni falsifikati redovnog izdanja maraka sa likom kralja Milana Obrenovića. Prikazano je osam različitih vrednosti falsifikovanih maraka

Sl. 3

ka i to u petercima što predstavlja svojevrsan kuriozitet. Pored ovoga, dati su i falsifikati sa bitno izmenjenim likom vladara, rađeni u inostranstvu.

Originalne novine služile su često kao podesan materijal za pravljenje, kako je falsifikator mislio, uverljivih falsifikata. Takav je slučaj sa novinom "РАДНИК" na kojoj je nalepljen par originalnih nezupčanih maraka od 1 pare, a poništavanje je izvršeno sa falsifikovanim žigom НА ПЛАЋЕНО. Na primerku "СРПСКИХ НОВИНА", sa originalnim mađarskim novinskim markama (1 + 1 = 2 krune) nalepljena je originalna marka od 10 para sa likom kralja Milana Obrenovića i upotrebljen falsifikovan žig БЕОГРАД/24/IX.

Izložak takođe sadrži potpune falsifikate maraka redovnog izdanja (9 vrednosti) sa likom kralja Aleksandra Obrenovića. Napisano je da je zupčanje 11, a debljina papira 0,079 mm. Pokazana je kompletna serija falsifikovanih maraka (osam vrednosti) prigodnog izdanja povodom proslave stogodišnjice Prvog srpskog ustanka. Lažni žig mesta РУДНИК, dvokružni sa ukrasom

u spoljnjem prstenu, mostom i datumom (20.IX.04) upotrebljen je za uslužno žigosanje svih osam vrednosti ovoga izdanja.

Marke redovnog izdanja Srpske kraljevske pošte, sa likom kralja Petra I Karađorđevića (poznate kao "Kačketuše") takođe su falsifikovane. Na izlošku je prikazan nezupčan tabak od 25 primeraka vrednosti od 3 dinara (žuta) nezupčano i još šest pojedinačnih maraka - potpunih falsifikata.

Izlaganje falsifikata nemačke okupacije Srbije u Drugom svetskom ratu počinje prikazom tovarnog lista (1943) za koji se kaže da je originalnan kao i marke upotrebljene na njemu, preko kojih je otiskiavan falsifikovan žig mesta АДРАНИ/ADRANI.

U drugom primeru vidimo da su falsifikati rađeni doctavanjem (žigova), pa se u tom smislu prikazuje pismo, za koje se kaže da su marke na njem originalne, a žigovi doctani ili delimično doctani (sl.4)

Kao podloge (nosači) za falsifikovanje upotrebljavani su često službeni koverti sa imenom firme, Petrović upotrebljava izraz: "prazna pisma", računi za električnu energiju itd. Atestator pokazuje da su na ovim nosačima upotrebljene originalne marke, ali su žigovi i drugi elementi falsifikovani.

Na kraju, dat je list sa falsifikatima dopisne karte iz perioda okupacije Srbije u Drugom svetskom ratu (2 dinara, sa likom Vuka Karadžića). Prikazan je original ove, uredno upotrebljene (putovale) dopisne karte i dva primerka falsifikata, neupotrebljenih karata za koje atestator navodi debljinu kartona 0,26 mm, odnosno 0,29 mm.

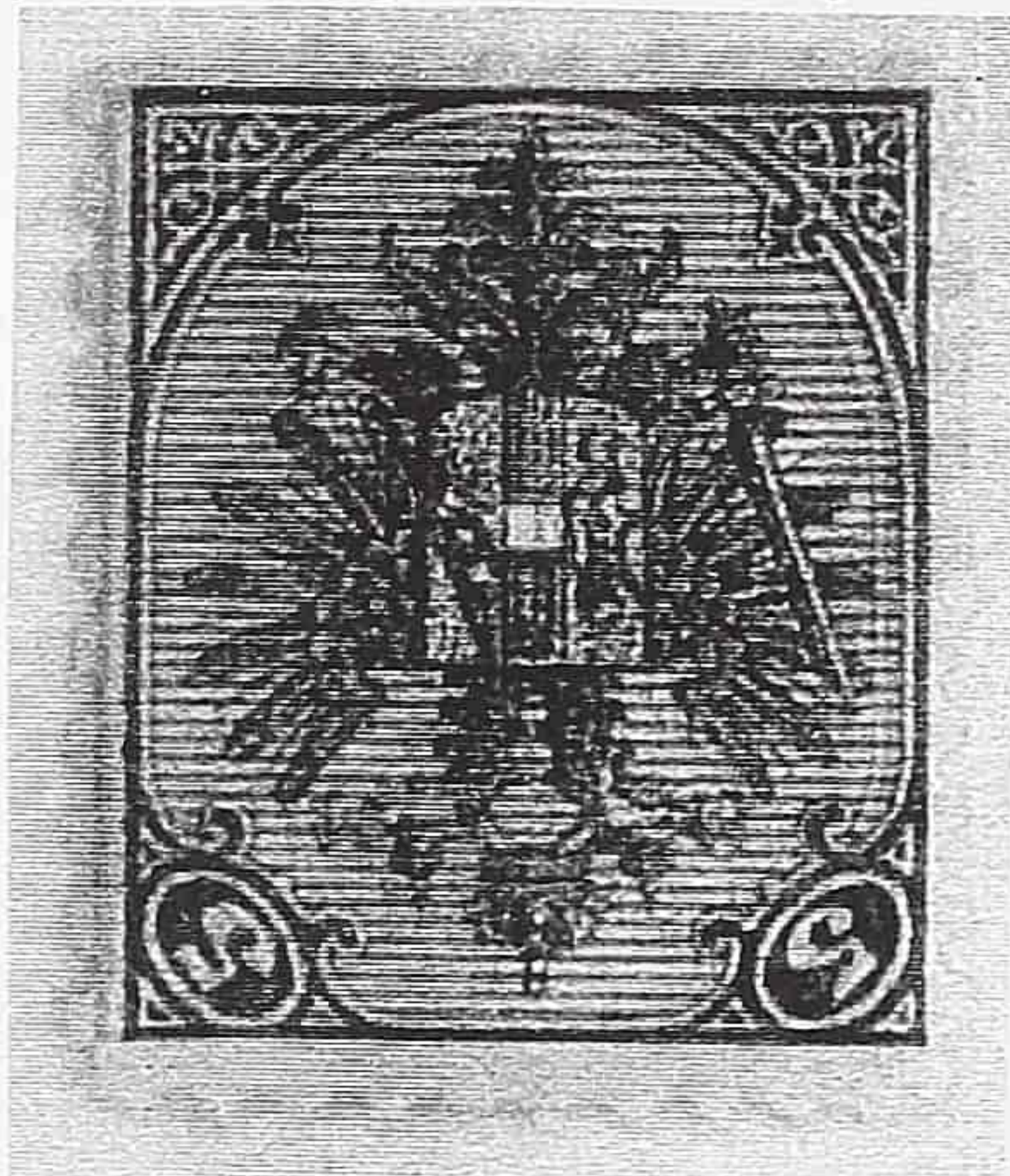

51.4

Falsifikati Bosne i Hercegovine (atestator: Djorđe Radičević)

Izložak počinje kratkim uvodnim napomenama o izdanju redovnih maraka za Bosnu i Hercegovinu (1879/98) sa vrednosnom oznakom u krojcerima.

Marke prvog redovnog izdanja, sa motivom državnog grba (Austrije), bez naziva države i novčane jedinice, u periodu 1879-1894, štampane su u kamenotisku (tzv. I ploča), a posle ovoga perioda, zaključno sa 1898. godinom, u knjigotisku (tzv. II ploča). Od ovoga odstupa marka od 5

kruna, koja je štampana sa tzv. III ploče. I u jednoj i u drugoj vrsti štampe (u kamenotisku i knjigotisku) štampano je po devet vrednosti, a marke su bile u upotrebi sve do 1900. godine. Potpuni falsifikati ovih maraka nisu poznati. Postoje marke lažno zupčanje linijski $9 \frac{1}{4}$. Takođe postoje novotisci II ploče.

Radičević navodi da se linijsko zupčanje $9 \frac{1}{4}$ na marci od 5 kruna relativno lako prepoznaje, jer originalne marke imaju neravne i neravnomerne zubce što nije slučaj sa falsifikovanim primercima. Zupčanje ove marke falsifikovano je kao linijsko $9 \frac{1}{4}$ i kod maraka štampanih tzv II pločom (knjigotisak), s tim što postoje i lažna mešovita zupčanja (sl. 1).

Sl. 1. Lažno mešovito zupčanje. Gore originalno linijsko zupčanje $10 \frac{1}{2}$, a sa preostale tri strane $9 \frac{1}{4}$.

Na sledećem listu, Radičević prikazuje ukupno devet različitih vrednosti ovih maraka u tzv. novom štampanju, iz 1911. godine, ukazuje na razlike u odnosu na original i iznosi podatak da sve vrednosti novog štampanja postoje u nezupčanoj varijanti.

Dalje pratimo šta se sve neovlašćeno radilo i preduzimalo na izdanju redovnih maraka (1900/05), štampanih u tehnici knjigotiska, na različitim papirima i sa različitim zupčanjima, sa novom vrednosnom oznakom u krunama (1 kruna = 100 helera).

Tokom 1900/01 godine izdata je serija od četrnaest vrednosti, zbog načina označavanja vrednosti poznata kao "bele brojke". Radičević nas podseća da ovo izdanje obiluje varijetetima, da postoje nezupčane marke kao probe na papiru koji nije korišćen za definitivnu štampu... Sve to je, verovatno, uslovilo mnoštvo različitih falsifikata i to od potpunih kod svih vrednosti "belih brojki" kao zupčanih maraka, potpunih falsifikata svih vrednosti "belih brojki" nezupčanih maraka, falsifikata mešovitih zupčanja kao i lažnih mešovitih zupčanja, uslužno žigosanih maraka, maraka naknadno žigosanih sa antidatiranim žigovima, kao i lažno žigosanih maraka.

Nova štampanja "belih brojki" atestator navodi kod vrednosti 20, 30 i 40 helera.

Kao potpun falsifikat zupčanih "belih brojki" Radičević navodi svih četrnaest vrednosti, urađen na običnom papiru. Štampanje ovih maraka je primitivna i nejasna i razlikuje se od veoma čiste i precizne štampe originala. Boje su bleđe od originalnih. Guma je primitivna, tanka i prozirna. Dva važna podatka takođe doprinose lakšem otkrivanju ovih falsifikata. Prvi, falsifikati su izvedeni u relativno primitivnom linijskom zupčanju $11 \frac{1}{2}$, koje kod ovog izdanja nije korišćeno i drugo, postoje falsifikati nezupčanih maraka od 20, 30 i 40 helera, iako te vrednosti ne postoje u regularnom izdanju.

Radičević navodi da su znatne količine neutrošenih maraka izdanja "belih brojki" po isteku njihove važnosti prodane trgovcima. Deo tih maraka žigosan je u celim tabacima originalnim okruglim i osmougaoim, antidatiranim žigovima Sarajeva.

Novo štampanje "belih brojki" (novotisci), 1911. godine, doživele su vrednosti 20, 30 i 40 helera. Upotrebljen je puniji, sasvim beo i satinirani papir. Za razliku od originala, rubovi maraka široki su sa sve četiri strane. Kod originala je rub uzan, najmanje s jedne strane. Boja štampe je značajno bleđa od originalne. Marke od 20 i 30 helera zupčane su linijski 10 ½, a od 40 helera 12 ½. Novotisci su veći od originala. U navedenom zupčanju originalne marke postoje samo na papiru na kome su štampane bosanske marke, od 1879. godine do ovog izdanja (tanji papir sa vodoznakom). Atestator pokazuje originalne marke i marke novotiska.

Seriya maraka redovnog izdanja od šesnaest vrednosti "Krajolici" (1906) izvedena je tehnikom bakrotiska, sa raznim i mešovitim zupčanjima. Postoje razna zupčanja i njihove kombinacije. Autor ukazuje i na redak Furnijeov falsifikat marke od 5 kruna. Takođe su poznati razni falsifikati zupčanja i njihovih kombinacija. Jedan od njih prikazan je na slici 2.

Sl. 2 Lažno nepostojeće zupčanje. Prisutna zupčanja 15 ½, 13 ¼, 9, kao i pokušaj pilastog proboja.

Povodom 80-godišnjice rođenja cara Franja Josifa 1910. godine štampana je serija maraka od šesnaest vrednosti sa istim motivom kao kod prethodnog izdanja, s tim su u podnožju slike vidno označene godine jubileja (1830-1910). Radičević navodi postojanje neuspelog falsifikata marke od 5 kruna.

Za vreme Prvog svetskog rata urađeni su potpuni falsifikati zupčanih i nezupčanih maraka u knjigotisku na beličastom ili beličasto sivom papiru. Štampanje je bleđa i nejasna. Ispod rama marke s leve strane stoji "+Fascimil+". Prvi tiraž tabačića imaju na poleđini tekst, kao da se radi o službenom izdanju u korist ratne siročadi. Kasnije su štampani tabačići bez tog teksta.

Godine 1913. štampane su novinske marke, u tehnici knjigotiska, na kredastom papiru, nezupčane. Ove marke se javljaju u filatelističkom prometu naknadno i lažno žigosane. Takođe postoje i njihovi potpuni falsifikati. Karakteriše ih mutna štampa sa jakim zasenčenjem na desnom obrazu lika. Guma prosta, izrazito mrka umesto bela.

Na kraju ovog bogatog atestatorovog dokumentovanja prikazano je još nekoliko falsifikata na pismima i dopisnim kartama. Za potrebe ovog članka reprodukujemo dopisnu kartu Crne Gore od 3 novčića izdanja 1892. godine (Michel P. 9, katalog celina) upućenu iz Cetinja (datum nečitak) za Sarajevo. Dolazni žig K. und K. MILIT.FILIAL.POST SARAJEVO 5/3/93. Na poleđini karte tekst sa datumom 23. 3. 1893. godine. Na osnovu vidljivih datuma ne može se dokazati autentičnost karte. Originalan žig Sarajeva u dolazu nije u saglasnosti sa datumom pisanja karte, ni po starom ni po novom kalendaru.

Falsifikati na području Jugoslavije

(atestator: Jovan Ristić)

Jovan Ristić je u svom izložku obradio usko ali vrlo značajno područje falsifikovanja pretisaka novih nominalnih vrednosti na markama Turistički motivi i Poštanski motivi. Uz originale pretisaka prikazani su navodni "specijaliteti", obrnuti, dvostruki i pomereni pretisci, koji bi svi neuvežbanom oku mogli da promaknu kao originalni, ali nije tako. Među ovim falsifikatima bilo je dosta i takvih koji čak ni užem krugu skupljača ove oblasti nisu bili poznati. Karakteristično je da su falsifikati skoro uvek na pojedinačnim markama, da među njima nema poništenih ili upotrebljenih na pismu, kao i da su svi rađeni na štetu sakupljača a ne na štetu pošte.

Falsifikati u filateliji Krajine i Republike Srpske

(atestator: Zoran R. Bošković)

Na uvodnom listu atestator iznosi svoje teorijske poglede prema fenomenu falsifikata i navodi da se falsifikuju svi objekti koji interesuju filateliste kao što su: marke otisci žigova, pisma, celine, poštansko-istorijska dokumenta, pretisci na markama, pa čak i atesti uključujući punce atestatora.

Falsifikuju se svi (potpuni falsifikati) ili samo pojedini elementi (delimični falsifikati), a falsifikati uključuju i sve "popravke" oštećenih objekata, objekata sa izmenjenom strukturom u odnosu na zatečeno stanje (krpljeni "prozori", naneta nova guma na deo ili celu poleđinu marke, dodati nedostajući zubi i sl.).

Prvi falsifikati maraka Krajine - pretisaka nastali su krajem 1991.g. Urađeni su na prvim redovnim avionskim markama Hrvatske Mi.Nr 1-2. Pretisci su tumačeni patriotskim zanosom a ustvari doneli su ve-

liki profit trgovcima. U nekim privatnim katalogima ovi pretisci nemaju odgovarajući naziv – radi se isključivo o falsifikatima.

Jedno od pisama poznatog trgovca koji je smatrao da se ovakav događaj u filateliji mora zabeležiti

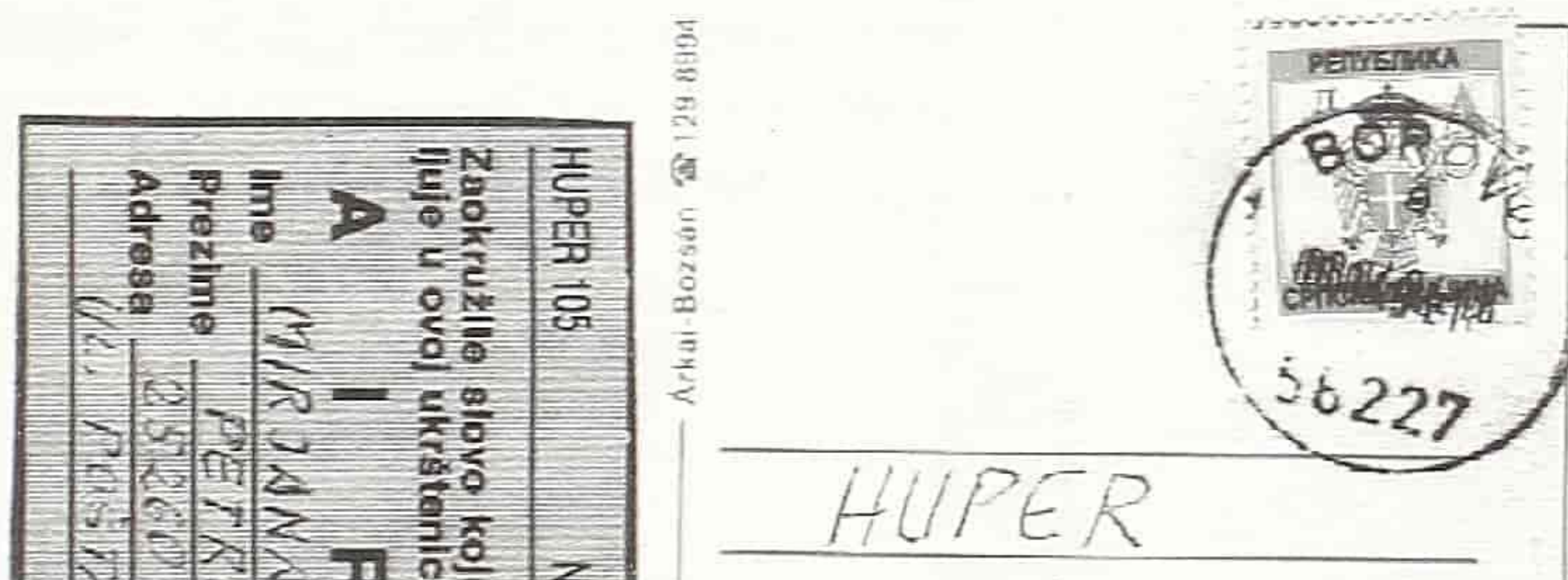
po cenu izrade falsifikovanog pretiska na marci, po cenu izrade falsifikovanog žiga i falsifikovane preporuke "R" oznake. Slični objekti nuđeni su kao originali na inostranim aukcijama.

Polovinom februara 1997.g. u Klubu filatelista u Beogradu pojavljuju se falsifikati kninskog privremenog izdanja. Falsifikat je urađen ofset tehnikom. Upoređivanjem, uočljivo je da je falsifikat deblji i tamniji, posebno u posmatranju četveraca. Falsifikovan je Tip I kod svih 6 vrednosti kao i kod 2 vrednosti u drugom zupčanju koje su vrlo skupe na filatelističkom tržištu. Naknadno su ustanovljeni falsifikati i kod maraka kojih u originalu nema u zupčanju 13 1/4. To su kat. br. 6 (5000/0.20 din) i 7 (5000/0.30 din.), kao i u zupčanju 12 1/2 kat.br. 10 (5000/3 din.). Ove marke (falsifikate) je za svoju katalogizaciju pogrešno otkupio čak i najpoznatiji svetski katalog Michel. Vredno je napomenuti da je marka kat.br. 9A (5000/0.60 din.) najređa marka Krajine.

Prvo vukovarsko pomoćno izdanje iz novembra 1993.g. Pretisak na marci d/100.000 nije bio planiran ali ipak i tu postoje falsifikati pretiska koji su urađeni ofset tehnikom. Pošto je ćirilčno slovo "d" malih dimenzija falsifikat nije lako uočljiv. Slabija nijansa boje i veća neoština samog slova "d" odlika su ovog falsifikata. Trgovci koji su propustili nabavku prvog (neizdatog i nepriznatog) pretiska pokušali su da ovaj falsifikat prikažu kao Drugu štampu što je naravno "maštovitost" koja nije mogla proći. Ono što je najgore kod ove marke tzv. "originala" je naknadno pojavljivanje dokumenta koji bi trebao da ovoj marci obezbedi legitimitet.

Falsifikat na štetu pošte d/A MiNr.17. Falsifikat je urađen u knjigotisku i to na celom šalterskom tabaku od 100 komada. Lako je uočljivo i potpuno drugačije ćirilčno slovo "d". Ovaj falsifikat došao je još 1994.g. iz Vukovara.

*Razglednica sa žigom
pošte 56227 Borovo.
Marka sa falsifikovanim
pretiskom na štrtu pošte.*

Drugo vukovarsko pomoćno izdanje iz 1997.g. Od 10 vrednosti poznatije kao "ikserice" 3 su falsifikovane. MiNr. 70, 71 i 76. Marka kat.br.76 od 20.00/R din. kao ključna marka serije predstavlja očitu špekulaciju a posledica toga je izrada falsifikata. Ovaj falsifikat je u Beogradu prvi uočio trgovac Veljko Perišić, koji je ispitujući marke prilikom kupovine zapazio dve uočljive karakteristike ovog falsifikata: već uobičajenu ofset štampu i dugi zarez kod nominale. O ovom falsifikatu pretiska odmah je usledilo nekoliko napisa u štampi

U toku 1997.g. pojavi se jedan veći lot (69 komada pisama) koji je navodno pronađen u sefu službe sigurnosti VP 9189/1 (vojna pošta bivše jugoslovenske armije) u Vukovaru. Pisma su poslata iz Osijeka u Dalj i u Aljmaš u vremenu kada takva poštanska manipulacija nije bila moguća.

Prvi falsifikati vezani za Republiku Srpsku su iz banjalučkog privremenog izdanja od 26. oktobra 1992.g. Radi se o ključnoj marci 30/3 din. MiNr. 2IIC gde falsifikat postoji u dva tipa. Prvi je otkriven u Klubu filatelista u Beogradu aprila 1995.g. a drugi u avgustu iste godine na istom mestu. Autor ovih falsifikata pretisaka je pok. Vojislav Janković. Kod prvog tipa uočljivo je slovo "k" u reči "Republika" koje je latinično sa ostrim i jasno izraženim stopama. Kod drugog tipa falsifikata temeljne stope slova "k" izgubile su na jasnoći i više podseća na ćirilčno slovo. Razlike su uočljive i kod drugih slova što se najbolje uočava na uvećanoj fotokopiji. Oba tipa falsifikata urađeni su u varijanti "e".

Četiri marke drugog ređeg zupčanja MiNr. 3IIC, 7IIC, 9IC i 11IIA su falsifikati koji su otkriveni u Sarajevu. Kod marke br.3IIC 300/5 din. duže su reči "Republika" i "Srpska". Razmak između prve i druge reči u pretisku je veći. Uočavaju se razlike i kod paralelnih crta kao i kod oznake vrednosti. Praktično isto važi i za marke br. 7IIC i 9IC. Pretisak na marci od 500/0.60 dinara upadljivo je manji od originala. Slovo "S" u reči "Srpska" je uže. Takođe fale stope kod slova "k" u obe reči. Pretisci su urađeni u ofset štampi.

Na marci od 100 dinara iz prve redovne serije MiNr.16 nedostaje crvena boja u grbu. Ovaj falsifikat katalog "Ačanski" iz 1994. g. pogrešno tumači kao specijalitet, a preuzet je kasnije i u katalogu "Podsetnik" iz 1996.g. Kada se marka pojavila na tržištu iz jedne zaostavštine na intervenciju trgovca i kolekcionara Vase Maletina data je na ispitivanje našem (tada) jedinom atestatoru - dr Jovanu Veličkoviću, tehnologu po struci. On je ustanovio da je hemijskim putem uklonjena crvena boja sa marke.

Obrnuti pretisak kod MiNr.45 2.00/30000, kao falsifikat je bilo vrlo teško uočiti, jer je izveden u ofset štampi. Postojao je ceo tabak ovog pretiska u oktobru 1996.g. Atestator objašnjava da je preklapanjem tabaka sa obrnutim pretiskom i tabaka sa običnim pretiskom ustanovio nepodudarnost što je bio dovoljan znak da se radi o falsifikatu. Takođe uočava se razlika i u samoj cifri 2,00.

Zbog lakomislenosti jednog "mlađeg" filateliste iz Banjaluke na tržištu se pojavio veći broj gotovo istovetnih pisama sa markama "referenduma". Pravi "nestaško" je posećivao nekoliko gradova u Srpskoj i sa znanjem šalterskog službenika (ili bez njega) vraćao poštanski žig na datume i vreme kada su marke referenduma bile u poštanskom prometu 1994.g.. Ova vrsta falsifikata je zapravo najopasnija jer su svi elementi na pismu "originalni" a celo pismo je falsifikat.

Montirano pismo referenduma

Sledi prikaz falsifikata marke sa slovnom oznakom "A" MiNr. 27. Tek novembra 2001.g. gotovo slučajno na pošti u Banjaluci ustanovljen je falsifikat ove marke zahvaljujući Borisu Vlajniću. Falsifikat je lako prepoznati po zupčanju - linijskom $10 \frac{3}{4}$ dok je original u češljastom $13 \frac{1}{4}$. Boja je, takođe, manje primetno drugačija.

U 1995.g. pojavio se falsifikat lokalnog (nezvaničnog) izdanja Doboj. Kasnije su ustanovljena čak tri tipa ovog falsifikata koji nije potrebno posebno objašnjavati jer je lako uočljiv. Pored deset postojećih maraka falsifikator pravi i tri nove marke A/50 din.; A/100 din. i R/20 din okrenuto u desnu stranu. Falsifikati se najbrže uočavaju preko pravougaonih polja. Ona su različitih dimenzija i drugačijeg intenziteta boje. Da bi se ovaj falsifikat mogao lakše uočiti neophodan je referentni materijal u celom tabaku ili bar njegova odlična fotokopija.

Pisma lokalnog izdanja Doboj su prava retkost (do danas ih ima pronađenih samo 6). No, sreću se falsifikati pisama sa originalnim markama u većem broju, preko 250 pisama. Sa njihovim izgledom Bošković nas upoznaje prikazom dva primerka. On kaže da su nedavno viđena pisma i sa falsifikovanim markama lokalnog izdanja Doboj.

Pismo lokalnog izdanja Doboj sa falsifikovanim pretiskom na markama.

FDC koverat Europa 1998.g. U Republici Srpskoj prvi zvanični FDC koverat izdat je 24.12.1998.g. Radilo se o prigodnom izdanju "800 vekova Hilandara" Svi prigodni žigovi u Srpskoj otiskuju se ručno do dana današnjeg a takođe se objavljuje njihovo korišćenje u glasilu Srpskih pošta "Poštoša". Ovde se radi o naknadno urađenom prigodnom žigu Banja Luka udarenom mašinski i o naknadno urađenom privatnom FDC kovertu. Radi se o vrlo retkom falsifikatu urađenom u Beogradu, isključivo na štetu sakupljača.

Na poslednjem listu prikazani su falsifikati na podlogama maraka Krajine i Republike Srpske kojima atestator skeće pažnju sakupljačima da su sve marke tzv. privatnih izdanja zapravo falsifikati.

Ovaj izložak je uspešno prikazan na Svetskoj filatelističkoj izložbi u Bankoku oktobra 2003.g.

Falsifikati, probe i predlošci taksenih maraka Jugoslavije

(atestator: Miodrag Mrđa)

Uvodnom listu Mrđa daje precizniju vremensku lokaciju izložka i kaže da on sadrži falsifikate, predloške i probe fiskalnih maraka Kraljevine Srbije (1891-1907), Crne Gore (1916) i Jugoslavije (1927-1957). Atestator dalje konstatuje da mu je raznosvrstnost materijala koji posедуje omogućila prikaz pojedinih faza postupka izrade fiskalnih maraka, što u nekim slučajevima, za ispitivača, može da ima presudan značaj prilikom utvrđivanja falsifikata.

Falsifikovanje fiskalija se preduzima prvenstveno s ciljem pribavljanja protivpravne materijalne koristi stavljanjem u promet taksenih maraka i drugih štampanih vrednosnica kojima se potvrđuje plaćena usluga državnih organa i ustanova učinjena prema fizičkim i pravnim licima. Za razliku od taksenih maraka, inspiracija za falsifikovanje poštanskih maraka nalazi se prvenstveno u prodaji falsifikovanog materijala kolekcionarima, obično po visokim cenama koje bi odgovarale originalima. I jednim i drugim je zajedničko to što se radi o preduzimanju nedozvoljenih i kažnjivih radnji. Kako falsifikati taksenih maraka nisu namenjeni prevari kolekcionara već fiskalnoj (zlo)upotrebi i po tom osnovu pribavljanju materijalne koristi, prema čemu sve države imaju izgrađene snažne zaštitne mehanizme, to je i falsifikovanje ovih maraka veoma retko, što se može reći i za primerke ovih maraka u zbirkama sakupljača i atestatorskim portfeljima.

Može se reći da je proces izrade taksenih maraka identičan sa izradom poštanskih maraka pa isto važi i za način pripremanja predložaka i štampu proba za odobravanje.

Na uvodnom listu, pored uvodnog teksta, prikazani su original i falsifikat banderole za cigarete od 0,90 dinara iz 1927. godine, sa objašnjenjem da se falsifikat prepoznaje po razlikama u boji i kvalitetu štampe koji su kod falsifikata kudi kamo lošiji.

Drugi list izložka započinje objašnjenjem (na engleskom jeziku) izdanja A/VI iz 1891. godine. Novi jednobojni dizajn i format (37 x 27 mm) taksene marke Kraljevine Srbije sa stilizovanim kraljevskim grbom sa dvoglavim belim orlom, krunom i oznakama vrednosti: 5, 10, 20, 30 i 50 para i 1, 3, 5, 10 i 25 dinara. Marke su preštampane sa "KCP" (Kasa srpske rente) sa dosta nepreciznosti u odnosu na idealnu poziciju pretiska (centar marke) i različitim bojama (crnoj, crvenoj i plavoj). Čitaocе ćemo podsetiti da je Kraljevina Srbija uzela zajam kod Francuske države koji je trebalo vraćati, za šta se pokazalo da nisu bili dovoljni postojeći budžetski izvori, pa je donesena odluka da se određene administrativne usluge direktno optereće taksom koja bi obezbedila dodatna sredstva za vraćanje duga. Tako se dogodilo da određene poštanske usluge, takođe, budu opterećene ovom taksom (na primer, novčane pošiljke i telegrami), pa se u tome nalazi objašnjenje

za upotrebu ovih taksenih maraka na novčanim uputnicama i telegramima i njihovo poništavanje žigom mesne pošte (sl. 1). Takvi poštansko-fiskalni dokumenti su vrlo interesantni.

Sl. 1. Taksena marka sa pretiskom "KCP" poništena žigom pošte "ПАЛАНКА/ 18.X 91."

Pokazan je, najpre, tzv crni otisak (black proof) izdanja A/VI na belom tanjem papiru, i to: a) pri-

Sl. 2. Probni otisci bez i sa oznakom vrednosti Ime gravera (TASSET) posebno izdvojeno i uvećano.

Sledi nekoliko upotrebljenih pojedinačnih primaraka maraka i još četiri para, takođe upotrebljenih i lepo poništenih maraka; sve sa vrednošću od 5 para. Na ovim primercima uočavaju se krupna pomeranja pretiska "KCP" preštampanog u malom prstenu.

Izdanje A/XI iz 1905/07. godine prikazano je štamarskom probom boje i pretiska "20 ПАРА" na papiru sa vodoznakom (W1) (sl. 3).

Sl. 3 Prvi eksperiment sa vodoznakom na taksenim markama učinjen na ovom izdanju (tabacima

od 50 komada), u vidu stilizovanog dvoglavog orla sa krunom veličine 23/20 mm, nastavljen je da se koristi u narednim izdanjima Kraljevine Srbije.

Na četvrtoj strani prikazane su pojedine faze izrade trošarinske marke Kraljevine Srbije za pivo. Atestator je te faze označio slovima A, B i C i dao zaista slikovita objašnjenja celog postupka. Za ovu priliku izabrali smo da prikazemo konačan izgled trošarinske marke sa kontrolnim brojem (sl. 4)

Sl. 4

Deo sa takšenim markama Crne Gore atestator započinje s probama pretiska "K. u. K. MILLITAR-VERVALTUNG IN MONTENEGRO" (1916) izvedenim na takšenim markama Kraljevine Crne Gore. Prvo su date neusvojene "crvene probe" na markama od 5 i 10 para, a zatim usvojene "crne probe" ovog izdanja takšenih maraka i obrazaca sa uštampanom takšenom markom, i to u vertikalnim šestercima vrednosti od 5 i 20 para.

Na relativno malom prostoru (one frame), fiskalni materijal kojim atestator raspolaže nije mogao drugačije biti prikazan, do vrlo sublimovano - sa akcentom na elemente koji mogu biti vrlo važni u postupku ispitivanja originalnosti.

S tim saznanjem pratimo neusvojeni predložak za prvu gradsku takšenu marku Zagreba (1945), posle II svetskog rata, koji je trebalo izvesti pretiskivanjem izdanja poštanskog izdanja (bloka NDH) iz 1942. Preštampane količine su povučene iz prometa i uništene. Prikazane su probe ovog pretiska u crvenoj i crnoj boji i blok sa izrazitim probijanjem pretiska (na poledini) u crvenoj boji.

Pokazano je i redovno izdanje gradskih takšenih maraka (gradski biljeg) od 2, 5 i 10 dinara za Banja Luku iz 1938. godine, zatim tzv. crna proba (black proof) na originalnom papiru od deset nezupčanih komada i usvojena proba, takođe od deset nezupčanih maraka, na jednoj štamparskoj formi.

Za prvo izdanje sudskih maraka posle II svetskog rata (1946) korišćeni su klišeji sudskih maraka Kraljevine Jugoslavije iz 1939. godine, s tim što je sa njih odstranjen grb Kraljevine i na njegovo mesto umetnut grb FNRJ. Date su marke Kraljevine u paru, a onda četverci sa odstranjenim grbom, proba pretiska (grba) u crvenoj boji i marka sa pretiskom "LJUDSKA REPUBLIKA SLOVENIJA" (pored grba pretiskivani su nazivi šest republika).

Slede probe izdanja (1956/57) takšenih maraka mesnih narodnooslobodilačkih odbora u Vojvodini (Ada, Mol, Kanjiža, Horgoš, Bačko Gradište), proba pretiska "ERNESTINOVO" (1950) na većoj štamparskoj celini i taksene marke sreza Osijek na kojima je vršeno pretiskivanje u varijantama sa i bez pretiska.

Po zanimljivosti likovnog rešenja izdvajaju se predlošci i probe takšenih maraka Novog Sada iz 1932. godine. Prikazani su neusvojeni predložak: foto proba i proba u crvenoj boji marke od 20 dinara, a zatim usvojeni: foto proba i proba u crvenoj boji marke od 1 dinara (sl. 5) i kompletna serija od 1, 2, 5, 10, 50 i 100 dinara).

sl. 5

Izložak se završava jednom većom štamparskom formom - probom boje (colour proof) za štampu opštinskih takšenih maraka Duge Rese (1950), probama boje za opštinske taksene marke Slavonske Požege (1956), prikazom tipova ovog izdanja: tzv. male brojke (tip I) i velike brojke (tip II), probama u crvenoj boji takšenih maraka Gradskog narodnog odbora Osijek (1949) na papiru sa gumom i kompletnom serijom maraka ovoga izdanja (sedam vrednosti).

PROJEKAT PHILATELICA DANUBIANA

Neke od kulturnih i drugih veza između Srbije i susednih zemalja u XIX veku sa filatelističke tačke gledišta

Some cultural and other relationships between Serbia and neighboring countries in XIX century from the philatelic point of view

dr Milan Radovanović

Vojislav Begović

I. Dunav kolevka naroda

Po prirodi stvari reka je čoveku bila prvo prepreka i granica, a kasnije neophodna za život, hranu, spona i put. Nije onda čudno što su se ljudi od davnih vremena grupisali oko vode. Dunav, kao druga po veličini evropska reka, je bio stecište naroda (Sl.1 i Sl.2).

Sadržaj/Content

- I Dunav kolevka naroda / Danube as cradle of nations
- II Dunav u XIX veku / Danube in XIX century
- III Prve marke / First stamps
- IV Pored maraka i žigovi / Besides stamps - postmarks
- V Dunav kao poštanska linija / Danube as a post-line
- VI Život i rad V.Karadžića / Life and activities of Vuk Karadžić
- VII F.Valdmiler i Katarina Ivanović / F.Waldmuller and Katarina Ivanović
- VIII Dunav i druge funkcije / Danube and other functions
- IX Predlog projekta Philatelica Danubiana / Draft project Philatelica Danubiana

sl. 1 Kamena skulptura iz Lepenskog vira (obala Dunava), 5.000 godina pre Nove ere

Fig. 1 Stone's sculpture, Lepenski vir (Danube's bank), 5.000 B.C.

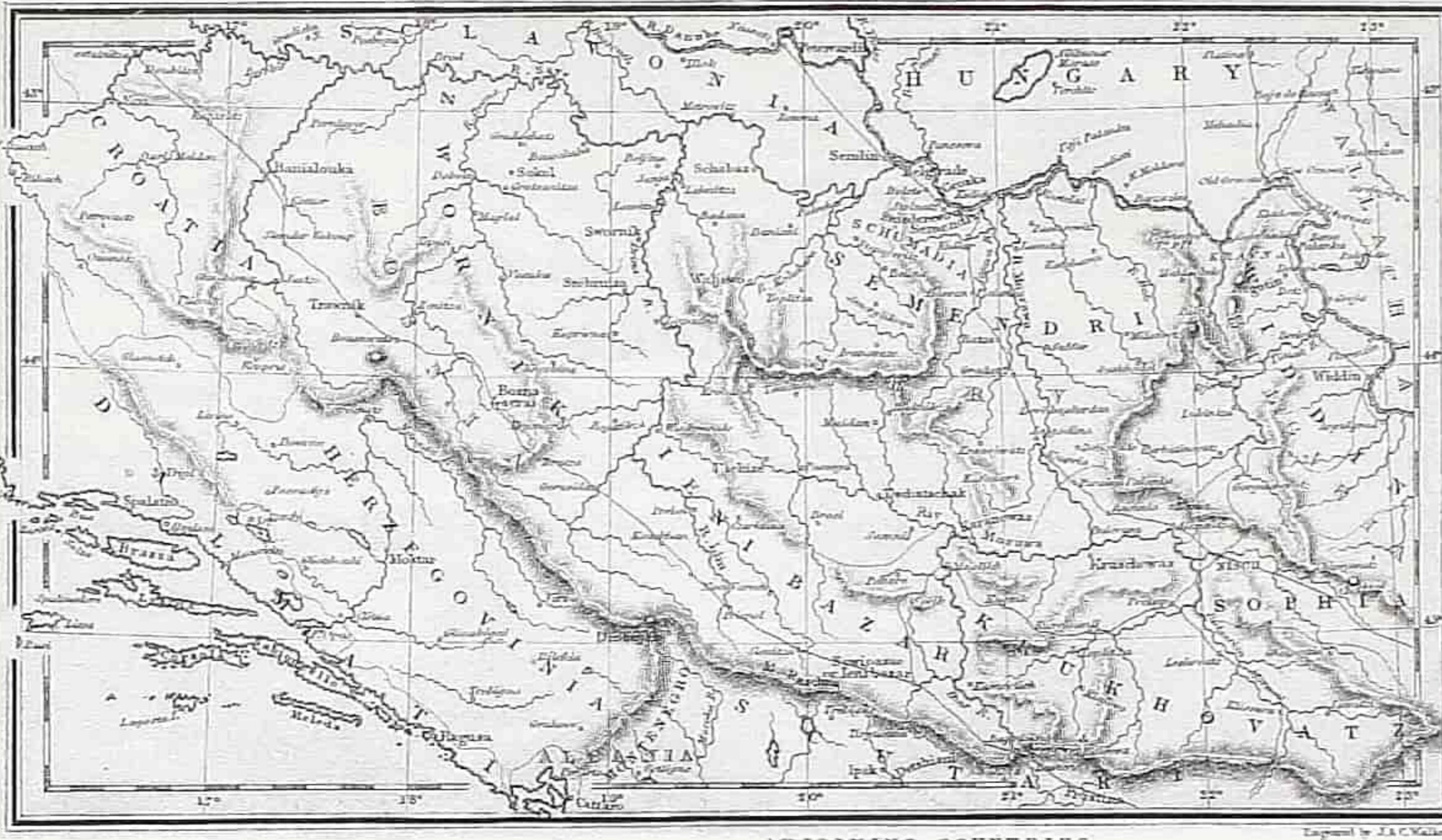

sl. 2 Tabula Traiana, rimski spomenik na obali Dunava, 100 godina Nove ere

Fig. 2 Tabula Traiana, Roman monument on the Danube, 100th year A.D.

II. Dunav u XIX veku

Istorijski burna sredina XIX veka donela je mnoge promene u životu ljudi tadašnje Evrope, pa i u Srbiji (Sl.3, Sl.4,Sl.5).

sl. 3 Savremena mapa Srbije iz engleskog prevoda Rankeove knjige *A History of Serbia and the Servian Revolution*, London, John Murray, 1847.

Fig. 3 Map of Serbia and the neighboring countries – to illustrate Mrs. Alex. Kerr Translation of Ranke's *History of Serbia*, London, John Murray, 1847, engraved by J.&C.Walker

sl. 4 Beograd u 16 veku, prema starom bakrorezu (marka br. 588, JUFIZI)

Fig. 4 Belgrade, 16th century

sl. 5 Tatarska veza prenosa pošiljaka, akvarel, rad austrijskog slikara Carl-a Goebel-a (1824-1899) i jedan od prvih žigova koji je korišćen u Beograd Prenos pošte – Tatar (marka br.2310)

Fig. 5 Tatar couriers, watercolour, Austrian painter Carl Goebel (1824-1899) and one of the first postmarks used in Belgrade.

III Prve marke

U središtu kulturnih zbivanja toga vremena našle su se i zemlje dunavskog regiona sa epicentrom u Beču. Za mnoge učene Srbe i predstavnike intelektualne elite drugih naroda Beč je bio kulturno središte tadašnje Evrope.

Svekoliki razvoj društvenih prilika ubrzao je izgradnju putne mreže (kopnene i vodene) što je bilo osnova za razvoj i reformu poštanskog saobraćaja (Sl.6). Austrija je prva, 1. juna 1850. godine, štampala svoje poštanske marke. Srbija je izdala prve marke 1866, Crna Gora 1874. godine. Srbija i Crna Gora su se našle među osnivačima Svetskog poštanskog saveza - UPU (1874. godine).

sl. 6 Ekspoziti PTT muzeja u Beogradu Razvoj pošte (serija maraka br. 1597-1600)
Fig.6. Some examples of Post museum in Belgrade

IV. Pored maraka i žigovi

Na prvim markama su prikazivani heraldički motivi i vladarski portreti, sa nazivom države i oznakom vrednosti. Dakle, sasvim malo informacija koje bi više govorele o jednoj zemlji i njenoj kulturi. Proći će još neko vreme pa da se otpočne sa izdavanjem prigodnih maraka na kojima je štampan motiv prigode.

U početku su privatne kolekcije sadržale upotrebene poštanske marke. Sakupljačka strast za poštanskim markama širila se i na druge poštanske objekte i aspekte poštanskog saobraćaja, u prvom redu na poštanske žigove. Ovi nezaobilazni znakovi poštanske manipulacije, dopadljivih grafičkih rešenja i veoma bogati u svojim porukama uneli su istorijsku dimenziju u filatelističke zbirke.

Među najvrednije spadaju žigovi koji su upotrebljavani u prenosu poštanskih pošiljki rečnim plovnom putem - Dunavom.

sl.8 Pored maraka i žigovi

Fig. 8 Besides stamps postmarks

V. Dunav kao poštanska linija

sl.7 Dunav kao poštanska linija

Fig. 7 Danube as a postline

DDSG (Donau Dampfschiffahrtsgesellschaft) poštanska služba U devetnaestom veku (1830-1880) DDSG je bila jedna od mnogih brodskih kompanija koje su održavale intenzivan saobraćaj na Dunavu, ali i jedna od posebnog značaja prenoseći poštu ne samo za Srbiju.

Prikazivanje različitih tematika na poštanskim markama počelo je masovnije onoga trenutka

kada su države i njihove poštanske uprave, a i sam život, proširili funkciju poštanske marke, izvan poštanskog opsega, dajući joj atribute medija za prenošenje određenih poruka. Što god da su umetnici izabrali da prikažu na poštanskim markama imalo je čvrstu vezu sa kulturom i umetnošću, pa su lako uočene velike prednosti upotrebe takvog medija. Ovakve tematske zbirke proširile su granice sakupljanja (izvan usko-nacionalnih) i omogućile velikom broju ljudi da izaberu najrazličitije teme za sakupljanje. Teme iz kulture i umetnosti su najbrojnije i među prvima koje su savladale lokalne okvire. "snail mail" nasuprot "e-mail" učinio je materijalno dokumentovanim kulturni dijalog koji su učeni ljudi XIX i XX veka vodili među sobom čineći sve da najsjajnije ideje i kulturna dostignuća svog vremena postanu opšte (kulturno) dobro. Upoznati se, voditi dijalog, uvažavati međusobne razlike, razmenjivati mišljenja . . . su opšte odrednice, ali i realiteti koje je moguće razvijati i kroz *f i l a t e l i j u*.

VI Život i rad V.Karadžića

Život i rad Vuka Karadžića je primer kojim se mogu objasniti kulturne veze i prožimanje kultura među narodima Regiona.

Vuk je u Beč stigao u jesen 1813. godine (sl.9) i za bečke "Novine serbske" napisao članak o uzrocima propasti prvog

sl. 9 Bista Vuka Karadžića, rad vajara P.Ubavkića, sa Vukovom rodnom kućom u Tršiću i delom Beča u kome je Vuk Karadžić boravio i umro.

Fig. 9 Vuk Karadžić, sculptor P.Ubavkića, with the pictures of Vuk's birthplace in Tršić and part of Vienna where Vuk lived and died.

srpskog ustanka (1804). Cenzura nije dozvolila njegovo objavljivanje, ali je Vuk sadržajem i stilom članka privukao pažnju učenog Slovenca Jerneja Kopitara (1780-1844), cenzora za jezike jugoistočne Evrope. U Beču je počela njihova dugogodišnja saradnja i prijateljstvo. "Srpski rječnik" odštampan novom azbukom sastavio je Vuk uz pomoć Kopitara (sl.10). On je opisivao i ilustrovao značenje prikupljenih reči i izraza, a Kopitar ih je prevodio na nemački i latinski jezik.

sl. 10 Portret Vuka Karadžića, rad slikara Uroša Kneževića i azbuka koju je Vuk objavio u svom "Srpskom rječniku", 1818.

Fig. 10 Portrait of Vuk Karadžić, painter Uroš Knežević, and cyrilic serbian alphabet published in "Srpski rječnik" by V.Karadžić, 1818.

Povodom izlaska Vukovih zbirki pesama, gramatike i rečnika Kopitar i Grim su napisali vrlo povoljne recenzije.

sl. 11 Braća Grim

Fig. 11 Jacob Grimm became a great friend of Vuk and a great propagandist of the Serbian folk poems and other folk literature, in which way he has incidentally affected the creation of consciousness on the existence of the Serbian people and its right on the cultural, economical and political development and respect

as a subject of history in this part of Europe. Jacob Grimm wrote a review of the Vuk's "Rjecnik" (Dictionary), also of the collection of poems, he wrote the foreword to the Vuk's grammar and took part in its translation...

Radeći na proučavanju nemačkog jezika i starina ("Nemačke sage", "Gramatika nemačkog jezika", "Nemačka mitologija", "Rečnik nemačkog jezika i dr.) braća Grim (uglavnom Jakob) (sl.11) prihvatili su, podržali i pomagali delovanje Vuka Karadžića, nalazeći u njegovom radu potvrdu svojih teza.

Jakob Grim je postao Vukov prijatelj i propagator srpskih narodnih pesama i ostalih umotvorina, čime je posredno uticao na stvaranje svesti o postojanju srpskog naroda i njegovog prava na kulturni, ekonomski i politički razvoj i uvažavanje kao subjekta istorije u ovom delu Evrope. Jakob Grim je napisao recenziju Vukovog "Rječnika", dao prikaz zbirki pesama, napisao predgovor Vukovoj gramatici i učestvovao u njenom prevođenju...

sl. 12 Ljudevit Gaj

Fig. 12 Vuk's reform of the language affected the development of the Illyrian Movement in Croatia, at the head of which was the writer and creator of Illyrism Ljudevit Gaj. It is his merit that the "Literary Agreement" was reached in the year 1850 by which the representatives of the Serbian and Croatian cultural life agreed on introduction of the unique language with both the nations.

Vukova reforma jezika uticala je na razvoj ilirskog pokreta u Hrvatskoj, na čijem čelu je stajao književnik i tvorac ilirizma Ljudevit Gaj (sl.12). Njegovom zaslugom je došlo do "književnog dogovora" kojim su se 1850. godine u Beču predstavnici srpskog i hrvatskog kulturnog života sporazumeli o uvođenju jedinstvenog jezika kod oba naroda.

Važnu ulogu u priznavanju Vukovog naučnog rada u sprovođenju reforme jezika i kulture imao je njegov put kroz Nemačku (februar 1823 - mart 1824). U Haleu se Vuk upoznao sa lingvistom Johanom Faterom koji ga je svesrdno podržao u radu i na čiju je preporuku dobio zvanje počasnog doktora univerziteta u Jeni.

sl. 13

Fig. 13 At the Grimm's recommendation Vuk visited Goethe in Weimar in the year 1823 and was well received there.

Uz Grimovu preporuku Vuk je 1823. posetio Getea (sl.13) u Vajmaru i bio vrlo lepo primljen. Aprila 1824. godine gospođa Tereza fon Jakob (prevodilac srpskih pesama na nemački jezik) poslala je niz prevedenih pesama Geteu koji je naredne godine objavio u časopisu "Kunst und Alterum" objavio članak "Srpske narodne pesme", u kojem objašnjava kako se one pevaju uz gusle, a Vuka ističe kao "sposobnog i poštovanog čoveka".

Za kulturu i umetnost i kulturne radnike i umetnike granice su bile "propustljive" i u okolnostima koje su bitno sužavale komunikaciju.

VII. F.Valdmiler i Katarina Ivanović

sl. 14 Rad austrijskog slikara Ferdinanda Valdmilera prikazan na našoj marki

Fig. 14 The Austrian painter Ferdinand Waldmueller (1793-1865), professor at the Vienna Art Academy spent three years in Zagreb. He exerted great influence on his disciples among which was Katarina Ivanovic.

Austrijski slikar Ferdinand Valdmiler (1793-1865), profesor na Bečkoj umetničkoj akademiji (sl.14) proveo je tri godine u Zagrebu. Imao je veliki uticaj na svoje đake među kojima je bila i Katarina Ivanović.

sl. 15 Rad slikarke Katarine Ivanović prikazan na našoj marki

Fig. 15 Katarina Ivanovic was born in Sekeshfehervar (Hungary).

She learned painting in Budapest and Vienna.

She lived in Paris and Belgrade for some time. Her paintings can be found in the National Museum in Belgrade.

Katarina Ivanović (sl.15) je rođena u Sekešfehervaru (Mađarska). Slikarstvo je učila u Pešti i Beču. Jedno vreme živela je u Parizu i Beogradu. Njena dela nalaze se u Narodnom muzeju u Beogradu.

Kulturna saradnja među zemljama dunavskog regiona dobila je nov zamah početkom XX veka. Na poštanskim markama je zabeležen deo kulturnog bogatstva ovih zemalja, brojni kulturni događaji i saradnja među njima. Takođe su brojne različite privredne integracije i asocijacije vezane za plovni put Dunav i privredne projekte oko njega.

VIII Dunav i druge funkcije

VIII.1 Dunav kao saobraćajna i transportna ruta

sl. 16 Dunavska konferencija 1979, parobrod 'Srbija' na Dunavu

Fig. 16 Danube Conference 1979, steamboat 'Srbija' on Danube

sl. 17 125 godina Evropske Dunavske komisije, 1991

Fig. 17 125 anniversary of European Danube Commission

VIII.2 Dunav kao izvor čiste energije

sl. 18 Hidroelektrana na Dunavu od 1200 MW (zajedno sa Rumunijom)

Fig. 18 Hydropower plant on Danube, 1200 MW (together with Romania)

VIII.3 Dunav kao sportski teren

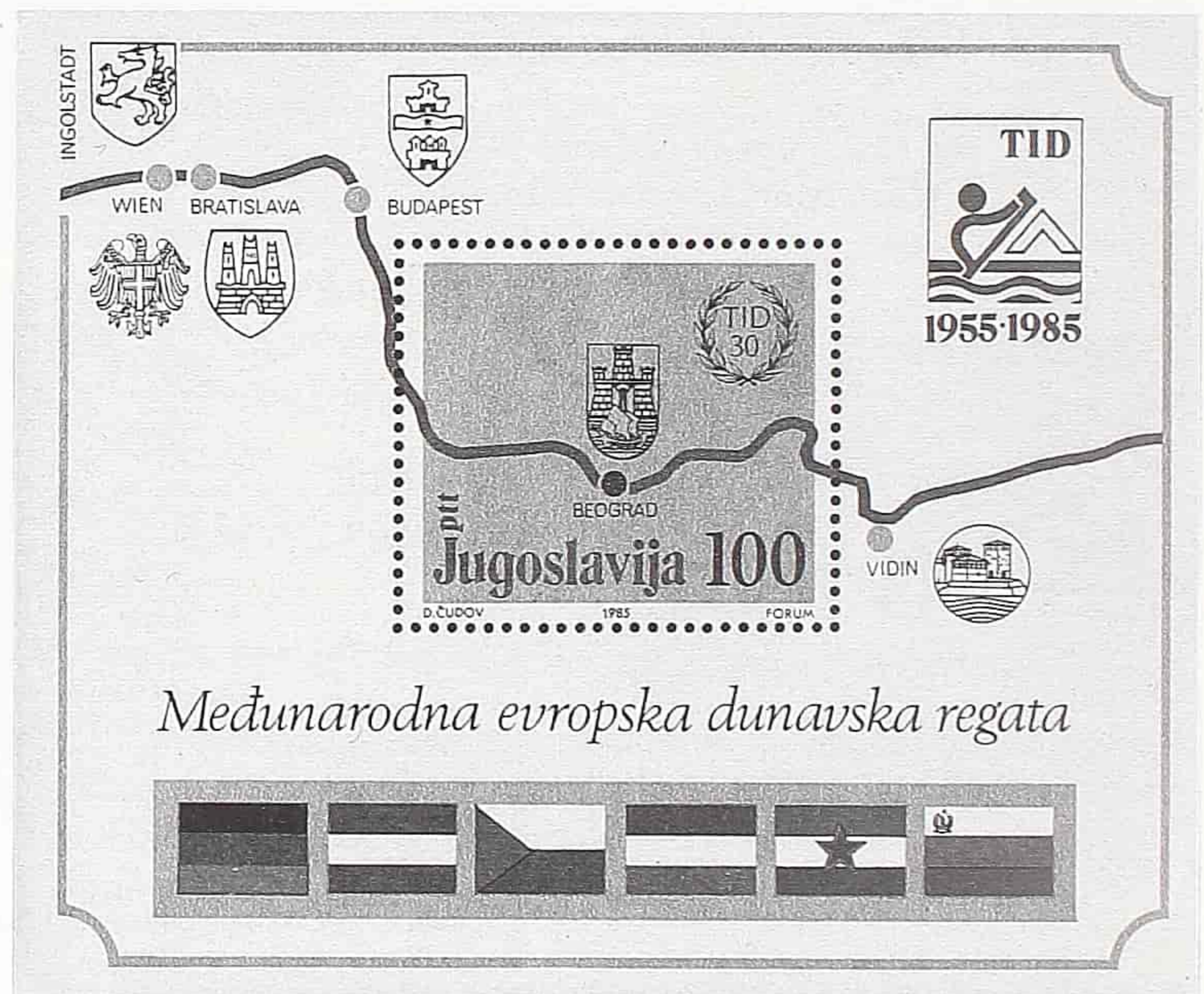
sl.19 Veslački šampionat Evrope u Beogradu 1932. godine

Fig. 19 European Championship in rowing, Belgrade 1932

sl.20 Dunav od Ingolstata do Silistre i grbovi gradova i zastave zemalja kroz koje regata prolazi

Fig. 20 Regatta route: Danube from Ingolstadt to Silistra, town coats of arms and flags of Danube countries

VIII.4 Dunav kao rekreaciona zona

Sl.21 Bela flota na Dunavu

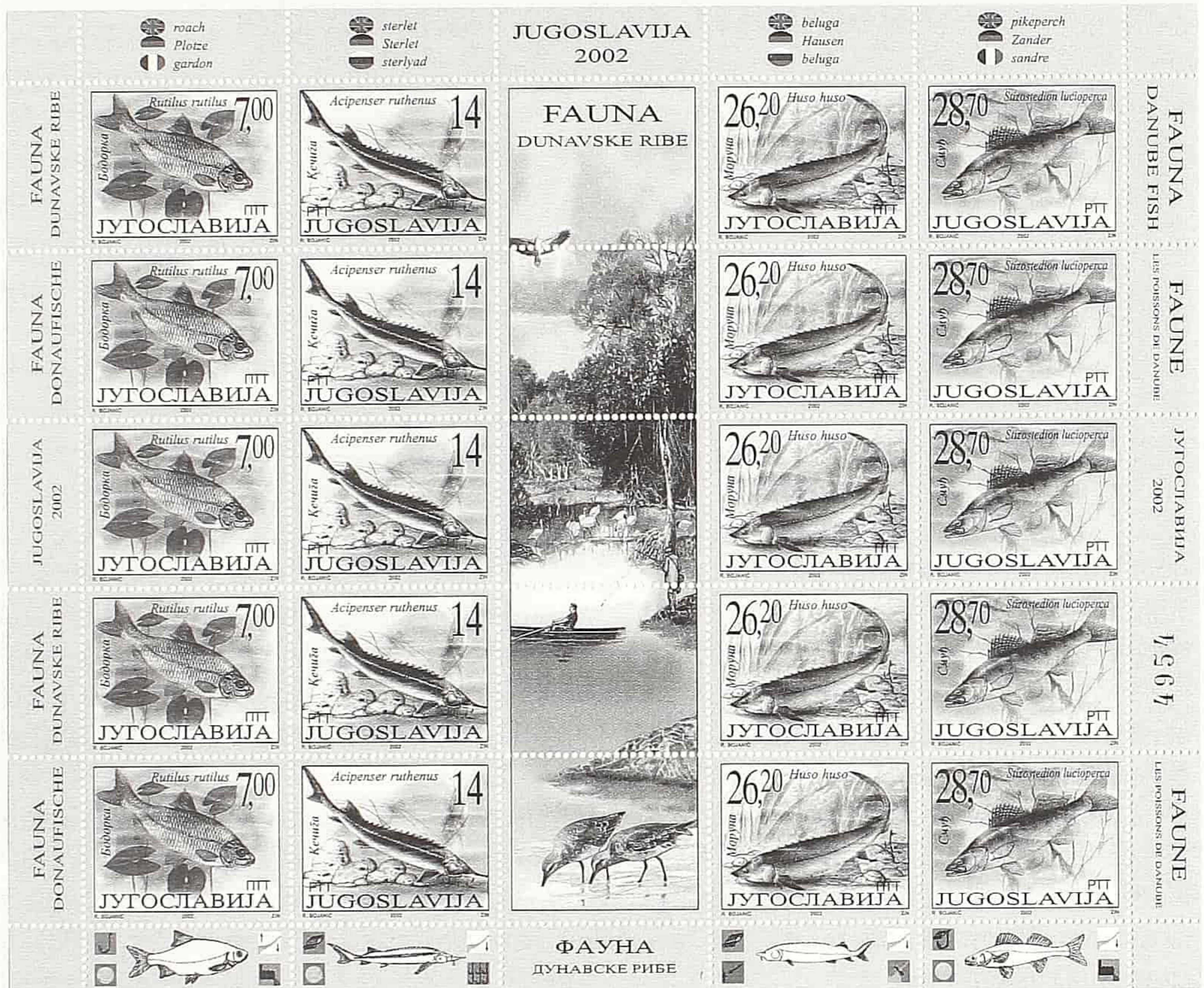
Fig. 21 White flotilla on Danube

sl.22 Kupačice, Ivan Radović

Fig. 22 Bathing ladies, painter I.Radović

VIII.5 Dunav kao ekološka zona

sl.23 Zaštićene životinjske vrste Dunava

Fig. 22 Protected animals of Danube

IX. Predlog projekta Philatelica Danubiana

IX. Project proposal Philatelica Danubiana

Cilj: uspostavljanje stalne filatelističke izložbe Philatelica Danubiana, koja bi se održavala kad i Dunavska konferencija za kulturu i umetnost, u mestu domaćina

Preduslov: načelna saglasnost svih Dunavskih zemalja (Filatelisti i pošte)

Trajanje projekta: jedna godina

Potrebna sredstva:

Honorari = nula

Materijalni troškovi: po učesniku: 2.600 EUR,

a po zemlji 7.800 EUR,

Ukupno: 82.680 EUR

i to:

broj učesnika (31) x materijalni troškovi

po učesniku (2.600 EUR) = 78.000 EUR

troškovi poslovanja (telefon, fax, poštarina, sekretar, administracija, cca 6%) = 4.680 EUR

Objective: Establishment of the permanent philatelic exhibition Philatelica Danubiana, to take place at the same time as the Danube Conference of Culture and Art, at the place of the host country.

Prerequisite: Agreement in principle of all the Danube countries (philatelists and posts)

Project duration: One year

Necessary funds:

Salaries = zero

Material costs: per participant: 2,600 EUR,

per country 7,800 EUR

Total: 82,680 E,

thereof: Number of participants (31) x material

costs per participant (2,600 E) = 78,000 EUR

Travel costs (telephone, fax, postage,

secretary, administration, abt. 6%) = 4,680 EUR

REAGOVANJE ATESTATORA NA POJAVU NOVIH FALSIFIKATA

Zoran Bošković (član Saveta satestatora AFSCG)

Falsifikat prema rečniku Vujaklija, 1996, st.927 - falsifikovati n.lat. glagol Falsificare – patvoriti, krivotvoriti, praviti lažne stvari (novac, svedočanstva itd.) ili falsifikator n.lat. falsificator - krivotvorilac, patvorilac, varalica i falsifikat n.lat falsificatum - krivotvorena stvar, patvorena stvar, lažno izdanje, lažna izrada.

FALSIFIKATI u filateliji su promene nekog od elemenata (jednog ili više njih) koje imaju za svrhu menjanje filatelističke vrednosti marke ili objekta. Pod pojmom promena ima se smatrati svako ulepšavanje, poboljšavanje tzv. reparatura ili prikrivanje nedostataka na marci ili objektu.

Posle izvesnog zatišja na domaćem filatelističkom tržištu, ponovo se pojavljuju falsifikovani objekti koji ponovo nalaze svoje kupce. Obično ide priča da su to nova "privatna izdanja", da dolaze iz Hrvatske, Slovenije pa čak i Italije. Nažalost postala je i neka nova praksa da filatelistička štampa u neku ruku netačnom terminologijom i nuđenjem takve vrste robe prikriva rasturače takvih objekata a time donekle pomaže i njihov legitimitet.

Savet atestatora je na svom sastanku od 3. novembra 2003.g. razmatrao priloženi protest atestatora Z.B. i prihvatio činjenicu da se oštro reaguje kod nepravilne terminologije i izvrtanja činjenica kada su u pitanju tzv. «privatna izdanja».

Zakon kod nas ne zabranjuje štampanje privatnih izdanja. Međutim privatna izdanja ne smeju da imaju privid zvaničnog izdanja. Ime zvaničnog izdavača – Države i nominala ne smeju se koristiti u vidu imitiranja zvaničnog izdanja tako da neupućene dovedu u zabludu. U par primera u ovom informativnom tekstu biće rasvetljene neke činjenice koje bi mogle biti nepoznate čitaocima i filatelistima.

Ono što se tretira kod nas kao tzv. «privatno izdanje» zapravo su najčešće falsifikati koji do radom na osnovnim podlogama maraka zvaničnih izdavača najčešće pretisaka dovode u zabludu potencijalne kupce i sakupljače.

Primer prvi: Privatno izdanje Brčko (sl.1) Posle sticanja posebnog imena za teritoriju grada i opštine Brčko – Distrikt Brčko pojavilo se privatno pretiskivanje na redovnim markama Srpske MiNr.15 i 21. U Republici Srpskoj ćirilčni pretisak a u BiH latinični. Neovlašćenim pretiskivanjem putem štampača stvara se lažna predstava da se u Distriktu Brčko preštampavaju marke (zvanično) i time se čini falsifikat a kada se takav objekat proda na filatelističkom tržištu onda se to zove prevara i samo od strane prevarene osobe moguća je dalja intervencija, koja najčešće izostaje.

Ovo je samo jedan u nizu od oko 150 sličnih pretisaka koji su urađeni u poslednjih deset godina.

sl. 1 Originalne i falsifikovane marke Distrikt Brčko - ćirilčna varijanta.

Primer drugi: na sastancima u Klubu filatelista nedavno se pojavio Blok SBO (Krajina) MiNr. I sa pretiskom «10. godišnjica prvih maraka Republike Srpske Krajine» (sl.2). Ovaj blok sam po sebi je vrlo specifičan jer je izdat deset dana pošto je SBO (Krajina) integrisana u Republiku Hrvatsku. Dakle radi se o neizdatom

sl. 2 Pacifik 97 falsifikovani i originalni blok

ali ipak priznatom izdanju. Tako ga tretira i poznati Michel katalog. Falsifikator pišući ovaj pretisak dovodi u zabunu sakupljače da je još negde u potaji neka organizacija koja ima mogućnost da vrši naknadne dorade na ovom neizdatom bloku. Falsifikat je učinjen opet na nekom štampaču a prevareni su sakupljači koji su ovaj objekat kupili. Puno je primera lažnih pretisaka na markama Jugoslavije, Hrvatske, Republike Srpske i Krajine. U svim slučajevima radi se isključivo o falsifikatima, jer je dorada (pretisak) vršena na zvanično izdatim markama pojedinih država. Naravno iz ovoga su izuzeta tzv. privremena izdanja za koja postoje zvanična dokumeta o vršenju pretisaka.

Iz lične zbirke falsifikata odabrao sam A – marku Krajine da se vidi gde i na koji način su rađeni lažni pretisci na štetu pošte i na štetu sakupljača. slika 3.

Jedan od poslednjih slučajeva (a da nije reč o pretisku) bezprizornog falsifikovanja je Blok Evropa 2003. Crna Gora (sl.3). Tu su sakupljeni elementi plagijata jer je plagiran rad autora R.

sl. 3 A-marka Krajine: Više varijacija na temu falsifikata

Bojanića za Evropu 2003. Srbija i Crna Gora. Falsifikat sadrži cenu u eurima 2+2 evra koja je na štetu pošte i sakupljača - prevara. Ime R. Bojanić zamenjeno je u J. Brković, koji je inače predsednik Dukljanske akademije nauka (?). Na ovaj falsifikat svakako bi trebalo da reaguju prvo Jugomarka i njen autor R. Bojanić, zatim zvaničnici Pošte Crne Gore i sam J. Brković ako nalazi da je potrebno. Na kraju i Savez filatelista Crne Gore treba da kaže svoj sud o ovom bloku koji je gumiran i praktično spremljen čak i za poštanski saobraćaj kod manje savesnih filatelista (?).

Takođe potrebno je ukazati i na činjenicu da se ambalaža za neke karnete izdanja Evropa i slično nikako ne može tretirati kao privatno izdanje jer onaj ko je spakovao zvanično izdanje u karnet ili sveščicu nije ništa izdao niti na to ima prava.

Postoje, naravno i zvanično izdati karneti.

Jedan od važnih zadataka FIP je borba protiv takvih nelegalnih tvorevina. I naš Savez filatelista je obavezan da na takve pojave reaguje i upozori svoje članove da su to zapravo bezvredni papirići radi izvlačenja para. Najmanje je prihvatljivo da se u štampi Saveza ili drugih medija favorizuju ovakve tvorevine privatnih lica.

sl. 4 Falsifikati na markama Jugoslavije i Republike Hrvatske

Cilj ovog članka je da skrene pažnju lakovernim filatelistima i ljudima koji možda i nesvesno čine veliko zlo srpskoj i crnogorskoj filateliji načinom na koji bezprizorno uzimajući jeftine marke za podloge svojih nakaradnih i nezakonitih radnji a sve samo u sticanju materijalne dobiti. Svako ćutanje i zatvaranje očiju pred ovim radnjama izjednačeno je sa indirektnim učešćem u istim radnjama.

sl. 5 Primer falsifikovanja iz 1990.g. za izložbu JUFIZ VI gde je zakazala celokupna filatelistička organizacija i SF Jugoslavije. Ovaj potez otvorio je vrata falsifikatorima za sve što se kasnije pojavljuje na našem prostoru.

LUBRAPEX 2003/FEPAPEX 2003

Dušan Janjetović

Povodom 150 godina od izlaska prve portugalske marke, u Lisabonu je od 19. do 28. septembra ove godine organizovana velika izložba filatelije Portugalije, Španije i Brazila pod imenom LUBRAPEX 2003. Izložba je sadržala sve takmičarske klase u obimu od 1.300 vitrina.

Pošto je predsednik Saveza filatelista Portugalije gospodin Pedro Vaz Pererira istovremeno i predsednik FEPA, ova manifestacija je obogaćena izložbom članica FEPA - FEPAPEX 2003, na kojoj je 35 zemalja, svaka na jednoj vitrini, izložilo izdanja svojih prvih maraka. Organizator je za učesnice snosio troškove puta i smeštaja.

Mi smo za ovu priliku uspeali da napravimo 16 izložbenih listova (1 vitina) Bečkog štampanja prvih srpskih maraka sa absolutno vrhunskim objektima, o čemu je objavljen širi prikaz u katalogu "Srbijafle XIII". Izložak je izazvao veliku pažnju poznavalaca srpske filatelije, jer nikada do sada nije prikazana takva kompilacija vrhunskog materijala u jednom izložku.

Izložba je bila izuzetno dobro organizovana, u prelepom kulturnom centru u Belemu - predgrađu Lisabona. Pokrovitelji su bili predsednici Portugalije i Brazila i španski Kralj Huan Karlos, a podršku

su dali predsednici vlada ovih zemalja, ministarstva i naravno poštanske organizacije. U ovome i leži ključ uspeha ovakve izložbe, u koju su uložena velika materijalna sredstva, koordiniran višegodišnji napor organizatora, a iznad svega pokazana ljubav i neophodno razumevanje filatelije sa željom da se za nju nešto učini.

Predsednik FEPA Pedro Vaz Pereira (levo) u razgovoru sa predsednikom AFSCG Dušanom Janjetovićem na izložbi u Lisabonu

Poslednje tri izložbe, organizovane od strane AFSCG i SFS, u okviru Filafesta, pokazuju da i kod nas ima želje i volje da se organizuju filatelističke izložbe na zavidnom nivou. Ako bismo uspeali da u 2004. godini, bar delimično, premostimo barijeru koja se zove "vitrine" i nabavimo 100-200 komada savremenih vitrina sa plastičnim oknima, mogli bismo početi sa realizacijom ideje o nekoj skoroj Balkanfili, ili izložbi zemalja Jugoistočne Evrope. Za to imamo neka obećanja od naše PTT, pa ostaje da to realizujemo i stvorimo neophodne preduslove za ovakav poduhvat. To bi bilo značajno ne samo sa gledišta filatelije, već i jačanja međunarodnog ugleda naše zemlje i naših PTT u celini.

(komesar: Bogdan Petrović)

Grad sa preko dvanaest miliona stanovnika. U raskoraku između krajnje bede i ekstremnog bogatstva. Ima više luksuznih hotela i oblakodera od Pariza. Egzotična ishrana prepuna svežeg voća (oko 24 vrste) i raznolikog povrća. Temperatura od 32-35°, vlažnost vazduha preko 95%.

U takvoj atmosferi održana je internacionalna izložba "Bangkok 2003" u potpuno klimatizovanom prostoru prelepog i monumentalnog IMPAK centra (30 km od grada). Na izložbi je uzeo učesća 66 zemalja sa svih kontinenata uključujući i domaćina. Na preko 3000 vitrina prikazani su izlošci iz svih takmičarskih klasa. Izložba je trajala od 2-12. oktobra 2003. godine, po nekim procenama izložbu je posetilo preko 500.000 gledalaca.

Srbija i Crna Gora je imala deset izložaka i sa tim brojem se svrstala među prvih petnaest zemalja sveta. Ime naše zemlje je ispisano na prelepoj stilizovanoj fontani koja je mamila poglede mnogobrojnih posetilaca izložbe.

Našu zemlju predstavljali su sledeći izlošci:

- "Poštanska istorija Boke Kotorske" izlagač Tomo Katurić – veliki vermej;
- "Poštanske karte Jugoslavije od 1944-1953", izlagač Nataša Janjetović – vermej;
- "Poštanske karte Crne Gore", izlagač Jelena Vujošević – vermej;
- "Srpska vojna pošta na Krfu i Solunskom frontu (1915-1918)", izlagač Dimitrijević Vukadin – veliko srebro i
- "Jugoslavija – izdanje poštanske direkcije Ljubljana (1919/1920)", izlagač Sava Veličković – srebro.

Ovih pet izlagača izlagalo je na pet vitrina, sa osamdeset listova.

U kategoriji izlagača na jednoj vitrini

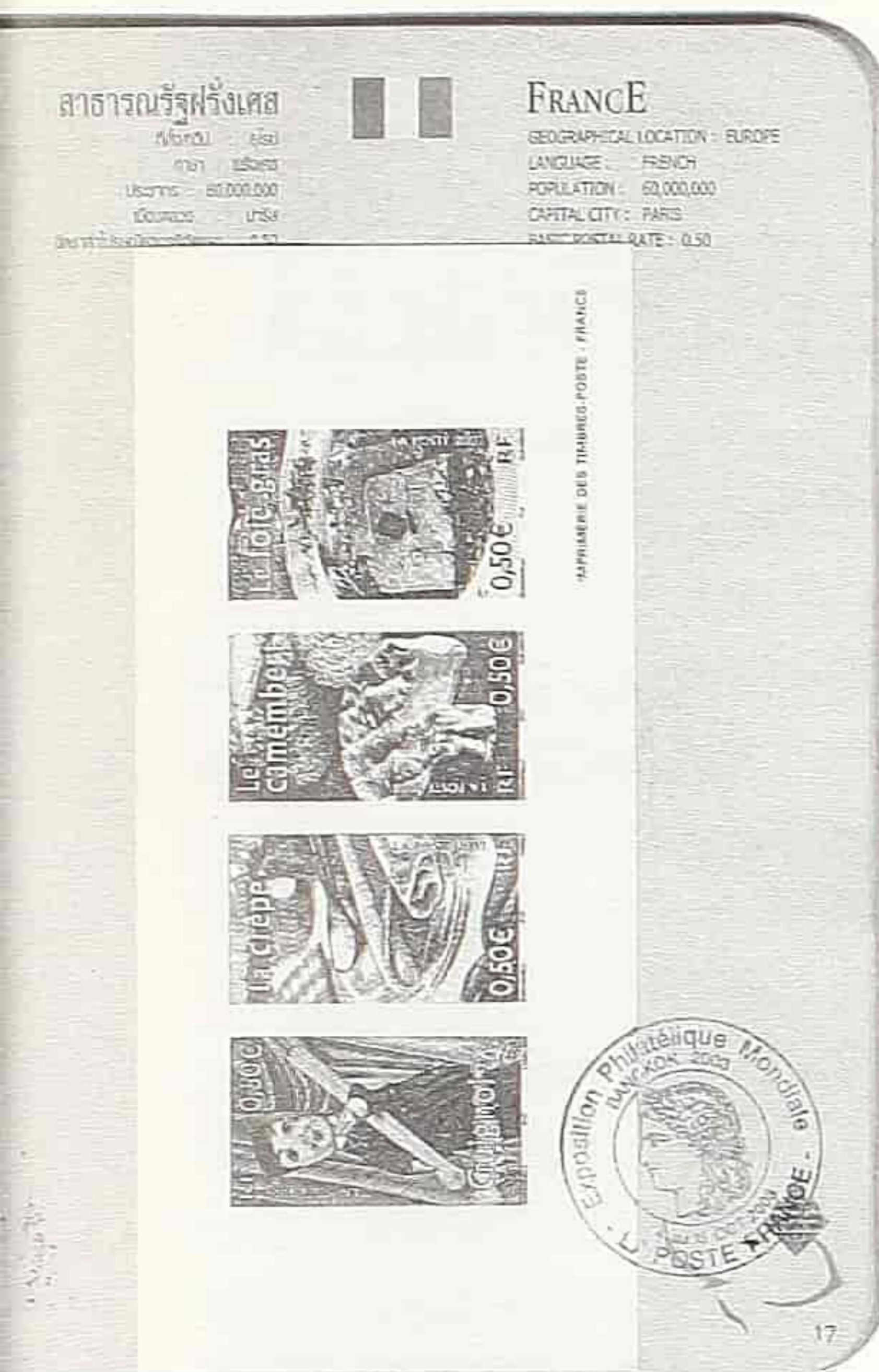
(16 listova), našu zemlju su

predstavljali izlošci:

- "Falsifikati u filateliji Republike Srpske i Krajine", izlagač Zoran Bošković – srebro;
- "Studija varijeteta na vojničkim dopisnim kartama iz 1915", izlagač Milan Radovanović – srebro;
- "Okupacija Crne Gore 1941-1944", izlagač Tomo Katurić – srebro;
- "Filatelistički objekti SR Jugoslavije sa slovnim nominalama", izlagač Aleksandar Brusin – srebro i
- "Studija specijalnih prigodnih žigova i koverata devete šahovske olimpijade u Dubrovniku 1950 godine", izlagač Dragoslav Djukanović – bronza.

Važno je napomenuti da je naš zemljak Ranko Talović, pod zastavom Švajcarske, za izuzetnu zbirku

Stranica iz filatelističkog
pasoša
BANGKOK 2003

"Predfilatelija Kneževine Srbije do kraja 1866. godine" dobio veliko zlato. Izložak je dopunjen pismima u međunarodnom saobraćaju, manipulacijama u srpskim karantinima i žigovima karantina itd.

Sadržaj izložbe je obogatilo prisustvo preko četrdeset poštanskih institucija i preko pedeset trgovaca iz celoga sveta.

U zemlji smeška, kako popularno nazivaju Tajland, organizacija izložbe BANGKOK 2003. bila je uz osmeh organizatora na najvišem nivou. Pošta je obezbedila značajna finansijska sredstva, bila je aktivni učesnik izložbe i kao idejni tvorac mnogih sadržaja ostvarila je snažan utisak dobrog domaćina. Uostalom, nije slučajnost što se filatelistički savez Tajlanda nalazi u zgradi pošte, odnosno u njenom najlepšem delu, Poštanskom muzeju. Druženjem, radom i uvažavanjem ove dve ustanove (Pošta i Savez filatelista) upravo je i postavljena izložba BANGKOK 2003. Internacionalni žiri dodelio je 41 veliko zlato, 129 zlata i 126 velikog vermeja, nacionalni Grand prix dodeljen je Ohirakiti Prakos za izložak "Siam classic: the early years", internacionalni Grand prix dodeljen je Ho Michal za izložak "China – the small dragon and its surcharges" i u šampionskoj klasi Grand prix je dobio Hiroyuki Kanai za izložak "Japanese hand engraved issues from 1871 to 1876".

FILATELISTIČKI OBELEŽENA VELIKA GODIŠNJICA GRADA NA TAMIŠU

Povodom 850 godina grada Pančeva, od 12. do 20. novembra ove godine, u Gradskoj biblioteci grada slavljenika priređena je filatelistička izložba.

Poštansku istoriju, tradicionalnu filateliju, modernu filateliju, maksimum karte i razglednice izložilo je 11 izlagača na 50 vitrina. Izložbu je otvorio prof. dr Milan Radovanović, predsednik Saveza filatelista Srbije, a poštansku marku izdatu ovom prigodom promovisao je Rastko Grujički, pomoćnik generalnog direktora ZJPTT za poštanski saobraćaj.

*Vrednosno pismo sa parom
prigodnim markama i žigom
povodom 850 godina grada Pančeva*

Na dan otvaranja izložbe (12. XII) u pošti 26000 Pančevo bio je u upotrebi prigodni žig, a istim povodom organizator je pripremio prigodnu dopisnu kartu i prigodan koverat (na slici).

Na kraju, recimo i to da je izložba bila dobro posećena, a poslednjeg dana su je posetili učesnici skupa Bibliotekara Srbije i Crne Gore (koji je održan u Gradskoj biblioteci Pančeva)

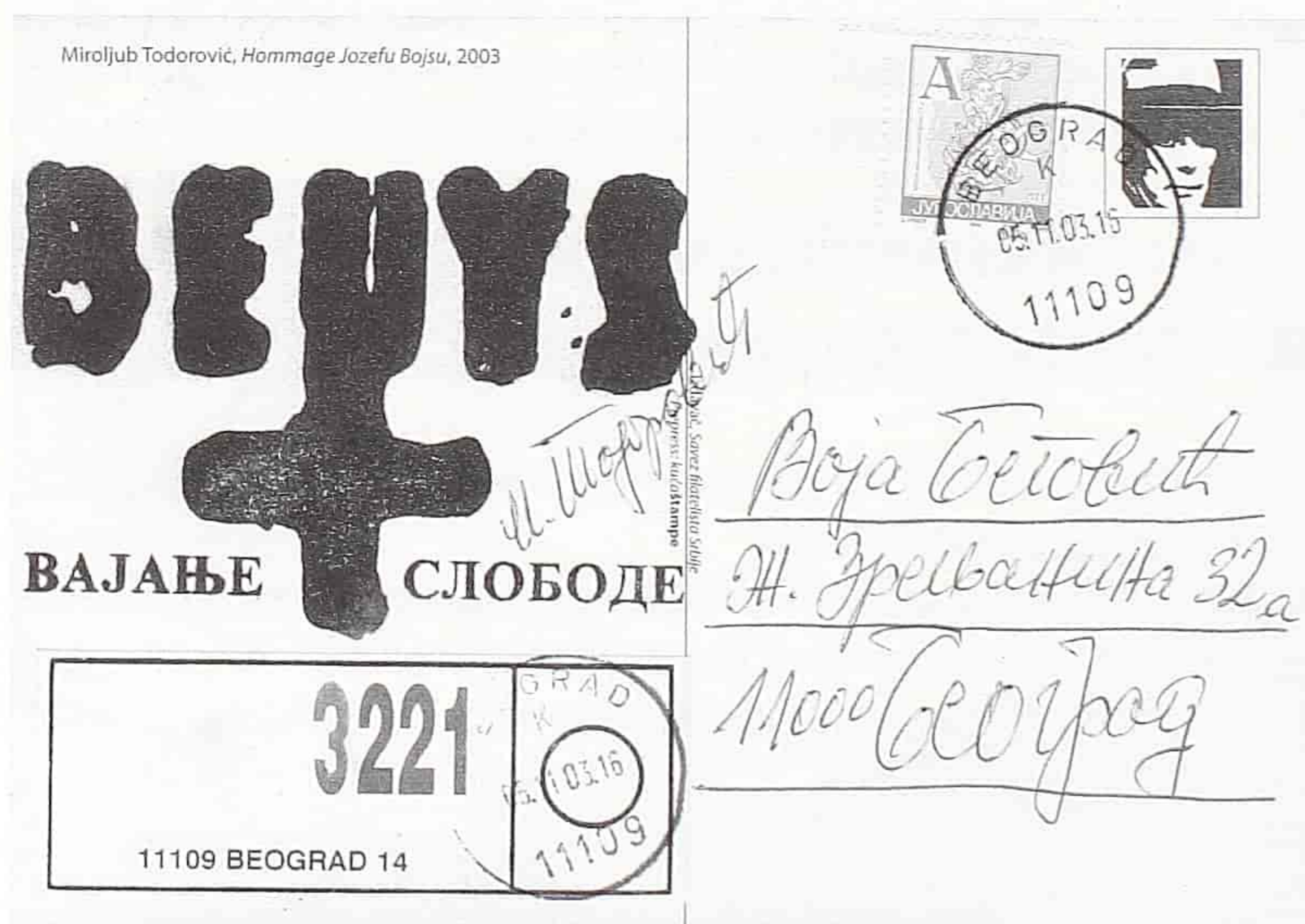
Zoran Racić

OSVAJANJE SLOBODE uKIDANJEM naMETNUTIH stEGA

Dobrica Kamperelić

Šta još reći o Jozefu Bojsu i povodom Bojsa, a izbeći banalnost ponavljanja? Njegova individualna mitologija – o čemu je mnogo pisano i još više nagađano – kao avangardna umetnička tendencija, koja pretpostavlja potpuno otvorene umetničke forme i jedinstvenu ličnost umetnika, u Bojsovom slučaju nosi belege/znake/znamenja & značenja ratnog vremena. U potrazi za identitetom umetničke namere & umetničkog izraza, Jozefa Bojsa povezuju s "prostorijom za demokratiju" u okviru teme "Individualna mitologija" na znamenitim Documentima V u Kaselu 1972. Reč je o zajedničkom duhovnom prostoru "u kome pojedinac postavlja one znakove & signale koji znače njegov svet" (Siman). Svest o otvorenom svetu temelji se u Bojsovom slučaju na ratnom iskustvu, koje podrazumeva sve izazove & iskušenja koje je doživeo kao (borbeni) pilot, potom ranjavanje & zatočeništvo u britanskom logoru tokom Drugog svetskog rata. Osećaj za mast & filc, kao ma-

terijale od kojih je tvorio neka svoja dela potiču od iskustva u procesu isceljenja; nomadski Tataři su ga mazali mašču i uvijali u filc na Krimu, gde mu je srušen avion.

Jozef Bojs je bio umetnikakcije, svaka-ko, pripadao je tzv. angažovanoj umetnosti. On je pripadao znamenitoj Fluxus grupii istoimenom pokretu, koji je proklamovao, između ostalog, ukidanje dihotomije UMETNOST-ŽIVOT,

SI 1.

nesamoukidanje granica između umetnosti i umetničkih medija, kako se, neretko, pogrešno misli. Zapravo, jedan od dvanaest kriterijuma Fluxusa sa spiskom koji je sačinio pokojni Dick Higgins bio je jedinstvo umetnosti & života. I upravo je Bojs svojim akcijama i ukupnim angažovanjem, nesamoumetničkim nego & političkim, istrajavao do kraja života svojim principom. "Jedina revolucionarna snaga jeste snaga ljudske kreativnosti", rekao je podavno Jozef Bojs i to dokazao svojom umetnošću.

¹ Reč Dobrice Kamperelića izgovorena na tribini Studentskog kulturnog centra, održanoj 3. novembra 2003. godine, na temu: "Osvajanje slobode angažovanjem, na primeru umetnosti Jozefa Bojsa". Multimedijalni umetnik Dobrica Kamperelić bio je kurator izložbe Bojsovih poštanskih karata (multipla) u Narodnom muzeju u Beogradu, u okviru programa Filafesta, septembra meseca ove godine.

Umetnički pečat² korišćen povodom tribine u SKC-u (sl. 1)

U svojim akcijama, pa i onoj u beogradskom Studentskom kulturnom centru sredinom sedamdesetih prošlog veka & milenijuma, on je nastojao da ukloni granice između umetnika & publike, između umetničkog događanja i situacija iz svakodnevnog života, da proširi granice umetničkih medija, ali i da prihvati rizik same akcije kao u slučaju performansa "Ja volim Ameriku - Amerika voli mene" u kome je nastupio s kojotom u zatvorenom prostoru i izložio se stvarnoj opasnosti od napada te zveri.

Zbog svojih političkih ubeđenja i svog beskompromisnog umetničkog angažmana, posebno zbog insistiranja na ideji da Akademija umetnosti u Diseldorfu, gde je bio profesor, prihvati svakog ko tu želi da studira, 1972. je izgubio mesto profesora na toj Akademiji i eskomuniciran je iz javnog života. No, to ga nije pokolebalo i on nije odustao od svojih ideja i umetničkih poduhvata, u koje je što-šta spadalo: akcije/performansi, hepeninzi, instalacije, objekti, multipli (objekti, grafike & štampa), procesualne demonstracije, ulične akcije ... I materijal u njegovim umetničkim tvorbama nije bio uobičajen: zemlja, mast, med, filc, krv, mrtve životinje, otpaci (razno civilizovano đubre, kao kod Švitera, dadaista i Novih Realista). Krst, osobito crveni krst, bio je, recimo, jedan od njegovih prepoznatljivih znakova...

Jozef Bojs je umro 1986. u Diseldorfu, ali njegova duhovna zaostavština tek dobija na značaju. I to tako traje sve do ovih dana ...

U Beogradu,
29. oktobar 2003. Anno Domini

Kao esencijalno značenje krsta Bojs navodi veru u vaskrsenje, koja nađaćava krst kao znak smrti i simbol žrtvovanja i patnje.

² Bojs upotrebljava pečate za pečačenje manifesta, političkih izjava, edicija, objekata crteža, knjiga itd., koje sa pečatom na njima pripaja svome materijalu i na njih ukazuje kao na sastavni deo svoga rada. Ovi pečati nisu zamišljeni kao zamena za signaturu, već obeležavaju Bojsovu nameru da svaku pojedinačnu aktivnost organski integriše u celokupan kocept svojih socijalnopolitičkih podsistema. Bojs se intezivno bavi simbolikom krsta. Pri tome na krst gleda u veoma apstraktnim odnosima, na primer, kao na tačku preseka koordinatnog sistema antike i hrišćanstva, hrišćanstva i materijalizma, kao znak sučeljavanja dva neposrednih shvatanja, pri čemu materijalizam označava apsolutno pozitivan rezultat hrišćanstva, u kojem nije trebalo istrajavati na svemu.

Bojs u SKC-u 1972. godine

OD ODUŠEVLJENJA DO NERAZUMEVANJA

Vojislav Begović

Pod okriljem Filafesta, u Narodnom muzeju u Beogradu, priređena je izložba radova nemačkog konceptualnog umetnika Jozefa Bojsa (1921-1986), nesumnjivo jednog od najznačajnijih i najuticajnijih umetnika 20. veka, do danas. U javnosti postoji dvojaka recepcija Bojsove umetnosti: od divljenja i neke vrste fetišizacije do potpunog nerazumevanja. Utisak je da su i posetioци ove izložbe delili slična osećanja. Filatelisti pak, sasvim neobavešteni, očekivali su radove koji bi ukazivali na

*Nemačka poštanska marka (izvadak iz bloka)
izdata u čast velikog umetnika (1997)*

njegov filatelistički aktivizam, što bi, po njima, opravdalo uvrščivanje izložbe u Filafest. Reagovanje stručne javnosti je izvanredno, pa možemo reći da je izložba daleko nadmašila značaj izlaganja filatelističkog materijala. Bojsovo polje delovanja je bila umetnost u najširem smislu reči, a to je najčvršća veza sa fenomenom filatelije.

Izložbu "Joseph Beuys Postkarten" činilo je 186 Bojsovih multipla - poštanskih karata, iz zbirke italijanskog

kolekcionara dr Emila Koinša. Ovi Bojsovi radovi proizvedeni između 1965 i 1986. godine, u više izdanja, imali su veliki značaj u njegovom radu jer su mnogi od njih, ograničenog tiraža, dospeli u mnoge kolekcije širom sveta. Multipli ili radovi proizvedeni reprodukcijom originala u vidu edicije predstavljaju za Bojsa sredstvo za komunikaciju i način za širenje ideja umetnosti.

Bojs je želeo da doprinese menjanju ljudi, dodeljujući im ulogu aktivnih učesnika u stvaranju umetnosti. Bio je uveren da će mnogi do kojih su dospeli primerci njegovih multipla svoj

¹ Multipl je umetničko delo industrijski proizvedeno u više istovetnih primeraka. Svaki primerak koji se naziva multipl istovetan je drugim primercima iz serije ili tiraža. Zamisao multipla podrazumeva odsutnost originala i postojanje većeg broja istovetnih primeraka.

Status multipla kao specifičnog tiražnog umetničkog dela se povezuje sa dišanovskom tradicijom ready made-a koja oduzima umetničkom delu značenje originalne rukotvorine i ukazuje na konceptualne i konstruktivne aspekte primerka.

Kao multiple Bojs je realizovao crteže, litografije, bakropise, drvoreze, fotografije i druge radove, među kojima i poštanske karte. Između 1965. i 1985. godine Bojs je proizveo skoro 600 multipla u različitim medijima, od kojih se 450 nalazi u kolekciji Volker Art Centra u Mineapolisu (SAD)..

posao raditi bolje. Bojsov slogan "Svako je umetnik" ("Everyone is an artist") nikako ne znači da bukvalno svako jeste ili može biti umetnik. Bojs kreativnost nije video kao privilegiju umetnika, već kao sposobnost svakog čoveka da kreativno razmišlja u oblasti za koju je specijalizovan.

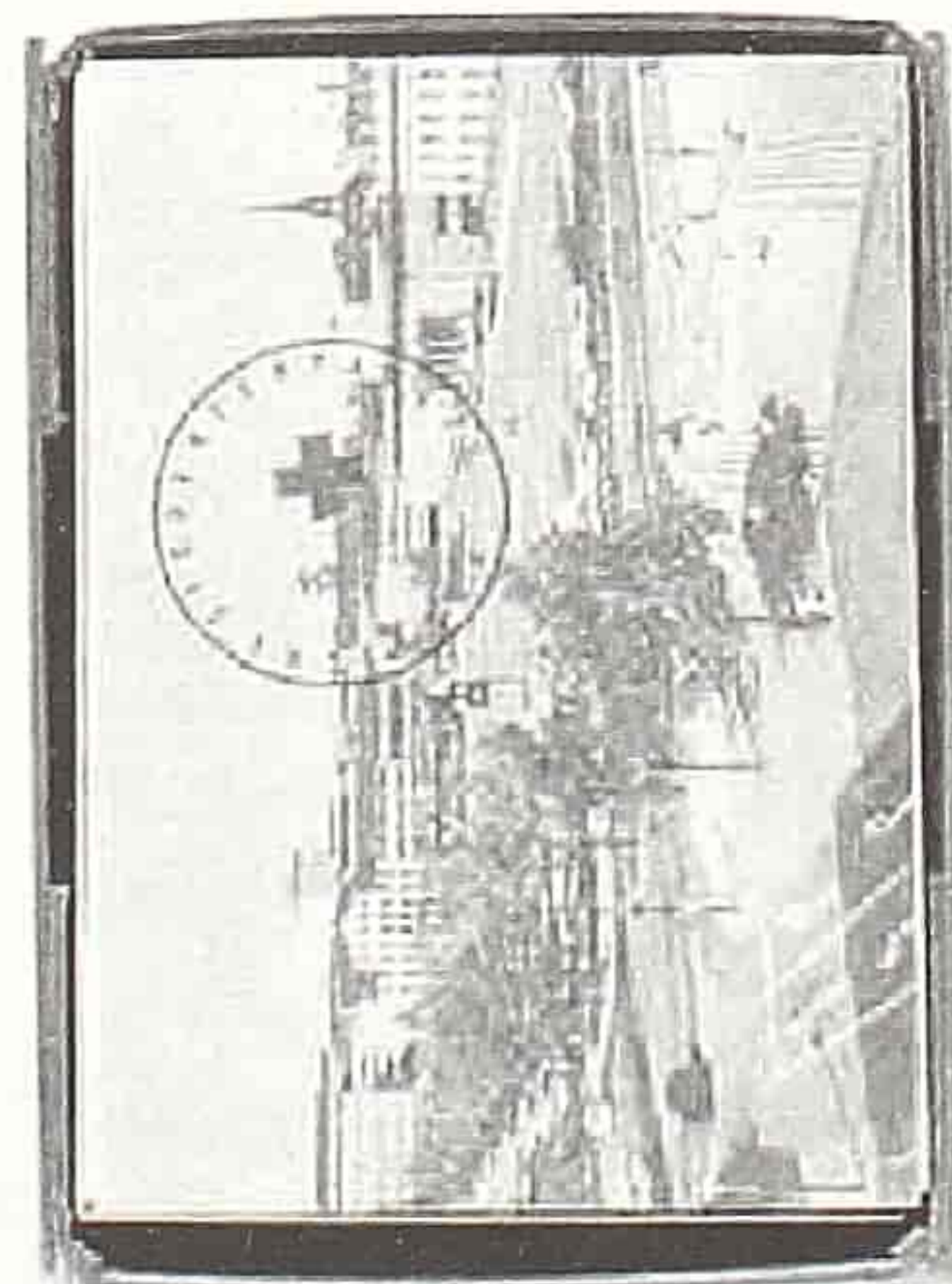
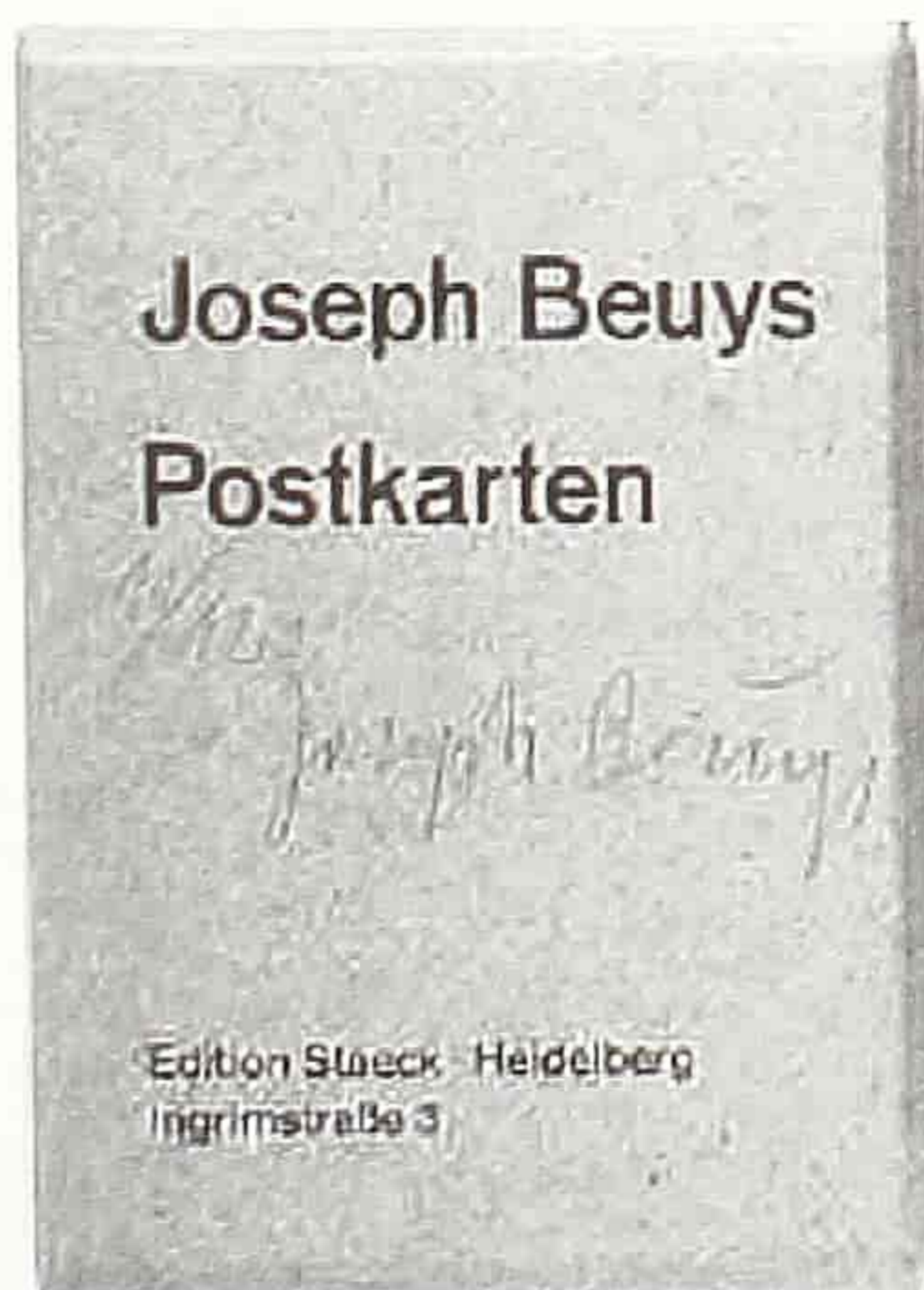
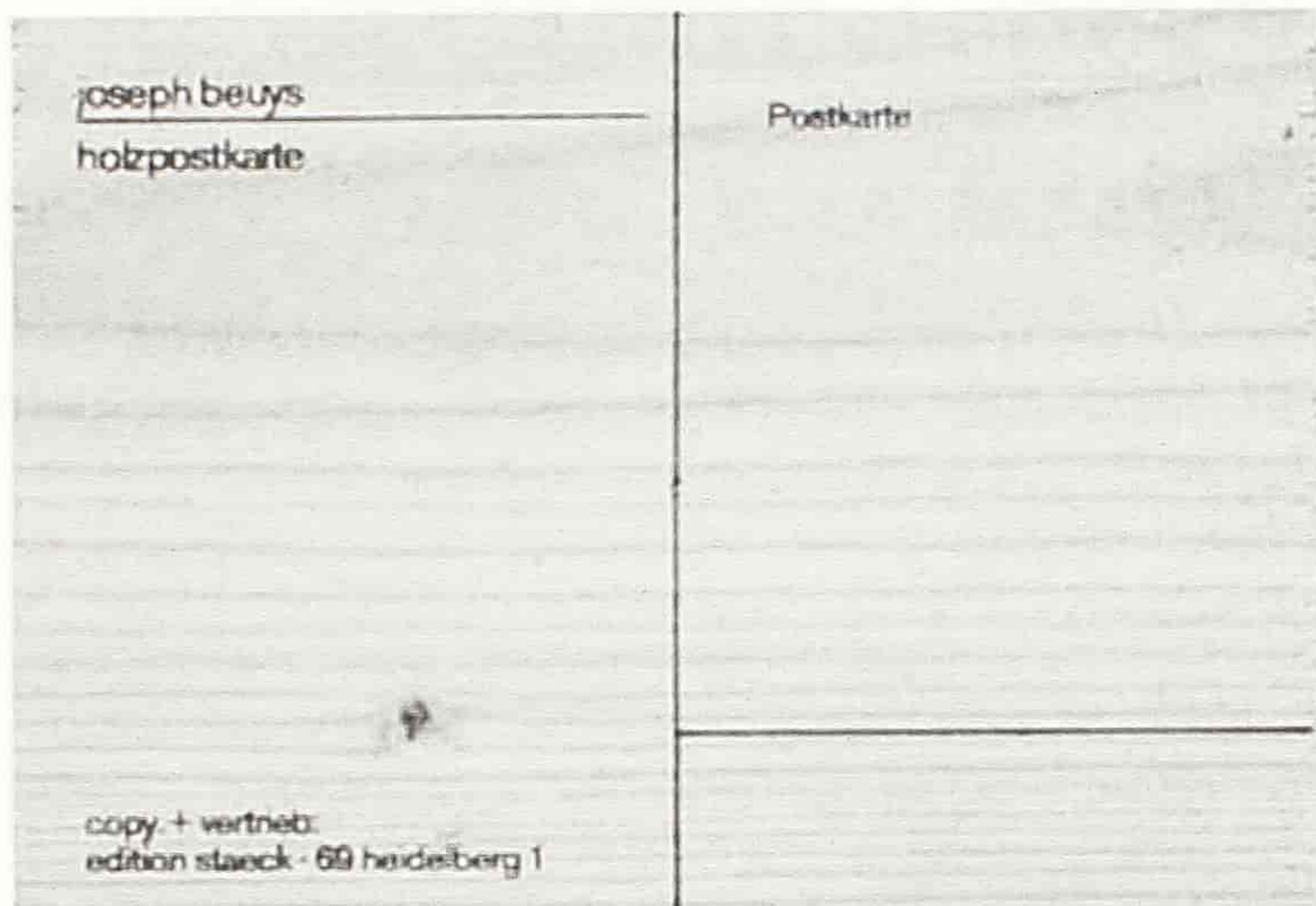
Izložba je došla u Beograd zahvaljujući predusretljivosti ljudi iz

Centra za kulturu i obrazovanje Palilula, kome je kolekcija bila ponuđena za izlaganje na srpsko-francuskoj izložbi mejl-arta, početkom septembra ove godine. Veza sa dr Koinšom održavana je elektronskom poštom, a organizator Filafesta imao je dovoljno sluha za ovaj vredan i važan kulturni poduhvat. Bez sumnje, velika zasluga za održavanje ove izložbe pripada Narodnom muzeju, koji je bez obzira na to što se nalazi u renoviranju, ustupio jedini mogući prostor - Atrijum.

Bojsove karte - multipli bile su izložene na savremenim mobilijama - bele boje, sa odličnim osvetljenjem. Zahvaljujući prvobitnom planu, da se zbirka prikaže na izložbi mejl-arta (organizator Komisija za kulturu i obrazovanje beogradske opštine Palilula), deo kolekcije prikazan je i u odličnom katalogu mejl-arta. Jedan od tri kataloga Filafesta bio je isključivo posvećen ovoj izložbi.

Bojsov aktivizam (umetnički, politički i društveni) rezultat je velike kreativne energije ovog umetnika. Njegovi slogani "UMETNOST=KAPITAL" ili "KREATIVNOST = KAPITAL" koje je često koristio u svom umetničkom radu mogu se razumeti kao kratke notacije njegovih ideja. Oni sugerišu da su kreativnost i umetnost nova valuta za preobražaj u društvo kakvo je nosio u svojoj viziji. Njegov multipl

La rivoluzione siamo Noi (1972), "Mi smo revolucija", opovrgava jednu njegovu predhodnu proklamaciju "Umetnost je jedina revolucionarna snaga".

UPUTSTVO AUTORIMA ZA PISANJE RADOVA ZA ČASOPIS "FILATELISTA"

Časopis "Filatelista" izlazi, po pravilu, četiri puta godišnje i objavljuje priloge autora, članova Saveza, ali i drugih filatelista. Po sadržaju, članci treba da predstavljaju stručne i istraživačke radove koji se odnose na sve sektore naših ali i drugih područja. U takve priloge spadaju i članci o modernoj filateliji, novim markama i novim tarifama, prikazi knjiga, manifestacija, kao i drugih tema koje su od opšteg interesa za širi krug čitalaca.

Radi bržeg i lakšeg prihvatanja radova za štampu i brze redakcijske obrade potrebno je da se radovi dostavljaju u duplikatu, čitko otkucani pisaćom mašinom sa širokim proredom, ćirilčnim ili latiničnim pismom. Najbolje je da rad bude dostavljen pripremljen na disketi, u programu Windows ili nekom drugom, uz naznaku korišćenog programa.

Radovi se dostavljaju pod punim imenom i prezimenom autora. Sam sadržaj bi trebalo da bude podeljen na uvodni deo, glavni deo rada i na zaključke. Sve slike koje se prikazuju u radu moraju da budu numerisane i sa tekstom, opisom koji se stavlja pod sliku ili ugrađuje u tekst. Svi literaturni navodi u tekstu, ukoliko ih ima, moraju da budu označeni rednim brojem, a korišćeni literaturni radovi se navode na kraju rada uz tačno navođenje autora, izvora gde se rad nalazi, sa naznakom godine izdanja i strane. Kod citiranja podataka iz arhivskih fondova treba tačno navesti naziv fonda, uz podatak gde se fond nalazi.

Časopis se štampa u crnoj/beloj tehnici, o čemu autori kod izbora slika treba da vode računa. Ukoliko se kod slika radi o nekom detalju na koji treba posebno ukazati, taj deo treba dati uveličano.

Kod svih radova potrebno je dostaviti naslov i kratak izvod rada na engleskom jeziku, što ulazi u tekst koji se štampa. Redakcija je spremna da pomogne u pripremi engleskog teksta.

Svi radovi podležu recenziji, stručnoj i jezičkoj redakciji. Dostavljeni rukopisi se ne vraćaju.

Radovi se dostavljaju lično glavnom uredniku, Vojislavu Begoviću ili preporučenom poštom na adresu: Savez Filatelista Srbije, Beograd, Sremska 6 - za urednika časopisa "Filatelista".

(pripremio dr J. Veličković)

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

Излази четири пута годишње,

Примерак 60 динара. За чланове Савеза
филателиста Србије примерак 30 динара.

Годишња претплата за Југославију 240
динара; за иностранство 480 динара.
Поштански трошкови се плаћају посебно.
(за авионску пошту + 30 динара за Европу,
односно 60 динара за прекоморске земље).

Мали огласи до 20 речи 200 динара; свака
даља реч 5 динара; за правна лица: 1/1
страна 1.000 динара

Published four time at year by Union of
Philatelists of Serbia
Address: Sremska 6/IV, YU - 11000 Belgrade
Tel/fax: +381 11 638 751
PO Box 702

Little advertisements: first 20 words €15.00;
each additional word € 0.10

Unless otherwise stated, all items may be
reprinted, provided that the proper information is
given of source and author.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

656.835

ФИЛАТЕЛИСТА : Filatelistа часопис
Савеза филателиста Србије / Одговорни
уредник Војислав Беговић. - Год. , бр. 1
(1949)-. Београд : Савез филателиста
Србије, 1949-. - 23 cm

ISSN 0430-4063 = ФИЛАТЕЛИСТА (Београд)

COBISS.SR-ID 16523778

*Рукописи се не враћају.
Марке или други
материјал послати због
снимања враћамо у
препорученом писму или
по договору.*

*Прештампавање
дозвољено, уз навођење
извора и аутора, уколико
другачије није наведено.*

Издавач:

Савез филателиста
Србије

Администрација:

Београд, Сремска 6/IV
тел: 011/638-751

e-mail: philserb@eunet.yu
YU ISSN 0430-4063

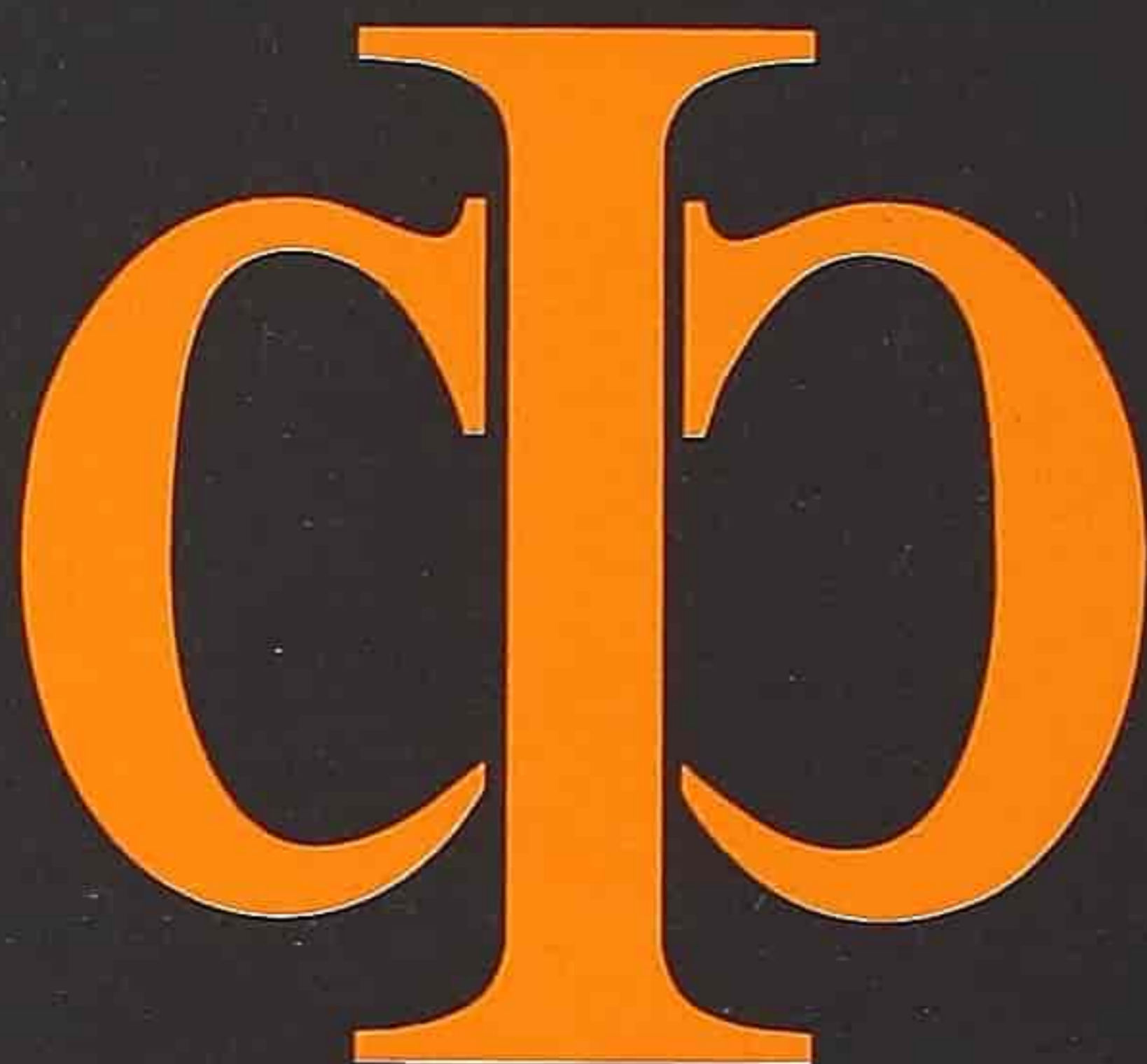
Тираж: 400

Штампа:

кућа штампе

ФИЛАТЕЛИСТА

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Јован Величковић,
Душан Јањетовић
Богдан Петровић,
проф. др Милан Радовановић,
Јован Рељин,
Слободан Шотра
Прим. др Мирко Царан

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Војислав Беговић

СЕКРЕТАР УРЕЂИВАЧКОГ ОДБОРА

Ференц Молнар

kućaštampe

Tel: 011 307 5 307, Ваџка 15d, Земун